

Michael Pedersen

Solidaritet, myndighed og værdighed

- et øjebliksbillede

50 år med Egmont Højskolen

**egmont
højskolen**

Michael Pedersen

**Solidaritet,
myndighed og
værdighed
– et øjebliksbillede**

50 år med Egmont Højskolen

egmont
højskolen

Solidaritet, værdighed og myndighed
– et øjebliksbillede
50 år med Egmont Højskolen

Af Michael Pedersen

Udgiver: Egmont Højskolen, 2006

Grafisk tilrettelægning: Violet Web

Trykkeri: PE offset A/S

Udgivet med tilskud fra
Undervisningsministeriets tips/lotto midler til
undervisning og folkeoplysning

Indholdsfortegnelse

- 5 Indledning**
- 9 Solidaritet, myndighed og værdighed – når det virkeliggøres**
- 13 Interview med Erling Andersen
Vi har med hinanden at gøre
 - 18 Bidrag fra lektor Jørgen Glerup
Solidaritet, myndighed og værdighed – når det virkeliggøres
 - 23 Bidrag fra Sten Bengtson
Hvorfor gør man egentlig noget for handicappede?
 - 26 Bidrag fra Asger Baunsbak Jensen
Det normale menneske findes ikke
- 29 Ungdommen, en turbulent brydningstid**
- 35 Interview med Tine Bryld
Unge udvikler følelser
 - 38 Bidrag fra Klaus Hüls Levinsen
Unge demokratiske dannelse – hvilken rolle spiller højskolen?
- 45 At stå ved åndens kilde og ydmygt knæle ned**
- 51 Interview med Bertel Haarder
Overgangene er vigtige
 - 54 Interview med Jørgen Carlsen
Højskolerne skal være et alternativ
 - 57 Bidrag fra Birgit Kirkebæk
Det individualiserede ansvar og ”noget for noget” filosofien
 - 61 Bidrag fra Lone Barsøe
Højskolen....
- 67 Idrætten – sjov og alvor**
- 71 Interview med Kurt Busk Jensen
Elitesport giver selvværd
 - 73 Bidrag fra Karl Vilhelm Nielsen
Idræt for alle
- 77 Tilgængelighed – en forudsætning for deltagelse**
- 82 Bidrag fra Helle Trap Friis
På vej mod toppen
 - 85 Bidrag fra Poul Østergaard
Hvad er tilgængelighed?

- 91 Den nødvendige hjælp i hverdagen**
 - 95 Interview med Bjarne Bjelke Jensen
Verdens bedste hjælperordning mangler justeringer
 - 100 Bidrag fra Jørgen Lenger
Brugerne må åbne op for nye brugere
- 107 Handicappolitik – en del af en vigtig udvikling**
 - 112 Interview med Stig Langvad
Handicaporganisationerne står sammen
 - 115 Interview med Eva Kjer Hansen
Vi tager nye initiativer
- 119 Efterskrift**
 - 119 Af Ole Lauth
50 år og hvad så....?

Indledning

Egmont Højskolen fylder 50 år i 2006. Set i lyset af folkehøjskolernes historie er 50 år ingen alder. Alligevel var oprettelsen af Egmont Højskolen en skelsættende begivenhed. Den var den første højskole, der påtog sig at have en særlig forpligtelse over for mennesker med handicap.

Ved et jubilæum er det almindeligt at gøre status. For at markere den runde dag vælger mange at se tilbage på fortiden. Egmont Højskolens historie rummer mange spændende perioder og aspekter. Det er ikke denne bogs opgave at beskrive Egmont Højskolens fortid. En anden bog af Hanne Klitgaard Larsen giver et kronologisk overblik over skolens historie.

Når der skal gøres status, behøver man ikke kun at se på fortiden. Man kan beskrive de grundlæggende værdier, som hersker på skolen, og vurdere dem i forhold til samfundet udenfor. Det er denne bogs ærinde at sætte de værdier, som præger højskolens hverdag, under lup. Forskellige personer er blevet bedt om at vurdere de værdier, der hersker på Egmont Højskolen. De er blevet bedt om at vurdere værdierne ud fra deres eget og et samfundsmæssigt perspektiv.

Egmont Højskolens idégrundlag – en stadig udfordring

Egmont Højskolen har defineret sit værdigrundlag i sine vedtægter. I værdigrundlaget fastslås det, at skolen har en særlig forpligtelse over for mennesker med handicap. Formuleringen er bred og kan ikke beskrives uden at tage afsæt i konkrete eksempler fra skolens hverdag.

Fuld fysisk tilgængelighed, retten til et selvstændigt liv trods behov for hjælp, en rummelig undervisning samt mulighed for et aktivt og sundt liv er nogle af målene, som Egmont Højskolen ønsker at virkeliggøre.

I skolens værdigrundlag spiller ordene solidaritet, myndighed og værdighed en central rolle. Det forventes, at mennesker omkring skolen forsøger at realisere disse begreber i den hverdag, som skolens elever og lærere skal leve sammen i. Men også i den samfundsudvikling, som Egmont Højskolen ønsker at medvirke til.

Det er afgørende på Egmont Højskolen at virkeliggøre solidaritet, myndighed og værdighed. Det gøres ved at ruste alle med tilknytning til skolen til at leve værdigt, myndigt og solidarisk. I kapitel to er værdierne yderligere beskrevet og analyseret.

Egmont Højskolen i takt med tiden

Egmont Højskolen er ikke en isoleret ø. Højskolens måde at virkeliggøre værdigrundlaget på, udspringer i et samspil mellem højskolen og omverdenen.

Højskolebevægelsen har en lang tradition for at diskutere, hvad det betyder at være højskole. Egmont Højskolen er en del af den diskussion og er påvirket af de diskussioner, der foregår i højskoleverdenen. Diskussioner om højskolernes rolle og forpligtelse over for samfundet, om vægtningen mellem ikke kompetence- og kompetencegivende undervisning og pædagogiske virkemidler over for højskoleelever er altid aktuelle i højskoleverdenen.

Som undervisningsinstitution er Egmont Højskolen med i debatten om undervisning. Undervisningen er til enhver tid præget af de tendenser, der hersker i samfundet. En undervisning vil altid søge at imødekomme de behov, som er herskende i samfundet. Samtidig vil elevernes ønsker, kvalifikationer, særlige behov og syn på det at blive undervist spille ind.

Ungdomskulturen forandrer sig hele tiden. Da en stor del af Egmont Højskolens elever er unge mennesker, er skolen altid påvirket af den ungdomskultur, der er gældende i samfundet. Værdier for samvær, trends i ungdomskulturen og spørgsmålet om, hvordan unge ser sig selv som en del af samfundet, vil altid være en udfordring for Egmont Højskolen.

Handicappolitisk set er samfundet under konstant udvikling. De mål, som handicappolitikken forsøger at opnå, forandrer sig gennem tiden. Egmont Højskolen har løbende måttet forandre de forhold, som skolen har tilbudt elever med handicap. På det fysiske plan er der kommet nye krav på tilgængelighedsområdet. Der er udviklet nye former for individuelle hjælpeordninger, som skolen må tilgodese. Mennesker med handicap får til stadighed en ny position i samfundet. Egmont Højskolen ønsker ikke blot at følge med den handicappolitiske udvikling, men også at være et af de steder, der sætter den handicappolitiske dagsorden.

Forandringer i det omliggende samfund betyder, at Egmont Højskolen altid må finde nye veje, som skolens værdigrundlag skal virkeliggøres ad. Det betyder ikke, at skolen må være en del af strømmen i samfundet. At virkeliggøre skolens værdigrundlag kan også betyde, at skolen må være en modkultur i den tendens, der er samfundsherskende. Udfordringen for Egmont Højskolen må altid være at formulere og

virkeliggøre solidaritet, myndighed og værdighed i det samfund, som Egmont Højskolen er en del af.

Et øjebliksbillede

Denne bog skal derfor ses som et forsøg på at tegne et øjebliksbillede af, hvordan skolens værdier spiller sammen med de værdier, der i øvrigt er gældende i samfundet i 2006. Hvert kapitel i bogen vil blive indledt med nogle sider, hvor kapitlets emne vil blive beskrevet og analyseret. Herefter giver forskellige personer deres syn på emnet.

Der skal lyde en tak til de personer, der har givet bidrag til bogen. Alle de synspunkter, der kommer til udtryk er med til at påvirke udviklingen af Egmont Højskolen, også til hverdag. For skolen er det vigtigt, at der hele tiden er en debat om Egmont Højskolens måde at agere på. Med de bidrag, som bringes i bogen, er der skabt et grundlag for at videreføre debatten.

Debatten om solidaritet, myndighed og værdighed er også relevant i et samfundsmæssigt perspektiv. Derfor er bogens temaer relevante langt uden for Egmont Højskolen. Forhåbentlig vil mange have glæde af bogen. Den er et bidrag til debatten om, hvilken vej samfundet skal bevæge sig.

Solidaritet, myndighed og værdighed – når det virkeliggøres

Alle godkendte folkehøjskoler skal have formuleret et værdigrundlag. Dette skal være offentligt tilgængeligt. Det skal dels gøre det muligt for kommende elever at vurdere, om de kan acceptere det grundlag, skolen bygger på. Dels skal værdigrundlaget bruges til skolens selvevalueringer, hvor skolens ansatte ser på, om højskolen lever op til de værdier, den har formuleret.

Egmont Højskolen har valgt at bygge sit værdigrundlag op om begreberne solidaritet, myndighed og værdighed. Begreberne er ikke entydige, men skal fortolkes ud fra forskellige situationer. Der er nogle normer, som begreberne læner sig op af.

Egmont Højskolens formulering af skolens værdigrundlag lyder:

”Egmont Højskolens formål er at drive folkehøjskole inden for den til enhver tid gældende lovgivning om frie skoler.

Skolen lægger vægt på samspillet mellem mennesker med forskellige liv og muligheder, og skolen har et særligt ansvar over for mennesker med fysiske handicap.

Skolen er ramme om et miljø, hvor elever og kursister tilegner sig viden, udveksler livserfaringer og får nye muligheder for engagement i livet og i samfundet.

Solidaritet, myndighed og værdighed er centrale begreber for skolen.”

En kort definition af begreberne

Der er mange måder at forstå solidaritet, myndighed og værdighed på. Der er ingen måder, som er mere rigtige end andre. For at have et fælles udgangspunkt er det dog godt at sætte ord på, hvad vi forstår ved begreberne.

Solidaritet

Solidaritet er at stræbe efter, at alle mennesker har de samme muligheder. Det solidariske menneske er villigt til at bidrage, således at andre får de muligheder, han eller hun selv tager som en selvfølge. Solidariteten forsøger at kompensere for omstændigheder, der stiller nogle mennesker dårligere end andre. Man kan bidrage med både økonomiske og menneskelige ressourcer.

På det personlige plan er det naturligt at være solidarisk med den familie og slægt, man er en del af. Familien har et fælles ansvar for, at alle familiemedlemmerne trives.

Politisk er begrebet solidaritet som regel knyttet til socialismen og arbejderne kamp for et samfund uden sociale skel. I arbejderbevægelsen mente man, at alle skulle have lige stort udbytte af en virksomheds fortjeneste. Der skulle ikke gøres forskel, blot fordi man var ansat med forskellige funktioner i virksomheden. Direktøren og arbejderen skulle stå lige og have samme udbytte.

I de seneste årtier er solidariteten ikke bundet til arbejdspladsen og arbejderne kamp for ordentlige løn- og ansættelsesvilkår. Den nordiske velfærdsstat bygger i høj grad på en solidarisk tankegang. Gennem skatterne bidrager den enkelte borger til samfundets udgifter. Det gælder også udgifter til foranstaltninger, man ikke selv får glæde af. I et velfærdssamfund har man valgt, at der er mange udgifter, som er fælles udgifter. Mister en person sit arbejde, går samfundet ind og kompenserer for den løn, han eller hun mister. Har en person behov for at komme på hospitalet, går samfundet ind og dækker den udgift, som behandling koster. Vi kompenserer, fordi vi er solidariske med hinanden og kan sætte os ind i hinandens situation. Det er afgørende for mennesker, der lever med et handicap.

Siden 1960'erne er den globale solidaritetsbevidsthed vundet frem. Vi kan i langt højere grad sætte os ind i, hvordan mennesker andre steder i verden har det. Det betyder, at vi føler med dem. Det kan vi, fordi der med de nye informationsteknologier er blevet en større mobilitet. Verdens fattigdom bliver et fælles anliggende. Alle skal bidrage til at løse problemet.

Solidaritet er også at skabe rum, tid og plads til andre mennesker. I undervisningssituationer kan solidaritet være at tage hensyn til de medelever, som har særlige behov og måske skal høre en ting to gange.

Myndighed

Myndighed er forbundet med magt og kompetence. Myndighed betyder, at et menneske har magt eller får magt til noget. Det er ikke en ubegrænset magt, men magten til at bestemme over eget liv.

Enhver person, der er fyldt atten år, er i lovens forstand myndig. Det betyder, at han eller hun har ret til at indgå forpligtende økonomiske og juridiske aftaler. Den unge på atten år får tillige stemmeret og kan deltage aktivt i demokratiet, stemme ved valg og selv opstille som

kandidat til politiske poster. Han eller hun får mulighed for at få indflydelse på de beslutninger, der tages i samfundet.

En person kan få myndighed på andre måder. En del myndighed er forbundet med det arbejde, man har, eller den samfundsposition, man står i. En politimand har myndighed til at sørge for, at borgere overholder loven. Gør de ikke det, har han myndighed til at gribe ind. Mange andre erhverv er på samme måde forbundet med myndighedsbegrebet.

Der sættes i stigende grad spørgsmålstegn ved myndighedspersoner. Tidligere havde f.eks. en lærer myndighed i kraft af sin stilling. Sådan er det ikke længere. Vil en lærer respekteres som en myndig person, skal han være en god lærer. Forældre, elever og andre bedømmer læreren. Bedømmelsen bliver afgørende for, om hans myndighed respekteres.

Uddannelse, erhvervelse af kompetencer og evne til at kommunikere og samarbejde er afgørende for, om et menneske bliver opfattet myndigt. Det er kvalifikationer, den enkelte selv har indflydelse på. I en undervisningssammenhæng betyder det, at målet bliver, at den enkelte elev får kvalifikationer til at blive myndig.

At optræde myndigt er at leve ansvarligt og at være bevidst om den magt, man har fået.

Værdighed

I middelalderen blev begrebet brugt til at beskrive, at mennesker havde værdi, fordi mennesket er Guds skabning. Men dengang blev mennesker forstået kollektivt, og der var ikke tale om, at den enkelte havde værdi i sig selv, men at den skabning, der hedder mennesket, havde værdi.

I renæssancen blev menneskets værdi gjort individuel. Det enkelte menneske fik rettigheder, og disse rettigheder var begrundet i, at mennesket havde ret til at blive opfattet værdigt. Det skinner igennem også i moderne politik. I FN's menneskerettighedserklæring fra 1948 hedder det i den første artikel:

”Alle mennesker er født frie og lige i værdighed og rettigheder.”
(FN's menneskerettighedserklæring artikel 1, 1948)

Igennem de seneste århundreder er værdighed blevet knyttet tæt sammen med rettigheder. Din værdighed som menneske betyder, at du automatisk har en række rettigheder. Det er et fælles ansvar at værne om rettighederne. Det var tydeligt i den vesttyske forfatning, hvor der stod:

”Menneskets værdighed er ukrænkelig. At respektere og beskytte den er al statslig magts forpligtigelse”.

(Vesttysklands forfatning, 1949)

I dansk sammenhæng er det først og fremmest Grundloven fra 1848, der beskriver en række rettigheder. Retten til privatliv, til ytringsfrihed, til at tage aktivt del i demokratiet og retten til ejendom, er rettigheder enhver borger har. Før Grundloven blev indført, var mange rettigheder forbundet med borgerens position i samfundet. Herremændene havde større magt og flere rettigheder end bønderne. Grundloven giver ethvert menneske de samme rettigheder.

I de seneste år har begrebet værdighed ændret sig, så det i højere grad drejer sig om det enkelte menneskes værdighed. Det er blevet den enkeltes handlinger, der afgør, om andre betragter ham eller hende som værdig. Umiddelbart berører det ikke de grundlæggende rettigheder, men er din opførsel uværdig, får det konsekvenser for, hvordan andre opfatter dig.

Endelig kan andre behandle dig på en uværdig måde. Et menneske bliver behandlet uværdigt, hvis dets fundamentale rettigheder bliver krænket. Det betyder ofte, at personer sættes uden for fællesskabet, og at rettigheden til at være en del af fællesskabet ikke bliver taget alvorligt. Den vesttyske forfatning ser det som et samfundsanliggende at sikre, at den enkelte ikke bliver udsat for en uværdig behandling.

Respekten for den enkeltes værdighed er en af grundpillerne i et demokratisk samfund. Et demokrati består netop af enkeltindivider, som skal leve sammen under regler, de beslutter i fællesskab. Det fællesskab kan kun fungere, fordi den enkelte person anses for en værdig person og dermed en person, der har nogle demokratiske rettigheder.

Livet leves i fællesskab.

Solidaritet, myndighed og værdighed giver kun mening i samspillet med andre. Vi giver hinanden værdighed, vi opfører os myndigt og handler solidarisk i forhold til andre mennesker. Egmont Højskolen ser det som sit mål at give mennesker, som runder højskolen, de kompetencer. Midlerne er mange, men først og fremmest er det afgørende, at den faste stab handler værdigt, myndigt og solidarisk. I tilgangen til fællesskabet og den enkelte elev er de ansatte med til at vise, hvordan skolens værdigrundlag skal føres ud i livet.

På de følgende sider vil forskellige personer give deres bud på, hvordan solidaritet, myndighed og værdighed virkeliggøres i et komplekst og moderne velfærdssamfund.

Interview med Erling Andersen

Sognepræst og forfatter

Vi har med hinanden at gøre

I det moderne samfund føler mange, at det er svært at finde et etisk holdepunkt. Vi har gjort op med autoriteterne og har ikke længere en fælles målestok for, hvad der er godt og skidt. Erling Andersen er sognepræst i Nr. Bjert. Udover teologi har han læst kommunikation på Ålborg Universitet og er merkonom i samarbejde og ledelse. Da den Kommunale Højskole holdt en konference om myndighedsbegrebet, blev han bedt om at holde et oplæg. Senere bad den Kommunale Højskole konsulent Jesper Hartvig Thomsen og Erling Andersen om at skrive om myndighedsbegrebet. Det blev til bogen "Det er så myndigt" fra år 2001.

Mange føler sig rodløse i det moderne samfund. Der findes ikke længere en entydig definition af, hvordan vi skal leve sammen. Derfor må vi forsøge at finde frem til et fælles udgangspunkt for samfundsetik.

"K.E. Løgstrup kom med et etisk bud, som jeg mener bliver interessant i det moderne samfund. Vi er hinandens vilkår. Vi har altid noget af den andens liv i vores magt, og den del af din næstes liv, som er lagt i din hånd, skal du tage vare på. Du skal ikke tage vare om alt i din næstes liv, men om det, der er lagt i din hånd. Det, mener jeg, kan blive en spændende etisk udfordring i en globaliseret verden, hvor vores kontakt til mennesker bliver større og større," siger Erling Andersen.

Magten forsvandt

"Tidligere var det sådan, at hvis du var lærer, blev du automatisk tilkendt myndighed. Det samme gjaldt, hvis du var læge eller præst. Sådan er det ikke længere. I dag er det din viden og dine kvalifikationer, der er afgørende. Og din personlighed og kommunikative evner. Vi ser ikke kun på, om du er lærer, men om du er en god lærer, og om du vækker tillid. Det er altså omverdenens vurdering – forældrenes, patienternes, elevernes – som bliver afgørende for, om du bliver tilkendt myndighed. Det betyder, at du skal leve op til din position, som myndighedsperson. Det er ikke længere nok, at du er ansat som myndighed. Du skal vise, at du udøver dit erhverv godt, hvis du vil opfattes som myndighedsperson. Tidligere kunne man blot læne sig op ad og stole på sin position," siger Erling Andersen.

Opgøret med autoriteterne er ikke blot et opgør med personer. Det er et opgør med, at der på forhånd er noget, der er rigtigt, og noget, der

er forkert. Det moderne menneske har taget afsked med givne autoriteter.

”I det traditionelle samfund bestod myndighed i, at myndigheden kunne udstikke ordrer, som andre skulle følge. Det var bygget op omkring pligt og lydighed. Vi har stadig i dag nogle områder, hvor den myndighedsforståelse gør sig gældende. I trafikken skal vi overholde de love og hastighedsbegrænsninger, der er. Kører vi for stærkt og bliver stoppet, kan vi ikke begynde at diskutere med betjenten, om det er rimeligt. Her skal vi gøre det, som myndighedspersonen – altså betjenten – siger. Men generelt må man sige, at den form for autoritet er vigende. ’Gud’ er død. Der er ikke længere den hierarkiske opbygning, som vi skal være lydige overfor. Det skaber et stort tomrum. Det er hele modernitetens problem.” fortæller Erling Andersen.

Fra ret til ansvar

Tomrummet bliver udfyldt med mennesket selv. Mennesket har sat sig selv i centrum. Med sig selv i centrum mener den enkelte, at han eller hun i stedet for pligter har en masse rettigheder, og i stedet for at være lydige kan han eller hun gøre, hvad han eller hun har lyst til. Erling Andersen vurderer, at den enkeltes rettigheder samt den individuelle sans for, hvad der er retfærdigt, kan blive et problem i et samfund, hvor en sag altid har flere aspekter.

”I dag iagttager vi problematikker fra mange forskellige synsvinkler. Ikke kun fra Vorherres, chefens eller myndighedens. Eller fra vores egen. Man kan anlægge en politisk, en økonomisk, en religiøs, en juridisk eller en økologisk synsvinkel, og ingen af synsvinklerne er overordnet de øvrige synsvinkler. En klient ønsker ofte, at sagsbehandleren skal tage udgangspunkt i lige præcis hans ønsker. Men en sagsbehandler skal også se på klientens sag ud fra en politisk, en økonomisk, en etisk vinkel og så videre, og det kan være svært, når klienten har placeret sig selv og sit eget i centrum. Den gode sagsbehandler bliver derfor den, der formår at skabe en åben og redelig proces, hvor synsvinklerne brydes, og synspunkter bliver hørt, så han sammen med klienten kan tage den bedste beslutning,” fastslår Erling Andersen.

De forskellige synsvinkler skal bringes i spil. Myndighedspersonens rolle er en kompleks interessevaretagelse. Tidligere var myndighedspersonen en autoritet, men i dag er han eller hun en vejleder, som skal medvirke til, at sagen bliver belyst, så det bliver muligt for ”klienten” at tage ansvar og ikke blot få opfyldt sine rettigheder.

”Det kræver ikke blot viden at være en god myndighedsperson. Det kræver også i høj grad kommunikative kompetencer, så man kan

formidle sådan, at klienten kan påtage sig sit ansvar. I sagsbehandlingen må klienten holdes ansvarlig. Myndigheden, altså sagsbehandleren, skal hjælpe klienten med at påtage sig ansvar. Myndighedens opgave og funktion har bevæget sig fra 1) at kunne udstikke ordrer og kræve lydighed, til 2) at henvise til regler og lovgivning, og siden til 3) at oplyse og medvirke til ansvarliggørelse. Samtidig har borgeren bevæget sig fra 1) at gøre, hvad der bliver sagt, over 2) at få sin ret, til 3) at tage medansvar for beslutningerne. Myndighedspersoner skal blive bevidste om den opgave de har med at hjælpe klienten til at påtage sig ansvar,” fastslår Erling Andersen.

Mig selv som biperson

At leve etisk i en moderne verden er at erkende, at der ikke længere findes nogle givne pligter og samtidig at se udover sig selv. De fleste mennesker i et moderne samfund vil have sig selv som hovedperson i eget liv. Øvelsen er at komme ud af hovedrollen.

”Meningen med tilværelsen finder du dér, hvor det andet menneske er i centrum og ikke dig selv. Biskop Jan Lindhardt kalder sin selvbiografi ’En biperson i mit liv’. Når man ser sig selv som biperson og det andet menneske som hovedperson, tager etikken udgangspunkt i, hvad der er godt for det andet menneske,” siger Erling Andersen.

Det er ikke fremmed for mennesket at gøre et andet menneske til hovedpersonen i sit liv. Det er en gammel tanke, at i mødet med det andet menneske udspringer fordringen om, at du tager vare på det andet menneske. Erling Andersen mener, at vi ikke kan lade være med at tænke på andre.

”K.E. Løgstrups tænkning tager afsæt i det, han kalder interdependens. Det betyder, at vi er afhængige af hinanden. Vi har med hinanden at gøre. Vi er hinandens skæbne eller vilkår. Hver gang to mennesker er overfor hinanden, udspringer det krav, at du skal tage vare på det andet menneskes liv. I selve blikket, når vi ser på hinanden, udspringer den fordring, at du ikke må gøre mig ondt, du skal gøre mig godt,” siger Erling Andersen.

At stå ved siden af

Når mennesker er afhængige af hinanden, opstår der en naturlig forståelse for hinandens behov. Erkendelse af den gensidige afhængighed betyder, at vi må se bort fra os selv. Vi må lade være med at sætte os selv i centrum.

”Når jeg hører ordet solidaritet, ser jeg for mig polske arbejdere, som står ved siden af Lech Walesa. Og omvendt. For mig betyder solidaritet

det at stå ved siden af. Hele det etiske udgangspunkt er evnen til at stå ved siden af,” forklarer Erling Andersen.

Det siges tit, at solidariteten har trange kår. Erling Andersen ser mange tegn på, at unge udviser et socialt sindelag og gerne vil fællesskabet. ”Jeg er ikke så pessimistisk. Jeg synes, at mange unge viser en stor social forståelse. Unges mulighed for at kommunikere er blevet meget anderledes. Mobiltelefon og Internet gør, at de har et meget større netværk. Mange unge kender mennesker vidt omkring. Det gjorde man ikke tidligere. Jeg tror, det betyder, at unge får en langt større global ansvarlighed og bliver solidariske med hinanden i højere grad, end vi har set i de sidste tiår,” siger Erling Andersen.

Solidaritet er gensidig. Selvom et samfund kendes på, hvordan det behandler sine svageste borgere, så er solidariteten også en fordring til de svageste. ”Solidaritet er at stille sig ved siden af den, der har brug for hjælp og at se sagen fra hans eller hendes side. Men så skal han eller hun også se sagen fra den hjælpende persons side. Det der med, at man ikke kan stille krav til mennesker med handicap, det er i bund og grund uetisk, fordi du så ikke tager dem alvorligt. Den andens synspunkt og ståsted må altid ind i spillet,” fastslår Erling Andersen.

Ansvarlighed

Ethvert menneske har krav på at blive taget alvorligt. At tage et menneske alvorligt har at gøre med at forvente ansvarlighed. I en rettighedskultur spørges der ikke til den enkeltes ansvarlighed. Og når den enkelte ikke afkræves ansvar, tager man ikke ham eller hende alvorligt. ”Jeg mener, vi skal væk fra en rettighedskultur. Jeg vil ikke bryde mig om, hvis eksempelvis du som menneske med handicap på forhånd har nogle rettigheder, som andre ikke har. Det kan heller ikke være sådan, at to med samme handicap automatisk har ret til det samme. Jeg går derimod ind for en oplysningskultur, hvor vi ser på, hvad dit behov er som menneske med handicap, og hvad der er den anden persons behov. Vi skal i højere grad gå ind og vurdere det enkelte tilfælde ud fra en bedre belysning af de individuelle behov. Det, som begge personer med handicap har ret til, er – ligesom alle andre – retten til refleksion i forhold til de værdier, der begrunder beslutningerne. Men de værdier kan godt føre til forskellige beslutninger for de to handicappede. Heller ikke to handicappede har samme behov. Konkrete skøn og dermed forskelsbehandling er en nødvendighed. Men den skal være begrundet og således forståelig for de involverede parter,” mener Erling Andersen.

Pris på mig

Det er grundlæggende for at få værdighed, at der sættes pris på en person. Relationerne til andre mennesker giver det enkelte menneske værdighed. For det moderne menneske er kunsten at erkende, at værdighed altid er noget, man får givet af andre.

”Jeg er et kristent menneske, så jeg er overbevist om, at værdighed er noget, man får tilkendt. Der bliver sat pris på dig. Til daglig er der nogle, som sætter pris på mig og vil have med mig at gøre. Hos dem henter jeg således min værdighed. Den kristne tanke er, at vor Herre sætter pris på os, men han sætter ikke forskellige priser på os. Når vor Herre ikke sætter forskellige priser på mennesker, så skal vi heller ikke gøre det. Hos Ham er ethvert menneske ubetinget lige vigtigt. Men det er jo en trossag,” slutter Erling Andersen.

Bidrag fra lektor Jørgen Glerup

Institut for Filosofi, Pædagogik og Religionsstudier ved Syddansk Universitet

Solidaritet, myndighed og værdighed – når det virkeliggøres

Efter et foredrag om Demokratisk dannelse ved et forstandermøde i højskoleforeningen eftersommeren 2005 blev jeg af Egmont Højskolen bedt om at skrive en artikel om ”Solidaritet, myndighed og værdighed”. Det er givetvis centrale begreber på skolen og jo også særdeles vigtige begreber i et demokratisk samfund. Men som alle overordnede begreber er de svære at omgås. Hvad betyder de egentligt, og hvilke konsekvenser har de for vores daglige praksis? Nogle af de centrale spørgsmål lyder i den forbindelse: Hvem er vi solidariske med og hvorfor? Hvem og hvordan tilkender vi værdighed? Og hvad karakteriserer det myndige menneske, eller hvad fordrer vi af det?

Vanskelige begreber

Det er næppe muligt at begynde at reflektere over disse spørgsmål uden at opleve, at de ellers så positive begreber begynder at vise sig i al deres vanskelige kompleksitet. Flodbølgen i Sydøstasien i julen 2004 fremkaldte således umiddelbart en stor global solidaritetsfølelse. Men den efterfølgende manglende eller halvhjertede interesse for at hjælpe ofrene for jordskælvne i Pakistan satte indsatsen i et mere begrænset perspektiv. Solidariteten virker tilsyneladende bedst, når man fra ferieophold kender stederne, og måske oven i købet ved juletid – som jeg selv – havde ferierende venner og familiemedlemmer i katastrofeområderne. Noget tyder på, at vores solidaritetsbegreb i praksis indskrænker sig til at gælde kendte og ligesindede. Hvad værdigheden angår, så er det jo en menneskeret. Men vore diskussioner af for eksempel muslimske kulturer demonstrerer med al tydelighed, at vi i praksis tildeler værdighed ud fra vores egne normer. Det er en udbredt opfattelse, at muslimske kvinder behandles uværdigt, også selv om mange af dem faktisk hævder det modsatte. Anerkendelse og værdighed synes i praksis at være stærkt knyttet til deltagelse i kulturelle fællesskaber. Myndighed var traditionelt noget, man opnåede i en kombination af læring eller uddannelse og alder. I dag er det nærmest blevet en fordring, der strækker sig helt ned i børnehaven: Du skal selv kunne tage vare på dit liv og du er selv ansvarlig for, om du er inkluderet eller ekskluderet i relation til de forskellige fællesskaber og den samfundsmæssige udvikling.

Tegner jeg med disse indledende eksempler og skitser det aktuelle billede for sort? Måske, men min primære hensigt er at antyde, at de ellers så positive begreber er komplekse og har deres bagsider. Begreberne er

nødvendige at medtænke, hvis vi skal gøre os håb om fortsat at kunne bruge dem som ledestjerner for en demokratisk udvikling.

Solidaritet – mere end det smukke venskab

Begrebet solidaritet er gennem de sidste århundreder blevet stærkt farvet af arbejderbevægelsens historie. Det er næppe for meget at sige, at begrebet her er gerådet i alvorlig krise, varslet ved HK's slagord for nogle år tilbage: Vær solidarisk med dig selv. Aktuelt er begrebet et af de centrale omdrejningspunkter for diskussionen af en ny identitet og rolle for Socialdemokratiet under skiftet fra industrisamfund til globalt videnssamfund. Debattens store mediebevågenhed, der begyndte med en lovprisning af en ny socialdemokratisk ledelsesstil og nu er endt i stemplingen af denne som uduelig og amatøragtig, vidner om det sprængstof, der er i sagen. I fagbevægelsen er den overvejende holdning mere pragmatisk trods forskellige sociale afstikkere og et øget fokus på faren for medlemsflugt: Solidariteten gælder primært dem, der er i arbejde, dvs. dem, der tænkes at have fælles interesser.

Jeg skriver ikke dette for at klandre hverken Socialdemokratiet eller fagbevægelsen, men som anført ovenfor med ønsket om at tydeliggøre, at der er tale om vanskelige og komplekse begreber. Historisk kan vi følge begrebet solidaritet tilbage til den franske revolutions begreb om broderskab, der igen har sin oprindelse i begrebet om venskab. Venskab er en smuk ting, da det hviler på en fundamental gensidig sympati eller ubetinget værdighedsforståelse, der ikke er baseret på kalkulationer over, hvad man får igen. Her har vi det ideelle indhold i broderskab og solidaritet. Som i et kærlighedsforhold er der tale om en ubetinget solidaritet og anerkendelse, blot ikke af erotisk, men af åndelig eller spirituel karakter. Trods disse kvaliteter har venskabet imidlertid også sine begrænsninger. Vi er ikke venner med alle, og de hårde sider af det faktum kan ikke mindst dagens børn og unge tale med om: Er du godtaget eller holdt ude af venskabskredsene i børnehave, skole og fritidsliv? Det er afgørende spørgsmål for identitetsdannelsen og selvværdsfølelsen. Med nogle abstrakte begreber kan vi sige, at venskaber er af partiel og ikke almen art. Der er tale om smukke og gode, men grænsesættende relationer. Vilkaerne for, at de kan dannes er, at der er nogen, der er inkluderet, og nogen, der er ekskluderet. Denne begrænsning i venskabsforholdene synes at følge med i vores måder at praktisere broderskab og solidaritet på. Vi føler os solidariske med dem, der blev ramt af flodbølgen, men magter ikke også at tage os af de jordskælvsramte pakistanere. Vi føler os solidariske med de undertrykte muslimske kvinder, men ikke når de ikke vil blive som os. Vi gør meget for dem, der er på arbejdsmarkedet via skattenedsættelser osv.,

og vi vil også gøre det for dem, der er udenfor, når blot ”de tager sig sammen” og finder arbejde.

Det smukke og gode i venskabets solidaritetsformer er, at der er tale om ligeværdige eller – som det også ofte kaldes – symmetriske relationer, hvad der er et eftertragtet ideal i en demokratisk praksis. Men som antydnet ovenfor er det faktisk for lidt eller eksklusivt. Solidariteten må ikke bare gælde de ligesindede, men den må – hvis den skal have en almendannende og demokratisk samfundsmæssig betydning – strække sig til også at gælde dem, som man står i et asymmetrisk forhold til: Jeg kan se, at du har brug for hjælp, og den vil jeg gerne give. I denne asymmetri kan vi mødes i en ny symmetri.

Værdigheden i mødet med den anden

Begrebet værdighed bliver vigtigt, når vi skal udstrække solidariteten til at gælde andre end dem, vi er venner med. Det er en vanskelig øvelse, men jeg vil påstå, at vi alle dagligt erfarer denne udfordring, og at det kun er de allermest hårdhuede eller kyniske, der formår at lukke øjnene for den. Det er bevidst, at jeg bruger dette billede ”at lukke øjnene”, selv om det under skrivningen kom spontant til mig. Det forholder sig nemlig sådan, at den udvidede solidaritets fordring træder frem for os i ansigtet eller i øjnene på den, vi på solidarisk vis hjælper. Og ethvert ansigt beder umiddelbart i al sin utilslørede åbenhed om beskyttelse og omsorg, også vores eget. Derfor ser vi i ansigtet på den, vi hjælper eller drager omsorg for, alle de andre, der har samme behov, men som vi ikke samtidig kan hjælpe og dog ikke slippe af syne.

Jeg trækker i disse lidt følelsesladede formuleringer på den franske filosof Emmanuel Levinas. Men jeg har også helt personlige og konkrete erfaringer fra Egmont Højskolen. I en periode, hvor jeg og min familie boede på Samsø, havde jeg af og til en ung fyr med i bilen fra Hou til Fyn og omvendt. Han var elev på højskolen under sin rehabilitering efter en alvorlig trafikulykke. Vi var fra samme landsby på Fyn. Vi kendte hinanden godt, og vi havde endog været sammen til høstfest i forsamlingshuset den aften, ulykken skete. Den skete på grund af fejl i hans forældres bils styretøj. Jeg havde med andre ord masser af gode grunde til min solidaritet med Jan, som han hedder, og hans situation. Alligevel er de erindringer fra disse køreture, der hele tiden har rumstret i mit baghoved, og som nu genfremkaldes ved artikelskrivningen, stærkt domineret af de scener på højskolen, hvor jeg hentede ham. Her var han ikke, som jeg, et moderne stresset menneske, troede, stærkt optaget af at komme af sted og hjem. Han var umiddelbart mere interesseret i at præsentere mig for de andre elever og deres historie og livssituation og omvendt. Med Levinas kan vi sige, at du bringes til at

se de andre i ansigtet eller øjnene på den, du solidariserer dig med, og det sprænger rammerne for den snævre solidaritetsforståelse. Eller vi kan udtrykke det på den måde, at hensynet til den menneskelige værdighed ikke sikres alene ved menneskerettigheder, der er nødvendige for selvagtelsen, men først og fremmest ved mødet med de andre. I det solidariske møde med den anden ligger værdigheden. Dette møde har sin styrke i det nære og fortrolige, men rækker samtidig ud herover. Mødet gør det fremmede og anderledes nærværende som en uafgjort og kaldende fordring.

I dagens Danmark er denne sammenhæng på uheldsvanger vis blevet hugget over som en gordisk knude. Humanister og venstrefløjen taler abstrakt om menneskerettigheder, og Dansk Folkeparti med pastor Søren Krarup i spidsen taler om, at man kun kan anerkende den nære og konkrete næste. Det var som sagt ikke, hvad jeg erfarede på Egmont Højskolen, og som jeg senere hos Levinas så småt har fundet nogle begreber til en begyndende beskrivelse af. Her var de andre til stede i det nære møde med Jan. Når jeg kom for at hente ham, lukkede han os ikke inde i en gensidig fortrolig solidaritet, men inviterede mig ind eller ud til den virkelighed, han havde med de andre elever på højskolen. Vi havde det godt, Jan og jeg, på vores køreture mellem Hou og Skydebjerg. På fortrolig rituel vis hørte vi musik, og vi drak en øl i bilen undervejs, hvad der vist nok var forbudt eller ulovligt. Men det var en stærk tradition i de håndværkerkredse, der dominerede vores fælles landsbykultur. Men der var også blevet åbnet til det ugjorte og stadig fordrende, de andre og det større. Det lå som en særlig klangbund under for vores hjemmевante og fortrolige nærvær i bilen.

Med disse tanker fra dengang toner der en anden historie frem. Vores datter havde været på en af sine første alenerejser uden for øen, og hun var strandet i Hou på grund af de udviklede trafikrelationer mellem tog, bus og færgе. Da hun havde ringet og klaget sin nød, kontaktede jeg en lærerfamilie på Egmont Højskolen, som tit havde hjulpet os på den nyetablerede højskole på Samsø. De tog sig straks af vores datter, strandet som hun var, alene på kajen. Jeg var naturligvis dybt taknemmelig, men fik samtidig følelsen af, at her var vi heldige, og at ikke alle kunne have fået den samme hjælp på den samme lette måde. Vi mindes som gensidigt hjælpende om, hvem der lever med samme behov, men uden for vores umiddelbart håndterbare cirkler. Det nære og gode lukker sig ikke på selvbekræftende vis, men åbner samtidig til alt det ugjorte og endnu fordrende, som vi i fremtiden må finde nye veje for. Herved nærmer vi os principperne for myndighed og myndiggørelse, der grundlæggende handler om læringens udfordrende åbenhed.

Myndighed er at sætte på spil

Myndighed var engang knyttet til en bestemt alder, hvor man udførte nogle ritualer. Når man blev så og så gammel og havde været igennem de og de forberedende øvelser eller den og den undervisning, var man beredt til at indgå i jagt, voksendom, religiøst eller senere demokratisk fællesskab. Vi kræver stadig en alder på 18 år for at kunne blive betragtet som myndige og valgberettigede, demokratiske borgere i Danmark, og af udlændinge kræver vi jo lidt mere. Myndighed er traditionelt bestemt af nogle standarder, der er fastsat af det eksisterende fællesskab, og som skal læres af de umyndige, hvad der på mange måder svarer til de ovenfor diskuterede, indskrænkede forståelser af solidaritet og værdighed: Du er myndig, når du er som os.

Turene med Jan har lært mig, at det er for snæver en forståelse af myndighed. Myndighed er, når du er kapabel til at sætte din selv- og omverdensforståelse på spil i mødet med de andre via mødet med den anden. Det er du, når du tør åbne dig for det uafgjorte, forstyrrende og fordrende i fortroligheden. Den gamle græske filosof Sokrates sagde det på en anden måde; Jo mere du ved, jo mere mærker du, hvad du endnu ikke ved. Det myndige menneske er åbent herfor, og derfor er børn faktisk også myndige. De er ikke myndige, fordi de forstår at indrette sig efter de givne spilleregler, sådan som vi pt. har en stærk tendens til at måle og selekttere dem til henholdsvis normal- og specialundervisning alt efter, om de kan eller ikke kan det kunststykke. Nej, de er myndige, når de er rede til at sætte deres forforståelser på spil i mødet med den anden og de andre. Det er de fleste børn faktisk ganske gode til, når de på én gang på asymmetrisk vis anerkendes som børn, der har brug for en særlig omsorg, og samtidig på symmetrisk vis respekteres som ligeværdige medspillere.

Det korte efterord

Nu kører jeg ikke længere med højskoleeleven Jan fra Hou til Fyn og omvendt, men ofte med mit barnebarn Jonas, når vi skal i sommerhuset på Samsø. Han er ikke bange for at sætte asymmetrien i centrum for vores symmetriske solidaritet og gensidige anerkendelse: ”Morfar, du er jo gammel, og jeg er kun seks år, så tag lige hensyn til det, hvis vi skal have et godt og ligeværdigt forhold,” siger han på sin måde og i sit sprog. ”Du skal ikke gøre dig for god”, siger han, selv om det egentlig ikke gør noget, for jeg vinder jo alligevel i gætteleg, fodbold, stangtennis og hvad vi ellers dyster om. ”Kom så i gang, morfar,” lyder det med klar, uafviselig appel.

Bidrag fra Sten Bengtson

Seniorforsker, Socialforskningsinstituttet

Hvorfor gør man egentlig noget for handicappede?

– om indsatsens mulighed og umulighed

Hvis alle havde den samme borgerløn, og ingen fik mere end det, ville der så være hjælpere til handicappede? Forsøget har mig bekendt aldrig været gjort, så det er umuligt at sige. Men et godt gæt er, at det ville være undtagelsen, hvis nogen havde andre end sine forældre til at hjælpe sig. Og de få undtagelser ville være handicappede, der på den ene eller anden måde var specielt begavede og dermed havde noget at give til gengæld.

Hvad værre var, slaraffenlands indbyggere ville hurtigt opdage, at de ikke engang trivedes særlig godt. Mennesker har brug for, at de ikke bare kan gøre, hvad de vil, men at der også er noget, de er nødt til. Så det er ikke alene mangelen på kulier, der er baggrunden for, at det kommunistiske paradys aldrig vil blive afprøvet i praksis. Samfund forudsætter en vis grad af tvang, men hvis man heraf vil drage den slutning, at mennesket er egoistisk og kun kan fungere med noget for noget princippet, er man imidlertid lige så meget på vildspor.

Afhængighed skaber solidaritet

Al menneskelig adfærd og al adfærd hos alle sociale dyr hviler på, at der opbygges en solidaritet mellem gruppens medlemmer. Mennesker har brug for, at nogen har brug for dem. Den naturlige solidaritet mellem mennesker knytter sig til den nære gruppe, hvor prototyperne er familien eller arbejdsgruppen; de grupper, hvor man er sammen om det helt elementære i tilværelsen, fundamentet for at opretholde og videreføre livet. Solidariteten har en funktion, for man bruger gruppen til at overleve.

Solidariteten i samfundet bygger på solidariteten i den nære gruppe. Når man danner organisationer og stater, søger man også at få plads til den gensidige støtte i disse systemer. En stat er ikke automatisk fuld af menneskelige hensyn, men de mennesker, der befolker den, vil typisk gøre et arbejde for, at disse hensyn skal komme ind. Nogle vil nok gøre mere end andre, alt eftersom man ser sig selv som dem, der kommer til at yde eller nyde af det.

Sammenhold i grupper bygger også på, at man stiller krav til hinanden. Hvis alle havde alt det, de skulle bruge, ville vi hurtigt ende som en flok egoister, der ikke havde noget at bruge hinanden til. Det er

vores afhængighed af hinanden, der gør, at vi oplever hinanden som medmennesker. Fundamentet for den sociale indsats er således ikke noget med, at alle har rettigheder. Det er snarere noget med, at alle mennesker har pligter overfor fællesskabet. Det er i vores pligter, og ikke i vores rettigheder, at solidariteten er grundfæstet.

Hjælp og magt

Der er altid nogen, der er nærmest til at give én hjælp. Det er for eksempel ens forældre eller børn. Det er typisk disse pårørende, der har startet det, som siden har udviklet sig til en indsats for handicappede i samfundet. Foreningen, der samler penge ind, er blevet til organisationen, der lever af offentlige midler. I mange tilfælde er foreningen blevet en del af kommunen, der sørger for sine borgere. Med udgangspunkt i disse sociale kræfter kan vi opstille følgende skema over fire typer social støtte:

Social støtte; den hjælp, der er gjort til en del af samfundet:

	Gives for at hjælpe folk i deres situation	Gives for at hjælpe folk ud af en situation
Angår en almindelig situation	Ældrepleje, børnehave	Aktivering, revalidering
Angår en sjælden situation	Handicap service	Hjemløseindsats, narkoindsats

Når folk skal hjælpes ud af en situation, har man dermed sagt, at det ikke er nogen ideel situation, de befinder sig i. Man har sat et spørgsmålstegn ved dem, og ved noget af det, som de sandsynligvis identificerer sig med. Det er derfor en vanskelig form for støtte. Al menneskelig kommunikation er en form for kamp, men i dette tilfælde er der forhold, der skærper kampen. Hjælpen med at komme ud af en situation er en form for hjælp, der ofte kommer meget tæt på at være tvang.

Problemet ved at hjælpe er meget mindre, når det handler om at hjælpe folk i deres situation. Men stadig er der det forhold, at man ved at hjælpe en anden træder ind på områder, som mennesker i almindelighed forsvare som deres private. Som sagt – al menneskelig kommunikation er kamp, og det gælder også, selv om de mennesker, det handler om, egentlig ikke har forskellig mening om, hvad hjælpen skal

hjælpe på. Den almindelige løsning på den slags problemer er at lægge en afstand gennem at ritualisere kommunikationen stærkt.

Et svært hjælpeforhold

Hjælpen til mennesker med handicap i hverdagen er en hjælp i situationen, og skulle således kunne lade sig gøre uden noget, der ligner tvang. Handicap er et sjældent fænomen, og det får også en betydning. Den hjælp, vi alle giver og alle kender til, er hjælp til børn og ældre. Børn er naturligt afhængige af voksne. Vi har forhåbentlig alle sammen et adfærdsmønster, hvor vi tager barnet ved hånden og er sammen med det, mens det lærer, deler erfaringer og skaber tryghed, nysgerrighed og livsglæde. Det forhold er også model for en del voksenrelationer, først og fremmest lærer-elevforholdet. Det forhold kan det også være nærliggende at bruge for den, der ikke er vant til at have med mennesker med handicap at gøre. Men det er indlysende, at det ikke er nogen god model for hjælpeforholdet.

De vigtige fortællinger

Man hører undertiden fremført, at handicappede er en minoritet, og det derfor er stærkt begrænset, hvor mange vælgere, der er i dem. Jeg tror ikke, man kan drage den slutning. Der er naturligvis kun få vælgere med handicap, og selv om man medregner familie og venner, er der stadig tale om en minoritet. Men det betyder ikke, at resten af vælgerne er ligeglade. Det betyder bare, at for dem er handicap ikke noget, de selv kender til, men noget de hører historier om, først og fremmest i pressen.

Der kan ikke være nogen tvivl om, at de historier har gjort deres virkning, for jo nærmere området handicap er kommet på politikerne – fra stat, til amt, til kommune – des mere er der sket. Det viser hele udviklingen her i landet gennem de seneste 50 år. Problemet med denne form for politisk kommunikation er, at det er markedet for medlidenhed, der bliver basis for meningsdannelsen. Men det kan meget nemt få den konsekvens, at folk ikke har den naturlige forståelse af situationen, som de har, når det gælder hjælp i situationer, de selv kender mere til.

Det er meget afgørende, hvem der fortæller historien og hvilken historie, der fortælles. Det er ikke mindst afgørende, hvilken historie der fortælles til politikere på alle planer, og til alle dem, der har en rolle, når handicappedes adgang til alle dele af samfundet skal sikres.

Bidrag fra Asger Baunsbak Jensen

Præst og forfatter, tidligere undervisningsdirektør

Det normale menneske findes ikke

En god bekendt af mig har svær sclerose. Han bor alene, men klarer sig med god hjælp fra kommunens dygtige folk, og han tager hver dag, uanset vejret, turen i sin kørestol langs hovedgaden til bytorvet. Tre kilometer hver dag. Han er nu så medtaget af sygdommen, at han har svært ved at holde sig oprejst i stolen, og han kan ikke længere tale, men må kommunikere ved i hjemmet at bruge sin nogenlunde raske hånd til at betjene sin computer.

Han har haft et betydningsfuldt liv som journalist, har været udadvendt og haft let ved at få kontakt med alle typer mennesker. Nu udelukker sygdommen ham fra det liv, men han fastholder med en enorm stædighed, at der skal være sprækker til rigdom i tilværelsen, muligheder, der skal udnyttes til sidste gram.

Man skal medtænke solidariteten

Når han kører ind i banken og hen til skranken, kender bankens kasserer ham, og han er afhængig af hendes forståelse, af indforståethed mellem dem, og af, at hun har den tid, der skal til for at yde ham bistand. Hun er et fantastisk menneske, men tænker bankens direktion disse to mennesker med, når de teknificerer, rationaliserer og afskediger medarbejdere? Har bankens aktionærer den scleroseramte i tankerne?

Bankens kunder, der trækker et nummer, venter forstående, og de holder sig på behørig afstand. De hjælper med at åbne døren, så han kan komme videre på sin ordløse rute.

Myndighed kræver tid til samtalen

Om lidt møder jeg ham på bytorvets café. Han holder udenfor og får bragt dagens bolle, som han nyder; men han får ikke kaffe, kan ikke holde på en kop. Skæv sidder han, og smiler mig i møde. De blå øjne viser glæde, når jeg griber hans kraftsløse hånd og siger goddag. Måske prøver han at sige noget, men han har vænnet sig til at leve med smerten over, at det ikke lykkes at få et ord over læberne. Jeg kender manden, ved, at han interesserer sig for verden derude, for lande og samfund, for rejser og politik. Jeg fortæller ham noget. En kommentar til avisens forsidehistorie, om en rejse, jeg skal på, eller noget lokalt, som diskuteres. Smilet, jeg får tilbage, er dagens gave, i hans nik eller hovedrysten tolker jeg kommentaren til det, jeg fortæller. Journalisten er blevet stum. Hvordan mon livet ser ud inde i hans lukkede rum?

Han er ikke uden myndighed, så længe mennesker er opdraget til at vise respekt og have indlevelse i det, de ikke selv har erfaring med. Men hvis det forsømmes i opdragelsen, i etisk forpligtigelse over for den handicappede og i tid til samtalen, bliver verden ond.

Vi er forskellige og unormale

Det, vi kalder velfærdsstaten, bygger på et bestemt syn på mennesket. Kristendommen er det levende fundament under dette samfund. Det er Jesu syn på medmennesket, altid med pligten over for min næste. Det betyder, at hos Ham er alle lige i værdighed, fordi der er nedlagt noget helt særligt i ethvert menneske, som er skabt i Guds billede.

Vi er alle anderledes, forskellige fra hinanden. Der findes ikke et "normalt" menneske, som er et gennemsnit af alle levende mennesker. Vi er alle unormale. Man kender ikke et menneske, bare som man ser det og hører det. Ethvert menneske bærer på sin hemmelighed, og i den hemmelighed gemmes kernen i det, der gror og danner menneskets personlighed.

Tidspres truer værdigheden

Når et menneske henvender sig til mig for at få en samtale om sit livsproblem, og jeg får det ind i min hule, siger jeg altid: "Nu giver jeg dig det dyreste, jeg har, min tid." Så lukker jeg døren, og vi er alene to. Telefonstikket er trukket ud, uret på væggen sat i stå, stilheden i rummet synger. Da er der plads, så det menneske kan åbne sig med det, der piner og truer dets værdighed og undergraver dets myndighed. Det kan være ægteskab eller arbejde eller en depression, som er truende nær, en angst, der æder sig ind.

Hos mig sidder et menneske, som jeg skal vise respekt og agtelse. Han eller hun har sin værdighed og sin myndighed, som skal have nyt fundament. I samtalerne, ofte med mennesker midtvejs i livet, iagtager jeg, at samfundet nu truer mange menneskers værdighed, fordi arbejdspresset er for vældigt, grænser for arbejdstid forsvinder, e-mail og mobiltelefon æder tiden, og familien lider under det.

I min ungdom var fysisk slid årsag til mange krumme rygge og smerter. Nu står vi over for en tid, da psykisk nedslidning bliver fremtidens pest, og mange får lidelser i sindet, som de skjuler, for ellers er de uden kvalifikationer på arbejdsmarkedet.

Tid til refleksion

Vi har endnu ikke en politisk kraft, der sætter sig igennem over for de multinationale selskabers mere og mere enerådige styring og ødelæggelse af menneskets psyke. Vi venter endnu.

Folkehøjskolens krise hænger sammen med dette. Højskolen tæller ikke i et samfund, hvor effektivitet altid kommer først, men den skal sætte sig igennem i samfundsdebatten med krav om at blive hørt, fordi den bringer det til mennesker, som markedet aldrig giver plads til: Tid til samtale, tid til refleksion, tid til fordybelse, tid til at se sammenhæng.

Ungdommen, en turbulent brydningstid

De fleste, der vælger at tage på højskole, er unge. Højskolelivet passer godt for et menneske, der endnu ikke har stiftet egen familie. En person, der stadig har brug for at tage nogle afgørende valg, som kræver eftertanke og en, der endnu ikke har en fast stilling eller en karriere at tage hensyn til. Der er mennesker fra andre aldersgrupper, som tager på højskole. Men der er flest unge på de fleste højskoler. Det gælder også Egmont Højskolen.

Mange vil betegne ungdommen som overgangen fra barndommen til voksenlivet. Men det er uhensigtsmæssigt at betegne en alder som overgang til noget andet. Som andre perioder af livet er ungdommen helt speciel. Det er en alder, hvor man er meget påvirkelig, hvor tanker bliver vendt, og valg bliver truffet. Derfor er det værd at sætte fokus på ungdommen, når man skal beskrive, hvad et højskoleophold kan betyde.

Hvad er ungdom?

Man kan ikke afgrænse ungdommen aldersmæssigt. Historisk set er ungdom et relativt nyt begreb. Samfundet er gået bort fra ritualer, hvor barnet gik direkte fra barndom ind til voksentilværelsen. Ungdommen har erstattet ritualerne som overgang mellem barn og voksen. Hvornår man føler sig ung, afhænger af kulturelle, familiære, fysiologiske og personlige udviklingsstadier. Det er individuelt fra person til person.

Der er foretaget megen forskning i, hvad ungdom er. I starten af 1900-tallet så forskerne ungdommen som det at blive selvstændig. Ungdommen var en periode, hvor man fik familie, gik fra skolegang til arbejde, fik en uddannelse og blev økonomisk uafhængig. Det at blive voksen var at indgå i forpligtende forhold og selv at være ansvarlig. Ungdommen blev set som den periode, hvor personen skabte sig fundamentet for livet som voksen.

Andre forskere lagde mere vægt på ungdommen som en personlig udviklingsperiode. Ungdommen var den periode, hvor man blev fysisk udviklet, hvor man skulle forholde sig til sit følelsesliv. Seksualiteten spiller en stor rolle i ungdommen. Løsrivelse fra forældre og andre autoriteter er et andet aspekt, som unge må forholde sig til.

Senere i århundredet begyndte forskere at se unge som en afvigergruppe i oprør mod det etablerede samfund. Mange mente, at unge var en gruppe uansvarlige personer. De indgik ikke i de opgaver, der var

nødvendige for samfundet. Igen handlede overgangen til voksenlivet om at blive en ansvarlig person.

Fra slutningen af 1950'erne blev unge set som en socialt udsat gruppe. I de år var der mange, som fokuserede på ungdomskultur og på de specielle behov, unge har. Der blev fokuseret på unges mulighed for at tage en uddannelse, og alle, der havde afsluttet folkeskolen, fik mulighed for at tage en ungdomsuddannelse. I den periode var der stor politisk fokus på unge.

Omkring årtusindskiftet opstår der en ny situation. Den teknologiske udvikling i samfundet går hurtigt. Det er en udvikling, som netop unge formår at følge med i. Det giver unge en central plads i samfundet. Samtidig betyder den økonomiske vækst, at unge opleves som en stor potentiel forbrugermasse. Unge bliver interessante for forretnings- og erhvervs livet. Mange idylliserer ungdommen og de nye trends i ungdommen. Der er dog også nogle, der er bekymrede.

Ungdomsbegrebet er i de seneste år blevet udvidet. Ungdommelighed er i højere grad blevet nogle kvaliteter og egenskaber, der ikke er knyttet til en bestemt aldersgruppe. Muligheden for at starte på noget nyt er en af de værdier, som mange knytter til ungdommelighed. Samtidig er en del af de forandringer, som man tidligere tillagde ungdommen, i dag forandringer, mennesker oplever hele livet. Mange stifter familie af flere omgange. Mennesker i forskellig alder bryder op for at tage en helt anden uddannelse. Du kan være ung langt op i alderen, hvis du har de kvaliteter, de fleste tillægger ungdommen.

Historisk er der sket en udvikling i forståelsen af, hvad det vil sige at være ung. I andre kulturer vil der givetvis være en anden udvikling, for forståelsen af ungdom er også kulturelt bestemt. Langt de fleste vil dog være enige om, at ungdommen er en vigtig periode i livet. Netop derfor kan ungdommen ikke blot betragtes som en overgang mellem barndom og voksen, men må betragtes som en periode, hvor du som menneske udvikler dig på alle fronter.

Ungdommen giver udfordringer

Det er ikke muligt at give et entydigt billede af, hvad det vil sige at være ung. Men unge står overfor nogle problemer og nogle valg, som kendetegner den tid, der kaldes ungdom. Det er forskelligt, hvilke valg unge står overfor, og hvilke problemer de unge møder. Men der er nogle fælles træk.

Socialpædagoger, socialrådgivere, ungdomsrådgivere og præster, som er vant til at tale med unge, fortæller, at mange unge oplever forholdet

til forældre problematisk. De fleste unge får en intellektuel ballast, som gør det muligt at analysere de forhold, de har haft til deres forældre. Nogle opdager pludselig, at de er blevet svigtet af forældrene i barndommen. Andre opdager, at forældrene har været overbeskyttende eller dominerende. Unge bruger mange kræfter på at frigøre sig fra forældrene. Andre unge oplever, at de har været tvunget til at stå på egne ben allerede som meget unge. I begge tilfælde kan det være en smerte at erfare, at drømmen om den ideelle barndom brister. Uanset hvilke problemer den unge har haft, er det hårdt at erkende, at man ikke har ideelle forældre. Det hører med til at være ung, at du forholder dig kritisk til dine forældre. For mange unge er facit, at de har haft en god barndom. Men der er også unge, som må revurdere forholdet til deres forældre. Det kan gøre ondt.

Barndommen er præget af mange relationer til andre personer, men de fleste af barndomsrelationerne er styret af voksne. Børn står ikke alene med ansvaret. Der er også voksne, som tager et ansvar. Fællesskabet er vigtigt for unge. Unge er ofte sammen på intense måder. Fordi fællesskabet er vigtigt, bliver angsten for ensomhed noget, mange unge slås med. Den værste tanke, man kan gøre sig som ung, er at havne uden for fællesskabet. For at undgå det, må man på en og samme tid "byde sig til" og lære fællesskabets regler at kende, lære at begå sig socialt. Det er vigtigt at lære, hvordan man kommer bedst ud af en konflikt. Konfliktbehandling er ikke længere overladt til pædagoger i fritidsordningen, forældre og lærere eller andre voksne. Unge må udvikle sociale kompetencer. Først og fremmest handler det om at tage ansvar for egne handlinger. Men det handler også om at være med til at sætte de spilleregler, der gælder. På godt og ondt handler det om, at unge er blevet myndige, og at det ikke længere er andre, som tager ansvar for den unges plads i fællesskabet.

Unge skal forholde sig til det modsatte køn og deres egen seksualitet. Fysiologisk sker der en masse i ungdommen. Kroppen bliver færdigudviklet. Reklamer, film og andre medier er med til at skabe høje idealer om seksualitet og om udseende. De unge skal på én gang forholde sig til idealerne og til sig selv. Det kan give identitetskrise.

Der er mange valg at tage for unge. Valgene kommer samtidig med løsrivelsesprocessen fra forældrene. De fleste forældre vil gerne lade valget være op til den unge og samtidig bakke op. Det er vigtige valg, unge skal tage. De skal vælge, hvordan de vil bo, hvilket arbejde eller uddannelse de vil have. Og mange andre valg, som får stor betydning senere i livet. Valgene skal tages på et tidspunkt i livet, hvor mange føler, at de ikke har den store erfaring. Der er mange muligheder, så

en del unge føler sig rådvilde. Samtidig er der pres fra forskellige sider. Politikerne siger, at de unge skal hurtigt igennem uddannelsessystemet. Rejsebureauerne lokker med spændende rejser. Arbejdsgivere, der har brug for unge medarbejdere, foreningslivet, højskolerne og mange andre byder sig til over for unge. Det kan være voldsomt, at skulle vælge, ikke mindst fordi mange unge føler, at deres valg får konsekvenser lang tid frem.

Alle disse spørgsmål og problemer møder unge i en alder, der er præget af intenst fællesskab, fede fester, idealiseringstanker, skiftende kærester og venskaber. Ungdommen er præget af, at der sker meget. Der kan derfor være noget rigtigt i en udtalelse fra en ungdomsforsker som sagde: "Unge skal have lov at sove rigtig længe i weekenden, for det er faktisk et hårdt arbejde at være ung".

Et handicap i rygsækken

Unge med handicap har samme problematikker som andre unge, som de skal forholde sig til. Men nogle af problematikkerne er anderledes, når man har et handicap. Desuden er der en række andre overvejelser, som unge med handicap skal gøre sig.

Løsrivelse fra forældre er lige så vigtig. Vilklårene er meget anderledes. Mens unge uden handicap som regel har overstået den fysiske afhængighed af forældrene allerede i barndommen, er unge med handicap stadig afhængige. Unge med væsentlige handicap skal stadig hjælpes i bad, på toilettet, i seng og have hjælp til at spise. Det betyder to ting. For det første ser en del forældre stadig deres unge søn eller datter med handicap som et barn. Der er en grund til det, for de ting, forældrene hjælper med, er ting, som man som regel skal have hjælp til indtil skolealderen. For det andet betyder afhængigheden, at det er svært at lave oprør. Det er en stor sats at starte et teenageskænderi med sin mor, hvis man ved, at hun om et kvarter skal hjælpe en på toilettet. Det er vigtigt, at forældre får bevidsthed og etik omkring, hvordan de skal hjælpe deres unge sønner/døtre, som har et handicap.

Fællesskab er vigtigt for unge. Unge med handicap har nogle specielle problemer i forhold til at være en del af et ligeværdigt fællesskab. Den mest iøjnefaldende problematik er de praktiske rammer om fællesskabet. Hvem skal hjælpe, når den unge er sammen med andre unge? Det er ikke særlig fedt at have sine forældre med til fest eller på diskotek. Ungdommen er også en spontan tid. Som ung med handicap kan det være svært at være spontan. Transportproblemer, afhængighed af praktisk hjælp og andre praktiske forhold kan være en hindring for spontaniteten. Endelig lever ungdomsmiljøer ofte under forhold, der

kan være svært at deltage i. Det er svært at tage på teltture, på interrail eller hitch-hiker-ferie, eller være med i ungdomsmiljøer, hvis de eksisterer på utilgængelige steder. Der ligger en samfundsopgave i at sikre, at unge med handicap kan være med, hvor andre unge færdes. Det at have et handicap er ikke det samme som at være ældre, selvom meget i samfundet er planlagt efter, at det er de steder, ældre kommer, der er tilgængelige.

Det kræver indsigt at forholde sig til sit eget handicap. Unge med handicap er som andre unge i en alder, hvor identiteten bliver udviklet. En del af den udvikling består i at erkende de begrænsninger, som ens handicap giver. Lige så vigtigt er det at forholde sig til de fordomme, andre unge har i forhold til ens handicap. Fordomme kan ofte virke som en barriere for det fællesskab, der er så vigtigt for alle unge. Andres fordomme og ens egen erkendelsesfase påvirker identiteten. Hvordan identiteten bliver påvirket, afhænger selvfølgelig af mange ting. Er det et medfødt handicap, eller er det erhvervet for nylig? Hvilke holdninger har man mødt gennem livet, både i forhold til ens handicap og også som person. Unge med handicap gennemgår samme identitets-skabende proces som andre unge, men er samtidig påvirket af de specielle omstændigheder, handicappet giver.

Mange mennesker med handicap er ofte afhængige af en god kontakt til kommunen. En ung med handicap vil på et tidspunkt selv skulle være "samarbejdspartner" med kommunen. Den unge skal overtage opgaver, som forældrene tidligere har varetaget. Det kan være svært at finde rundt i paragraffer og i det offentlige system. Den sociale lovgivning bygger på langtidsplaner og klarhed over, hvilke mål der skal nås. Det sker dog ofte, at handleplanen ikke bliver lavet. For et ungt menneske harmonerer langsigtede handlingsplaner dårligt med en livssituation, hvor der hersker spontanitet og usikkerhed om fremtiden. Ofte må unge med handicap kæmpe hårdt med systemet for overhovedet at få lov at være ung. Man skal kæmpe på to fronter. Dels skal man kæmpe for, at den hjælp, man får, er så fleksibel, at det er muligt at være ung og spontan. Dels skal man kæmpe imod systemets ønsker om, at der er planer langt ud i fremtiden. Man skal kæmpe for tid til at prøve forskellige muligheder af og ret til at ombestemme sig. En del undersøgelser og projekter har vist, at systemet mangler redskaber til at sikre, at unge med handicap på en og samme tid får den hjælp, de behøver og har mulighed for at være unge.

I takt med løsrivelse fra forældrene kommer der andre "hjælpere", som den unge skal forholde sig til. Den unge med handicap skal lære at fungere som voksen person med den hjælp, han eller hun behøver. På

mange områder må en ung med handicap tage ansvar for sit eget hjælpebehov. Unge må finde ud af, hvilke relationer de vil og kan have til det personale, der hjælper. Alt efter hvilken ordning den unge får, følger der også et større eller mindre ansvar med i forhold til de personer, der hjælper. Den socialpolitiske udvikling betyder, at de fleste former for praktisk hjælp til unge med handicap er brugerstyrede. Det betyder, at en ung med handicap i en tidlig alder kan komme til at fungere som arbejdsgiver overfor jævnaldrende eller ældre hjælpere. Det er godt, for det giver størst mulig frihed og selvbestemmelse. Men det kræver, at den unge lærer at agere i et rum, hvor magt og afmagt, følelser og professionalisme, frihed og regler samt et tæt forhold er blandet sammen.

Unge med handicap har altså meget at kæmpe med. Det har de i en alder, hvor de som andre unge gerne vil feste, have kærester, prøve muligheder af, flytte hjemmefra og alle de andre ting, man gør som ung.

Tid til ungdom

Ungdom er at skabe en identitet og forme sin voksentilværelse. En meget stor del af den proces sker i ungdomsmiljøer, hvor unge afprøver sig selv i forhold til andre unge. Voksne begår ofte den fejl, at de tror, det er en voksens erfaringer, de unge har brug for. Mange har brug for et miljø, hvor de som unge kan være unge på egne præmisser. Et samfund må hele tiden forsøge at skabe rum, hvor der er tid til at være ung.

Et højskoleophold kan være rum for at være ung. Her møder man andre unge. En meget stor del af det, der sker på en højskole, er styret af de unge selv. Alt, hvad der sker udenfor undervisningen, er noget, eleverne sætter dagsordenen for. Undervisning er lærerstyret, men netop med den frie undervisning, som højskolerne giver, er der mulighed for at dykke ned i områder, som eleverne gerne vil fordybe sig i. Det sociale liv er intenst, der er masser af fester, kærester finder sammen, og der tales om de store ting i livet. Højskoleophold er en vigtig brik for mange unge. Det er værd at kæmpe for, at presset for at de unge skal komme hurtigt igennem uddannelsessystemet ikke forhindrer, at de kan tage højskoleophold.

Egmont Højskolen forsøger at skabe et miljø, hvor unge mødes i et ligeværdigt fællesskab. Både fysisk og socialt er det højskolens mål at være et sted, hvor alle er med på lige fod handicap eller ej. En del elever kommer på Egmont Højskolen i den del af deres ungdom, hvor identiteten skabes. Det er Egmont Højskolens målsætning, at tidligere elever ser tilbage på deres ophold som måneder, hvor de blev inspireret og udviklet i et ligeværdigt fællesskab.

Interview med Tine Bryld

Socialrådgiver og mangeårig radiovært

Unge udvikler følelser

Ungdomsårene er en periode af livet, hvor der sker meget. Fundamentet for en vennekreds skabes, og man skal forholde sig til egne følelser. I en periode, hvor der sker mange ting med ens personlighed, kan et højskoleophold være med til at forme identitet, mener Tine Bryld.

Ungdomslivet er fyldt med mange udfordringer. Unge får større og større selvbestemmelse, skal lære at tage ansvar for eget liv og er inde i en periode, hvor deres identitet formes.

”De væsentligste påvirkninger, et ungt menneske udsættes for, er de påvirkninger, der skabes ved de første følelsesmæssige kontakter. Først og fremmest skal de finde ud af, hvordan de skal forholde sig til det modsatte køn. Det kan betyde store omvæltninger for det unge menneske”, siger Tine Bryld.

Som socialrådgiver har Tine Bryld i et langt arbejdsliv beskæftiget sig med unge mennesker og deres livssituationer. Gennem radioprogrammet ”Tværs” har hun lyttet til og rådgivet tusindvis af unge, der har stået i en svær situation. Det er et arbejde, som har givet hende stor føling med, hvad der sker i et ungt menneske.

Angst for ensomheden

En af de følelser, som unge har svært ved at håndtere, er angsten for ensomheden. Det er vigtigt for unge at blive bekræftet i, at de er en del af en større sammenhæng.

”Alle unge kender ensomheden og angsten for at blive forladt. For unge er fællesskabet og følelsen af tryghed uhyre vigtigt. Uden fællesskabet bliver ensomheden næsten ubærlig”, fastslår Tine Bryld.

Unge med handicap er inde i samme identitetsskabende periode som andre unge. Også i den sammenhæng er fællesskabet vigtigt. Men der mangler steder, hvor man kan gå hen, hvis man har et handicap. ”Jeg synes, vi er langt tilbage, når det handler om at skabe steder, hvor unge med handicap kan mødes frit. Der mangler værtshuse, mødesteder, cafeer, hvor man bare kan droppe ind og føle sig hjemme, med samme appeal som andre steder, hvor unge mødes, sådan at unge uden handicap også synes, det er attraktivt at komme indenfor”, mener Tine Bryld.

Lever ikke isoleret

Det siges ofte, at nutidens unge er egoistiske og selvoptagne. ”Individualismen er i højsædet, og det påvirker de fleste unge. Men når unge for eksempel tager på efterskole eller højskole, kan de opdage, at ingen mennesker kan leve alene eller bare tænke på egen navle. De vil opdage, hvor vigtigt det er at bidrage med et eller andet til fællesskabet”, siger Tine Bryld.

Når unge møder verden, møder de mennesker, som har meget forskellig baggrund fra den, som de selv kommer med. Identitet skabes, når mennesker mødes og lærer af hinandens erfaringer.

”Hvis man møder unge med åbenhed og uden fordomme, vil man finde ud af, at selv om der er forskel på hudfarve, religion eller skævheder i den ene eller anden retning, så har vi de samme behov for accept og respekt. Her tror jeg, det er vigtigt, at unge møder andre unge mennesker på tværs af forskelligheder. Det er særlig vigtigt, at unge uden handicap møder og forholder sig til unge med handicap og omvendt. Det er en vigtig erfaring, at man har nøjagtig de samme følelser og længsler, hvad enten man har et handicap eller ej. Unge uden handicap kan samtidig få en indsigt i den udsathed, som et ungt menneske med handicap kan opleve”, mener Tine Bryld.

Som de andre

Unge er usikre på sig selv. Der skal ikke meget til, før et ungt menneske kan føle sig anderledes end alle andre. Fællesskabet kan være med til at vise, at den unge er fuldstændig som alle de andre.

”Hvis du som ung har et handicap, er det en vigtig proces, at du lærer at forholde dig til, at du har det handicap. Det sværeste er at indse og acceptere, at man er nøjagtig som alle de andre, også selvom man ikke bliver opfattet på den måde. Jeg tror, der er en udbredt angst hos unge handicappede for, hvad andre unge tænker om det, og det påvirker begge veje. Man lukker af, man lukker sig inde. Et menneske med handicap kan gå rundt og tro, at han eller hun er den eneste, der oplever ensomheden. Hvis der er en åben debat, kan fællesskabet være med til at vise, at personen med handicap er som de andre, og at unge uden handicap har nogle af de samme problemer. De kender også til følelsen af ensomhed, og så er det vigtigt at understrege, at et handicap langt fra altid er synligt. Der findes unge med sociale handicap, unge, der aldrig har været uden for familiens fire vægge, og som frygter andre og flygter fra samværet af angst for ikke at blive forstået og modtaget”, fastslår Tine Bryld.

En vigtig oplevelse

De oplevelser, unge får i fællesskabet på en højskole, betyder, at den unge kan være med til at præge det omliggende samfund. Værdierne, som den unge har oplevet på højskole vil smitte af på, hvordan han eller hun engagerer sig. ”På en højskole oplever unge, at de er en del af et større fællesskab, en del af et samfund. Jeg tror, at det bidrager til en løbende debat om demokratiet, hvor unge engagerer sig. De unge tager fra højskolen og viser i praksis, hvordan de værdier, de har med fra højskolen, skal virkeliggøres. Med de værdier kan tidligere højskoleelever bidrage til den løbende debat om, hvordan vi kan indrette vores samfund, så alle føler sig som en del af samfundsudviklingen”, siger Tine Bryld.

Bidrag fra Klaus Hüls Levinsen

Ph.D., lektor i politisk sociologi ved Institut for Statskundskab, Syddansk Universitet

Unge demokratiske dannelse – hvilken rolle spiller højskolen?

De unges motiver og begrundelser for at vælge et højskoleophold kan være mange. Blandt de mest oplagte er muligheden for at samle point i et videre uddannelsesforløb, styrke kompetencer og viden inden for et bestemt fagområde, at komme på studierejse og at få nye venner. Når man ser på, hvordan højskolerne i dag præsenterer sig selv i foldere, annoncer og på hjemmesider, er det også tydeligt, at de er særdeles bevidste om disse personlige motiver i deres markedsføring. Der er især fokus på personlighedsudvikling og oplevelsesorientering. Et højskoleophold skal være en oplevelse for livet – som det så flot hedder.

På den baggrund kan man spørge, hvad der udgør forbindelseslinierne til den folkelige oplysningstradition, der i tidens løb er blevet fremhævet som højskolernes særlige kendetegn, og om der heri findes et særligt demokratisk potentiale, som højskolerne gennem deres kontakt med de unge har bidraget til at udvikle.

Der findes naturligvis ingen hurtige eller kortfattede besvarelser på disse spørgsmål, og det er selvsagt et felt, der rummer mange forskellige opfattelser og fortolkninger. Historisk set har højskolernes betydning for det danske demokrati været omgærdet af mange myter, som har præget både højskolens og danskernes selvforståelse. Højskolernes rolle som dannelsesinstitutioner for de unge har ændret sig gennem tiden, både hvad angår form og indhold, men også når man ser på hvilke grupper af unge, de er i kontakt med.

Folkelighed og folkestyre

Oprindeligt rekrutterede folkehøjskolerne hovedsagelig deres elever fra den danske bondestand, hvilket betød, at elevsammensætningen dybest set var ret homogen. Et højskoleophold var bønderbørnenes mulighed for at få noget ekstra skolegang ud over de syv år i almueskolen. Andelen af unge højskoleelever med husmands- eller landarbejderbaggrund var forsvindende lille, og ligeså var andelen af unge, der kom fra byerne. Derfor har det formentlig også været forholdsvis uproblematisk, at finde en nogenlunde ensartet kulturel klangbund for de værdier, der blev undervist ud fra.

En betydelig del af undervisningen var overvejende (erhvervsrettet og) praksisorienteret og handlede om jordens dyrkning og dyrenes pasning. Hertil kom undervisningen i dansk litteratur og sangtradition, historie

og regning samt højskoleforedragene med en mere eller mindre beåndet person – typisk forstanderen – i centrum.

Det er vanskeligt at udforme en målestok for graden af demokratisk dannelse, særligt når denne skal anvendes i et historisk tilbageblik. Men hvis man skal fremhæve nogle faktorer i højskolens virksomhed, som dengang bidrog til en demokratisk – eller måske rettere – religiøs og politisk dannelse af eleverne, så kan der peges på i hvert fald tre væsentlige forhold, som alle knytter sig til det grundtvigianske oplysnings- og dannelsesideal, sådan som det kom til udtryk i folkehøjskolerens unge år, i perioden efter treårskrigen og nederlaget til tyskerne i 1864.

For det første gjaldt det den særegne blanding af nationalromantik og kristendom, som mange af datidens højskoleforstandere og lærere forkyndte i tråd med Grundtvigs idéer: Forestillingen om en ”folkesjæl” funderet i et fælles sprog og en fælles historie med rod i en urgammel mytologisk fortid, og under den kristne Guds velvillige beskyttelse. De unge højskoleelever fik dengang serveret en pæn dosis folkelig nationalromantik og nationalistisk ideologi.

I forlængelse af den folkelige nationalisme finder vi, for det andet, det liberale samfunds- og menneskesyn. Mange af højskolefolkene overtager Grundtvig og Kolds anti-elitære indstilling til livet, hvor den stovte og jordnære selvejerbonde er idealfiguren, og kultureliten og bureaukratiet hans modstandere.

For det tredje er der folkeoplysningstanken, der ikke blot indeholdt en ambition om at styrke de unge generationers viden og kundskaber, men også deres personlighedsdannelse. Højskolefolkene var optaget af, hvordan man kunne skabe en følelse af en personlig og kulturel bevidsthed hos de unge i den brede landbobefolkning.

Blandt historikere hersker der ikke enighed om, hvilke konsekvenser denne prægning, eller socialisering af eleverne havde i forhold til resten af samfundslivet. Nogle mener at højskolebevægelsen havde en vigtig politisk mobiliserende betydning for etableringen og udviklingen af både landboforeningerne og andelsbevægelsen, og for udviklingen af forenings- og kulturlivet på landet. Andre, som eksempelvis historikeren Søren Mørch, hævder, at det er vanskeligt at afgøre, hvilken vej denne påvirkningsrelation vender, fordi opkomsten af bevægelserne og foreningslivet faktisk skete nogenlunde samtidig.

Selvom de politiske partier dengang var en relativt ny opfindelse, så var der især på de grundtvigiansk inspirerede højskoler en tydelig politisk

ideologisk profil som højskolerne højst sandsynlig bidrog til at styrke. Dette bemærkes i hvert fald af forstander Ernst Trier fra Vallekilde Højskole: ”Jeg er ikke Politiker og taler kun sjældent om Politik (...) men dog er hver eneste Karl som gaar ud fra min Skole ivrig Tilhænger af det forenede Venstre” (Trier, citeret i Niels Finn Christiansen: Folkets Danskhed, i Flemming Lundgreen-Nielsen (red). *På sporet af dansk identitet*. København, Spektrum 1992).

Højskolebevægelsens politiske betydning og indflydelse har især været af indirekte karakter, derved at det især var folk med højskolebaggrund, som optog pladserne i sognerådene, sparekasserne og andelselskabernes bestyrelser. I perioden 1900-1965 havde godt en fjerdedel af folketingets medlemmer et højskoleophold med i bagagen, og hovedparten af disse havde – ikke overraskende – en tilknytning til partiet Venstre.

Målt på tilvæksten i elevgrundlaget var folkehøjskolerne særdeles fremgangsrige i slutningen af 1800-tallet. Men det er alligevel værd at erindre om, at hovedparten af en dansk ungdomsgeneration dengang ikke kom på et højskoleophold, og at der i samme periode også fandtes en række andre dannelses- og uddannelsesinstitutioner, som var mindst ligeså betydningsfulde. Her kan eksempelvis nævnes sognebibliotekerne, aftenskolerne, og som historikeren Søren Mørch har gjort opmærksom på, det militære forsvar, som helt sikkert satte sit tydelige præg på den tids unge mænd.

Samtaledemokrati

Selvom højskolerne gennem tiden har haft et folkeoplysende og demokratisk sigte, så var det som bekendt ikke tilstrækkeligt til at dæmme op for stedvise nedslag af autoritær ideologi, samt en relativt tolerant modtagelse af de tyske nazister op til – og under første del af besættelsestiden i Danmark.

Men efter krigen fik flere af højskolerne en stærkere profil i offentligheden, ikke mindst i kraft af fremtrædende forstandere og lærere. Et lysende eksempel er, som bekendt, teologen Hal Koch, der med sin genfortolkning af det grundtvigianske oplysningsideal, fik skabt en stærk kobling til både klassisk og moderne demokratitænkning, og samtidig formåede at engagere sin tids ungdomsgenerationer i diskussionen af nogle centrale og aktuelle politiske problemstillinger. Foruden at være højskoleforstander på Krogerup Højskole fra 1946-56, var Koch også universitetsprofessor og formand for Dansk Ungdomssamvirke. I flere af hans skrifter og artikler om de unge generationer, fornemmer man, at han ønskede at ændre de traditionelle højskolers tunge vægning

af de kristeligt nationale værdier til fordel for dannelsen af stærkere demokratisk og politisk bevidsthed i ungdommen.

”Det er højskolens opgave over for unge, der er ved for alvor at begynde deres liv, at stille dem ansigt til ansigt med virkeligheden, deres egen virkelighed. Derfor må enhver skole være en vækkelsesskole, være ’Koldsk’, uden at den just behøver at tale om ’Guds kærlighed og Danmarks Lykke’. Vækkelse må der være, men det er ikke skolens opgave at være kirke. Det vil sige, at den hverken skal bibringe eleverne en kristelig, en national, en politisk eller en social tro. Men den skal, så godt som lærerne formår det, og således som det kan gøres i undervisningens samtale – hindre dem i at flygte fra virkeligheden.” (Hal Koch, 1951).

Med begrebet ”vækkelse” forstår Hal Koch, skabelsen af et samfundsengagement, der netop tager udgangspunkt i den virkelighed, de unge er en del af. Demokratiet findes i den ligeværdige samtale mellem engagerede borgere. Udgangspunktet er troen på, at demokratiet også er funderet i den måde vi er sammen med hinanden på, og den måde hvorpå vi finder fælles løsninger på fælles problemer. Lidt slagordsagtigt siges, at demokrati er ikke blot en styreform, men også en livsform. At være demokratisk bliver således et livsprojekt, en fortløbende proces, der kræver bestandig vedligeholdelse og udvikling gennem samtalen. Det er denne brede demokratiopfattelse, der er blevet inkorporeret i store dele af dansk skole og uddannelsesliv. Især folkehøjskolerne har været steder, hvor eleverne i det daglige liv og samvær med andre unge har fået mulighed for at nærme sig denne demokratiforestilling i praksis.

Selvrealisering og individualisering

I takt med urbaniseringen og den tiltagende afvandring fra landbrugs-hvervet ændredes også højskolernes elevgrundlag. Det var ikke længere blot de unge fra landet, som befolkede højskolerne. Ud fra et elevperspektiv kan man formentlig tale om et socialt og kulturelt opbrud, som kulminerede i 70’erne. Nye typer af unge valgte højskoleopholdet som et frirum eller sabbatår mellem ungdomsuddannelsen og et formelt kompetencegivende uddannelsesforløb. Disse forandringer i rekrutteringsgrundlaget satte præg på højskoleundervisningens form og indhold. Der blev udbudt flere valgfag, og den enkelte elev fik mulighed for at sammensætte sit eget individuelle kursusforløb. Indholdsmæssigt kom der større fokus på de eksistentielle, æstetiske og personlighedsudviklende fag – nogle steder på bekostning af fællesfagene og de historiske og samfundsorienterede fag.

I 1980'erne og starten af 90'erne var mange højskoler begunstiget af en høj ungdomsledighed og favorable statslige og kommunale støtteordninger. Ligesom andre af samfundets institutioner har højskolerne gennemgået en differentieringsproces. Både hvad angår elevgrundlag og indhold, er højskolerne i dag mere forskellige end nogensinde tidligere. Det betyder også, at deres rolle som oplysnings- og dannelsesinstitutioner har forandret sig. Selvom de alle bekender sig til et folkeligt oplysningsideal – så er der store forskelle på, hvordan højskolerne hver især vælger at leve op til dette. Udbuddet af kurser og fag er samlet set blevet betydelig bredere samtidig med, at højskolerne hver især har forsøgt at specialisere sig og profilere bestemte indholdsområder, sådan at de også henvender sig til forskellige grupper af unge. Har man fulgt de senere års debat om højskolen, er det tydeligt, at mange åbenlyst begræder og beklager denne udvikling. Faren er, som det ofte antydes, at folkehøjskolernes fælles præg går tabt, når flere vælger at udbyde kurser i golf, sejlsport og vinsmagning, mens andre dyrker akvarelmaling og trommespil. Og der findes så vidt jeg kan se, flere uheldige eksempler på, at nogle højskoler i deres døds-kamp om nye elever fra ind- og udland har haft vanskeligt ved at leve op til de højt besungne idealer om almen dannelse.

De samfundsmæssige og økonomiske vilkår for de unge generationer har ændret sig igen: Siden slutningen af 90'erne har ungdomsårgangene været små og ungdomsarbejdsløsheden lav. Det har været medvirkende årsag til en reducere af højskolernes optagelsesgrundlag og udhullet deres ”opbevaringsfunktion” for unge i venteposition. I uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet spørges de unge næsten rutinemæssigt ”og hvad kan du så bruge det til”. De unge oplever således i stigende grad at skulle legitimere deres prioriteringer af den dyrebare ungdomstid ud fra hensynet til en konkret faglig kvalificering eller senere beskæftigelse. Det er der ikke nødvendigvis noget galt i. Men det kan også betyde, at vore forestillinger om, hvad viden og oplysning betyder for den personlige dannelse og samfundsmæssige udvikling, bliver ensartet og fastlåst i en snæver form for nyttetænkning.

Hvad er der tilbage?

Det er i dag blevet vanskeligere at udpege folkehøjskolerne som særlige eller unikke, når det gælder deres bidrag til oplysning og demokratisk dannelse. Det skyldes ganske enkelt, at flere af de værdier, som højskolebevægelsen gennem tiden har været med til at introducere, også har forplantet sig mere bredt i uddannelseslivet. Samtidig er en betydelig del af den stands- og klassebestemte uddannelsesulighed blevet reduceret på grund af reformer i andre dele af uddannelsessystemet og

velfærdsstaten. Men det betyder ikke nødvendigvis, at folkehøjskolerne har udspillet deres rolle.

Lad os se på, hvilke erfaringer og oplevelser de unge højskoleelever i dag selv fremhæver som væsentlige. Når tidligere elever fortæller om, hvad de har fået ud af deres højskoleophold, så er det ikke blot de fede fester og højskolekæresterne, der nævnes, men også fortællinger om fællesskab, samarbejde og tolerance.

At vælge at bo og leve sammen med andre mennesker, som man ikke kender i forvejen, har mange forskellige sociale virkninger. Tolerance handler om at kunne "tåle" andre menneskers levemåde og værdier – også selv de der i udgangspunktet kan "irritere" ved at være anderledes. Tolerance er forudsætningen for udviklingen af gensidig respekt og tillid.

Mange elever fortæller i dag, at højskolen – i modsætning til andre skole- og uddannelsesformer – er konsekvent, når det handler om at prioritere det forpligtende sociale fællesskab. Det opleves som værdifuldt at møde mennesker, der har en anden baggrund end én selv. Et højskoleophold forudsætter med andre ord, at man som elev indstiller sig på, at mange af de personlige og faglige udfordringer, som man konfronteres med, skal håndteres inden for rammerne af et tids- og stedbundet socialt fællesskab.

De fleste højskoler har været gode til at mestre de udfordringer, der er forbundet med at etablere nære sociale fællesskaber. Så gode, at nogle elever beskriver højskoleopholdet som at leve på en afsondret ø i samfundet. Denne erfaring siger selvfølgelig noget om den positive følelse af intimitet og nærvær, som til tider kan være fraværende i andre dele af samfundslivet. Men den kan også være en indikation på, at atmosfæren og dagligdagen på højskolen en gang imellem forekommer at være lidt for lukket i forhold til omverdenen. Og heri ligger der måske en udfordring gemt for mange højskoler.

Hvad skal der til?

Begrebet "demokratisk dannelse" har fået fornyet aktualitet – særligt når man ser på de senere års diskussioner om folkehøjskolernes fremtid. Det er sammensat af to ord: "demokrati" og "dannelse", som hver især kan fortolkes og forstås på mange forskellige måder, og som derfor også kan pege i mange forskellige retninger. Ud fra en (meget) generel forståelse, kan man sige, at "dannelse" er noget andet og mere end det beslægtede begreb "socialisering". Dannelse henviser til, at vi som mennesker dannes af vore omgivelser men samtidig aktivt danner

os selv. Demokratisk dannelse kan derfor – kort fortalt – forstås som en proces, hvor vi dannes og danner os selv, som bevidste, aktive og deltagende borgere i og til demokratiet. Der findes mange bud på, hvilke forhold der begunstiger en sådan proces: fællesskab, tolerance og gensidig tillid er utvivlsomt vigtige ingredienser.

Normativt betragtet er den demokratiske samtale væsentlig. Men der kan med Hal Koch i baghovedet være en tendens til at fokusere for meget på den værdimæssige konsensus og enighed, der inden for denne demokratiforståelse ofte fremstår som samtaleens mål. Derfor er der måske behov for at understrege, at demokrati også er en særlig institutionel ramme for håndteringen af uenigheder, stridigheder og konflikter. Demokratisk dannelse handler derfor også om at lære at håndtere og indgå i konfliktfyldte situationer, og opnå en vis grad af viden om og færdigheder i at indgå og deltage i forskellige former for politiske systemer og processer.

Forudsætningen for, at højskolerne kan bidrage til en demokratisk dannelse, er, at de formår at sammenføje højskolens personlige nærvær og sociale fællesskab med en samfundsmæssig og politisk virkelighed. På Grundtvigs tid handlede det samfundsmæssige især om konstruktionen af det nationale. Nogle af de demokratiske udfordringer og problemstillinger, som trænger sig på i dag, ligger på godt og ondt i forlængelse af 1800 og 1900-tallets nationalkulturelle konstruktioner, mens andre er helt nye.

Der er flere eksempler på, at de danske folkehøjskoler aktuelt forsøger at komme ud over denne lidt lumre romantiske og nationale tradition. Det sker bl.a. gennem iværksættelsen af projekter, som orienterer sig mod internationale og globale temaer og problemstillinger (miljø, fred og sikkerhed, racisme etc.), og som samtidig indeholder en fordring om aktiv deltagelse i det omgivne samfund. Et godt eksempel herpå er højskolernes fællesprojekt ”Fat Demokratiet”, der netop har haft som formål at styrke bevidstheden om demokratiets grundlag og fremme den politiske debat.

Aktiviteter som disse har forhåbentlig et potentiale til at forny højskolernes oplysningstradition. Hvis det lader sig gøre at sætte fokus på konkrete samfundsproblemer gennem deltagelse og engagement, og hvis højskolerne samtidig indretter sig på at være steder, der kan rumme og bringe forskellige grupper af mennesker sammen, så vil de fortsat kunne spille en vigtig rolle for de unges demokratiske dannelse.

At stå ved åndens kilde og ydmygt knæle ned

På de lange ophold på Egmont Højskolen starter holdet altid med at synge sangen "At lære er at ville befri sin ensomhed". Sangen handler om, hvad det vil sige at lære. Undervisningen er en vigtig del af højskoleopholdet. Det er undervisningen, der danner baggrund for elevernes dagligdag. Selv om undervisningen ikke er det eneste parameter, når en person vælger at tage på højskole, så er det en vigtig målestok. Enhver elev vil gerne have noget med fra opholdet. Det, man kan få med fra et højskoleophold, er blandt andet det, man har lært.

Undervisningen fylder meget i en højskolehverdag. Eleverne skal have undervisning 30 timer om ugen. Undervisningen fylder ikke alene meget, fordi den er påkrævet. Den fylder også meget, fordi undervisningen er en af de sammenhænge, hvor elever og lærere mødes. Undervisningen er så at sige et af de steder, hvor den enkelte og fællesskabet udvikles.

Grundtvigs tanker om undervisningen på højskoler

Christen Kold og Nikolaj Frederik Severin Grundtvig var ophavs-mænd til højskolebevægelsen. Mens Christen Kold var praktiker, var Grundtvig idémaker og tænker. Grundtvig gjorde sig mange tanker om højskolen. I skriftet "En folkelig Højskole" redegør han for, hvordan undervisningen på en højskole bør være.

Grundtvig gik på Århus Katedralskole, og senere læste han teologi i København. Århus Katedralskole stod for Grundtvig som et eksempel på, hvordan undervisningen kan være dårlig og uvedkommende.

En afgørende faktor for Grundtvig var vedtagelsen af den danske grundlov i 1849. Han var med i grundlovsforsamlingen og gik ind for grundloven. Men Grundtvig mente, det var vigtigt for et demokratisk samfund, at borgerne var "oplyste". Når en borger skulle give sin mening til kende og tage aktivt del i demokratiet, var det vigtigt, at han kendte til det samfund, han eller hun levede i. Borgeren skulle kende samfundets historie og opbygning samt formå at diskutere og argumentere. Højskolen skulle sikre, at mennesker uden uddannelse også fik den viden og de muligheder. Demokratiet gjorde det nødvendigt, at der var en skole, hvor alle kunne komme.

Formidling er vigtig for enhver undervisning. På Århus Katedralskole havde Grundtvig oplevet, at formidlingen i høj grad bestod af noget

i bøger, der skulle læres udenad. Forelæsningerne var ofte terperi og udenadslære. Grundtvig mente, det var en uhensigtsmæssig måde at bygge undervisningen op på. Desuden vidste han, at store dele af befolkningen ikke kunne følge med i den form for undervisning. Han skabte en ny form for undervisning, hvor det først og fremmest var den mundtlige formidling, der var afgørende. Lærerne skulle formå at lære fra sig ved at tale frit fra leveren. Et andet aspekt i den mundtlige formidling var dialogen. Undervisningen skulle i høj grad foregå i en vekselvirkning mellem lærere og elever. Enhver, der deltager i undervisningen, har sine egne erfaringer at bidrage med. For Grundtvig var det vigtigt, at det var den enkelte lærer og hans eller hendes elever, som udviklede et rum for undervisningen. Et rum, hvor hver enkelt bidrager med erfaringer fra det liv, han eller hun kommer med.

I en erfaringsbaseret undervisning kan der ikke laves faste læseplaner. Der kan ikke være et færdigt resultat, som man ønsker af undervisningen. De kompetencer, som undervisningen på en højskole giver, er derfor anderledes end den kompetence, studerende får på en videregående uddannelse. Grundtvig kaldte den kompetence for livsoplysning. Undervisningen skulle ruste eleverne til at leve det liv, de stod i. Der skulle undervises i, hvordan man gjorde sin indflydelse gældende i samfundet.

Danskhed var et vigtigt begreb for Grundtvig. Et af undervisningens formål var, at eleverne lærte, hvad det ville sige at være dansk. Grundtvig forstod danskhed som to ting. For det første var det vigtigt at lære om de værdier, som ligger bag ved den danske tankegang. For det andet betød det helt konkret, at undervisningen skulle foregå på dansk. Det var normalt, at en del af undervisningen på en videregående uddannelse foregik på et fremmedsprog. Det gjorde Grundtvig op med.

For Grundtvig var det svært at vægte nogle fag frem for andre, fordi han mente, at viden i sig selv var et gode. Alle fag var vigtige. Men han syntes især historien skulle spille en væsentlig rolle i undervisningen. Borgerne i et demokratisk samfund skulle kende til landets historie. Der skulle undervises i den kristne tro og i de værdier, der udspringer af kristendommen. Ligeledes mente Grundtvig, at landets myter var vigtige. Nordisk mytologi er vigtig at kende, når man skal forstå det samfund, man lever i. Endelig vægtede Grundtvig tungt, at eleverne lærte om samfundsforhold.

En anderledes tilgang til undervisning

Det er længe siden, Grundtvig gjorde sig tanker om undervisning på en højskole. Hans tanker ligger alligevel bag ved meget af den

undervisning, som foregår på højskolerne i dag. Tankerne om, hvordan undervisningen er med til at sikre det demokratiske samfund, er afgørende for de fleste højskoler. Andre af Grundtvigs tanker er løbende til debat i højskolebevægelsen. Det gælder blandt andet tankerne om, at undervisningen på en højskole skal have en anden karakter og give andre kompetencer end undervisningen i det almindelige uddannelses-system. Netop i disse år diskuteres det, hvorvidt højskolerne kan og skal give kompetencegivende undervisning.

En af de ting, som gør diskussionen om kompetencegivende undervisning vanskelig, er, at det er vanskeligt at definere kompetence. Mange taler om kompetence ud fra det etablerede system. Så gælder det, at undervisningen skal give eleverne en viden, som kan bruges på en senere uddannelse. Den form for kompetence kan måles. Gennem prøver og eksaminer kan eleverne vise, at de har opnået en bestemt viden.

Grundtvig mente, det ikke skulle være dén form for kompetence, højskolen skulle give. Men spørgsmålet er, om det derudfra kan konkluderes, at undervisning på en højskole ikke er kompetencegivende. Kompetence er ikke alene viden i forhold til en videregående uddannelse eller et erhverv. Den er også viden om, hvordan man skal leve sit liv. Kompetence er sociale færdigheder og demokratiske redskaber, der gør det muligt for den enkelte at leve i fællesskabet. Det var sådanne kompetencer, Grundtvig kaldte for livsoplysning. Den ene fløj i debatten om kompetencegivende undervisning på højskoler mener, at det er vigtigt for højskolerne at fastholde den form for undervisning, som ikke giver kompetence direkte i forhold til uddannelse eller erhverv, men i forhold til at leve sit liv. De peger på, at en del af de kompetencer eleverne får på en højskole, får de uden for undervisningen. Fællesskabet mellem lærere og elever er i sig selv en undervisning i at agere i et samfund.

Den anden fløj i debatten om kompetencegivende undervisning på højskoler mener, at det er vigtigt at give eleverne reelle færdigheder i forhold til det moderne samfund. Der er ikke et modsætningsforhold i at lære at mestre livet og at lære basale færdigheder, som måske kan bruges i en videregående uddannelse. Tværtimod er de to ting tæt forbundet med hinanden.

I det seneste årti er den teknologiske udvikling gået stærkt. Danmark er for alvor blevet et videns- og informationssamfund. I et videns- og informationssamfund er det afgørende, at borgeren har basale færdigheder. Det er vanskeligt at være aktiv borger, hvis du ikke formår at følge med i informationsstrømmen. Det er blevet vigtigt, at du

kan formulere dig skriftligt, og at du kan bruge internettet og andre informationskilder.

Debatten om den kompetencegivende undervisning er langt fra færdig. Især fra politisk side er der et ønske om, at højskolerne i højere grad kan give kompetencer, som kan bruges i uddannelsessystemet.

På Egmont Højskolen kommer der elever, som ikke har folkeskolens afgangseksamen. Mange af disse elever har gået i specialskole eller specialklasse, hvor de ikke har været oppe til afgangseksamen. Det er vigtigt, at de får kompetencer, der giver mulighed for selvstændighed og aktiv deltagelse. For nogle af eleverne er målet at komme videre i voksenundervisningssystemet. For andre gælder det om at få færdigheder, så de kan opnå et selvstændigt liv. Det kan være færdigheder, som gør det muligt for dem at læse og skrive, så de kan kommunikere med offentlige myndigheder, honorere kravene til at få en hjælpeordning og på andre måder leve et selvstændigt liv. Derfor hænger de reelle kompetencer for mange af Egmont Højskolens elever uløseligt sammen med mulighed for at leve deres liv på en god måde. En af højskolens linjer er flexlinjen. På flexlinjen kan elever, som af forskellige grunde ikke har fået folkeskolens afgangseksamen, modtage undervisning i dansk, matematik og andre folkeskolefag. De elever, der ønsker at bruge højskoleopholdet til at komme videre i uddannelsessystemet, har desuden mulighed for at følge et eller flere fag på det lokale VUC center.

Et nyt lovforslag vil sikre en treårig ungdomsuddannelse til alle unge, også til unge med særlige behov. En treårig ungdomsuddannelse bør sikre, at unge med fysisk eller psykisk handicap bliver rustet til at være aktive samfundsborgere. For højskolerne kan det blive en udfordring at byde ind på, hvordan en ungdomsuddannelse for unge med særlige behov kan udformes. Med den store erfaring Egmont Højskolen har i at undervise elever med særlige behov, er den treårige ungdomsuddannelse en naturlig udfordring for højskolen. Ungdomsuddannelsen bør netop både give den unge kompetence til at mestre livet og kompetence, som kan bruges i uddannelse og erhverv.

Hvor skal jeg hen?

Et særligt element i undervisningen er vejledning. Siden Sokrates har vejledning haft en central plads i undervisningssammenhæng. Eleven bruger læreren som rollemodel og mod- og medspiller i afklaringen af sin egen fremtid.

I 2004 fik alle højskoler en vejledningspligt over for eleverne. I virkeligheden har langt de fleste højskoler allerede før 2004 vejledt

eleverne. Livsoplysning er vejledning i, hvordan den enkelte skal bruge sit liv. En del vejledning sker uden for den formelle undervisning. Den sker i samvær og samtaler mellem lærere og elever. Mange af de elever, som samtidig er hjælpere, bruger opholdet på Egmont Højskolen til at finde ud af, om de ønsker en uddannelse indenfor social- eller sundhedsområdet. Det er en ekstra gevinst, at hjælperne på Egmont Højskolen i praksis får afprøvet, om de ønsker at arbejde inden for handicapområdet.

Vejledningen er nu lagt i formelle rammer. Der er formelle vejledningssamtaler mellem lærer og den enkelte elev. Egmont Højskolen har desuden valgt at have et vejledningsmodul, hvor de fag, der udbydes, alle har med elevernes fremtid at gøre. Alle elever skal vælge et fag fra vejledningsmodulet.

Undervisning for de skæve

Undervisning af mennesker med handicap er ofte blevet betegnet som specialundervisning. Specialundervisning er et bredt begreb, der dækker over alle de særlige hensyn, der skal tages i undervisningen. Det er derfor et spørgsmål, om det altid er undervisningen, der er speciel, eller om det i lige så høj grad er de fysiske rammer, der stilles specielle krav til.

En del handicaps er forbundet med indlæringsproblemer eller kognitive problemer. Det betyder, at undervisningen skal tilrettelægges på en sådan måde, at den tager hensyn til elevens særlige måde at lære på. Men er det specialundervisning eller bare en rummelig og differentieret undervisning? Den debat er væsentlig.

Et fysisk handicap kan betyde, at en elev behøver konkret praktisk hjælp i en undervisningssituation. Det kan dreje sig om hjælp til at skrive eller andre praktiske ting i undervisningen. I en økonomisk sammenhæng kaldes det også specialundervisning.

Det kræver ressourcer at lave god undervisning, hvor elever med særlige behov kan deltage på lige fod. Specialundervisning er ofte et spørgsmål om, at der er flere lærerressourcer til den enkelte elev. Med mere tid til den enkelte elev har læreren mulighed for at tilrettelægge undervisningen, så den bliver rummelig og samtidig indeholder udfordringer for alle elever.

Skolen for alle

Egmont Højskolens målsætning er at være en skole for alle. I undervisningssammenhæng betyder det, at undervisningen skal være menings-

At stå ved åndens kilde og ydmygt knæle ned

fyldt og vedkommende for den enkelte elev. Udfordringen for højskolerne i almindelighed består i at lave en differentieret undervisning. Egmont Højskolen er et bud på, hvordan den udfordring kan løftes, så der skabes en skole med livsoplysning for alle elever.

Interview med Bertel Haarder

Undervisningsminister

Overgangene er vigtige

De overgange, unge oplever i tilværelsen, kan være afgørende for, om de får en uddannelse. Det er i skiftet til noget nyt, mange falder fra. Regeringen er optaget af, hvordan der sikres overgange, så også unge med særlige behov kan få en uddannelse. Undervisningsminister Bertel Haarder fortæller, at regeringen allerede har taget initiativer, der vil gøre det lettere for alle at få en ungdomsuddannelse.

Regeringen har det mål, at femoghalvfems procent af alle unge skal have en ungdomsuddannelse. Det gælder også for unge med handicap eller særlige behov. Skal målet nås, må uddannelsessystemet være bedre til at håndtere de overgange, unge oplever.

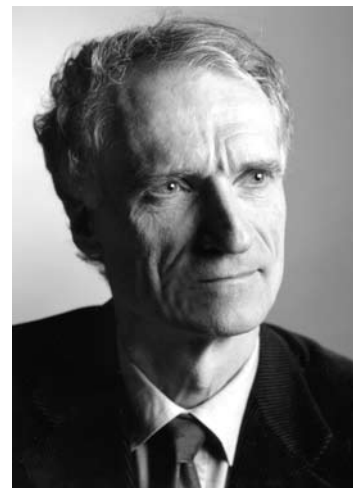
”Der skal stilles skarpt på overgangene mellem uddannelsesstilbudene. Hvordan sikrer vi overgangene fra dagtilbud til skole, fra skole til ungdomsuddannelse og fra ungdomsuddannelse til videregående uddannelse? I de overgange møder den unge med handicap et nyt system, nye kammerater og nye lærere. Jeg tror, det er meget vigtigt at være opmærksom på, hvordan vi gør overgangene så smertefri som muligt”, siger undervisningsminister Bertel Haarder.

Femogtyve år efter særforborgens udlægning er der opnået en række erfaringer i undervisningssektoren om specialundervisning. Det er de erfaringer, som skal være med til at sikre, at også grupper, der i dag falder ud af undervisningssystemet, får et uddannelsesstilbud.

Specialundervisning skal kortlægges

Unge med handicap skal undervises i det almindelige system. ”Mennesker med handicap er, som alle andre, meget forskellige. Men at have et handicap i forhold til uddannelsessystemet betyder, at man har brug for noget særligt for at kunne gøre brug af uddannelsessystemet,” fastslår Bertel Haarder.

I de sidste femogtyve år er specialundervisningen blevet varetaget af amterne og – i stigende grad – af kommunerne. Undervejs er SU-styrelsen kommet til med specialpædagogisk støtte i ungdomsuddannelserne og de videregående uddannelser. Med kommunalreformen bliver ansvaret for børns og voksnes specialundervisning lagt ud i kommunerne. De erfaringer, der er gjort med specialundervisningen, skal give kommunerne kompetence til at løse opgaven. ”Det er en del

af aftalen om kommunalreformen, at de opgaver, der i dag varetages i henhold til lov om specialundervisning for voksne, skal kortlægges. Kortlægningen skal blandt andet give mulighed for at vurdere, om dele af de tilbud, amterne giver i dag, mere hensigtsmæssigt kunne overflyttes til anden lovgivning,” fortæller Bertel Haarder.

Det er konsulentfirmaet Rambøll Management, der har foretaget kortlægningen. Selvom resultaterne endnu ikke er kendte, er der allerede en række præciseringer på vej til kommunerne på specialundervisningsområdet. ”I det udkast til bekendtgørelse om specialundervisning for voksne, der er på vej, er der primært foretaget en række præciseringer; blandt andet når det drejer sig om undervisningens tilrettelæggelse og evaluering af deltageres udbytte,” siger Bertel Haarder.

De rigtige udfordringer

”De spørgsmål, der rejser sig helt naturligt, er, om det nu er de rigtige muligheder og udfordringer, vi giver. Stiller vi de rigtige krav til unge med handicap i uddannelserne? Vi er optaget af, hvordan vi kan gøre nettet i undervisningssektoren så fintmasket, at vi sikrer, at flere får en uddannelse,” siger Bertel Haarder.

”Der skal også være tilbud til gruppen af unge, som har store handicap. For dem vil tilbuddet også kunne være rettet mod en forbedret livskvalitet. Jeg forestiller mig, at mange skoler vil kunne bidrage til et sådant tilbud, her iblandt Egmont Højskolen, for I har gode forudsætninger for at skabe tilbud til unge med svære handicap. Tilbud, som kan være med til at højne den enkelte unges evne til at skabe sig et godt liv – uanset om det bliver et liv med fast tilknytning til arbejdsmarkedet eller ej,” siger Bertel Haarder.

Tæt på borgeren

En del handicaporganisationer er betænkelige ved, at kommunerne får specialundervisningen som opgave. Frygten genkender Bertel Haarder fra tidligere. ”For femogtyve år siden var bekymringen rettet mod amtskommunernes evne til at varetage de opgaver, staten tidligere havde varetaget. Den frygt er blevet gjort til skamme. I dag er bekymringen så rettet mod kommunerne. Mange spørger, om kommunerne kan løfte opgaven. Det tror jeg, de kan,” siger Bertel Haarder.

Efter gennemførelsen af kommunalreformen får kommunerne det fulde ansvar for specialundervisningen, og kun ganske få tilbud bliver regionale driftsopgaver. Det kan på længere sigt vise sig at være en fordel for borgere, som har brug for et specielt tilbud. ”Med kommunalreformen bliver opgaverne løst tættere på borgerne. Kommunerne får ansvaret

for langt de fleste borgernære opgaver og bliver dermed hovedindgangen til det offentlige. Derfor vil reformen skabe bedre sammenhænge, og derudover vil den sikre faglig bæredygtighed, også når det gælder uddannelse og handicap,” forudser undervisningsministeren.

Kommunerne kan trække på den ekspertise, som opsamles i VISO (Videns- og Specialrådgivnings Organisation). Alle kan bruge VISO. ”På specialundervisningsområdet er det VISO’s opgave at stille specialiseret viden til rådighed og yde rådgivning og bistand til udredning. Formålet er dobbelt: Der skal være adgang til ekspertise, også for borgeren. Det bliver stadig kommunerne, typisk pædagogisk, psykologisk rådgivning, der skal stå for udredningen af den enkeltes sag. Men de kan få den hjælp og ekspertise, de skal bruge hos VISO,” forklarer Bertel Haarder.

Stor udfordring foran os

Det er en stor udfordring at sikre, at også mennesker med svære handicap kan få et uddannelsestilbud. Bertel Haarder mener ikke, at det er muligt at nå alle, men det er regeringens klare mål, at langt flere end nu skal have et undervisningstilbud. Skal det nås, må undervisningstilbud til mennesker med handicap gives der, hvor alle andre undervisningstilbud skabes.

”Det bør måske gå hurtigere med at implementere sektoransvarlighed, end det gør i dag. Sektoransvarlighed gør det muligt at behandle borgere ens ved at behandle dem forskelligt. Det skal være hovedprincippet, og når det drejer sig om børn og voksne, mener jeg også, at det er væsentligt, at specialundervisningstilbud besluttet samme sted – i kommunen – som andre tilbud,” fastslår Bertel Haarder.

Den store udfordring består i at give mennesker med handicap samme muligheder som andre. Bertel Haarder mener, at der med den nye kommunale struktur er skabt bedre rammer for at nå den lighed, de fleste ønsker. Men det er i det konkrete tilbud, ligheden skabes. ”Ligebehandling er et naturligt ønske for alle mennesker, også for mennesker med handicap. Jeg tror, at en væsentlig udfordring, vi fremover kommer til at diskutere, bliver, hvordan vi praktiserer ligebehandling, når den bliver konkret,” siger undervisningsministeren.

Interview med Jørgen Carlsen

Forstander for Testrup Højskole

Højskolerne skal være et alternativ

Skolesystemet stiller i dag store krav til børn og unge. Indlæringen skal være målbar og skal lede frem imod et erhverv. Undervisningen på højskolerne er et alternativ, hvor den enkelte elev kan blive rustet til at mestre livet. Går højskolerne for meget på kompromis, er der en risiko for, at alternativet forsvinder, mener forstander Jørgen Carlsen.

Uddannelsessystemet med eksamener bygger på målbare resultater. De studerende er på vej mod et erhverv og skal have kvalifikationer til at mestre dette. Undervisningen er fra folkeskolen lagt an på, at eleverne skal blive kompetente til at komme videre i systemet. Går højskolerne med på idéen om at lave formelt kompetencegivende undervisning, kan selve højskoleidéen komme i fare.

”Jeg er meget stor modstander af, at højskolerne skal tilknyttes det formelle uddannelsessystem, som giver kompetence. Jeg har ikke noget imod kompetencer, det ville være tåbeligt at være det. Men det vil være ødelæggende for højskolebevægelsen, hvis vi som alle de andre bliver orienteret mod nogle formelle kompetencer. Bliver højskolerne fokuserede på kompetencer, så afvikler vi det alternativ, som højskolerne er. Så bliver vi som alle de andre ungdomsuddannelser eller for den sags skyld som resten af uddannelsessystemet i det hele taget,” mener forstander på Testrup Højskole, Jørgen Carlsen.

Det er vigtigt, at højskolerne holder fast i den lange tradition for undervisning, der ikke giver formelle kompetencer. Uden bevidstheden om den tradition kan mange højskoler fristes til at blive en del af det etablerede uddannelsessystem. Jørgen Carlsen mener, at højskoler, som vælger at lave kompetencegivende undervisning, ikke længere kan kaldes for højskoler, men fagskoler med en kostafdeling.

Det frie læringsrum

Undervisningen på højskolerne bygger på en tradition, hvor lærere og elever befinder sig i et frit læringsrum. Det er et rum, hvor der ikke skal måles, hvad der kommer ud af undervisningen. Der er intet pensum, man skal nå at komme igennem. Der lægges vægt på andre ting, end det, der vejer tungt i det almindelige uddannelsessystem. ”Det vigtige i højskoletraditionen er ikke fagene, men de personer, som kommer. Det vigtige er det liv, højskoleeleverne lever sammen, og det liv, de har bag sig. Det kalder Grundtvig livsoplysning,” forklarer Jørgen Carlsen.

Eleverne på en højskole er i centrum. Undervisningen foregår i et spil mellem lærerens viden og elevernes erfaringer. Den type undervisning kan lære eleverne, hvordan livet hænger sammen.

”Højskolen kan give en uddybende fornemmelse af livets underer. Det er vigtigt at slå fast, at højskolerne ikke kan garantere noget. Eleverne og andre må stole på, at der kommer et udbytte af at gå på højskole, der ikke har med formelle kompetencer at gøre. Udbyttet har derimod med glæde og sorg, venskab, erfaring, ansvar, nærvær og fællesskab at gøre,” siger Jørgen Carlsen.

Alle livets facetter

Et højskoleophold kan ruste unge til livet. På en højskole oplever eleverne, at der er andet end faglige kvaliteter, som er afgørende. De spørgsmål, unge stiller på et højskoleophold, har de ikke mulighed for at stille andre steder i uddannelsessystemet. ”Højskolen kan give øget livsglæde. Man kan sige, at spørgsmålet på en højskole er ikke ’hvad skal vi leve af?’, men derimod ’hvad skal vi leve for?’ Højskolerne fokuserer på spørgsmål som, hvad er smukt, hvad er grimt, hvad er retfærdigt, hvad er uretfærdigt, og hvad er venskab? Det er der ingen andre uddannelser, der gør,” siger Jørgen Carlsen.

På en højskole kan eleverne få øje på kvaliteter, som er lige så nødvendige som faglig kunnen, hvis man skal gebærde sig gennem livet. Et menneske rummer langt mere end det, han eller hun kan rent fagligt. Det er vigtigt at kunne se andre kvaliteter. ”Hvis for eksempel en elektrikers børn eller kone skulle beskrive ham, ville de nok ikke sige: ’Han er en god elektriker.’ Det er andre kvalifikationer og kvaliteter, som er vigtige. Det er netop de ting, der ikke handler om de faglige kvalifikationer, højskolerne er gode til. Højskolerne kan give øget livsmod. Det er derfor, vi leger og synger og gør mange andre ting, som umiddelbart føles som luksus. Det giver øget livsmod og livsforståelse,” mener Jørgen Carlsen.

Har samfundet ikke øje for de kvaliteter, vil det blive et fattigere samfund. Jørgen Carlsen håber derfor på, at der trods den megen fokusering på faglighed, vil være plads til det specielle læringsmiljø, højskolerne står for.

Der er stadig efterspørgsel

Der er stort pres for, at unge skal komme hurtigt fra ungdomsuddannelse og over til en videregående uddannelse. Det betyder, at mange ikke har tid til at tage på højskole, før de begynder at læse videre. Men det store pres mod unge betyder blot, at der er flere, som vælger det

forkerte studie. ”Jeg tror, det er naivt, hvis politikerne tror, de kan sige til de unge, at de skal tage sig sammen og skynde sig i gang med uddannelsen. Mange unge er rådvilde og ved ikke, hvilken uddannelse de kan tænke sig,” mener Jørgen Carlsen.

Højskolerne optræder i de unges bevidsthed som et alternativ til undervisningen i det etablerede uddannelsessystem. Jørgen Carlsen mener, at der altid vil være efterspørgsel efter undervisning, der bygger på nogle andre værdier end den undervisning, som giver formel kompetence.

”Ud af Testrup Højskoles hundrede elever har de halvfems en gymnasial uddannelse. Når de alligevel søger på højskole, ser jeg det som et udtryk for, at de gerne vil den ikke kompetencegivende undervisning. De vil gerne undervises på en anden måde end i gymnasiet. Men man får også kompetencer ved at gå på højskole, det er blot nogle uformelle kompetencer,” siger Jørgen Carlsen.

Højt til loftet

Alle kan komme på højskole. Der er ikke adgangskrav og de samme krav til en målbar gevinst som andre steder. Det er spørgsmålet om, hvad den enkelte får ud af opholdet, som afgør, om et højskoleophold er relevant. ”Højskolen er for alle, men der kan være elever, som er så svære at nå ind til, at det er svært at have dem som elever. De har måske bedre af at få en kontaktperson. Kan det lade sig gøre på højskoler, er det fint. Men man må også forvente, at eleven, der er der, får noget ud af det. Men det kan man vanskeligt måle,” mener Jørgen Carlsen.

Med det enkelte menneske i centrum kan den ideelle højskole være et tilbud for alle. Der kan måske være praktiske problemer, men de kan som regel løses. Det er langt mere væsentligt, at undervisningen bliver et møde mellem læreren og den konkrete elev. Det møde er undervisningens ramme. ”Så længe der er tale om et menneske, er der jo noget at nå ind til. Så er der jo noget at forholde sig til og træde i forbindelse med, og det er vigtigt for undervisningen på en højskole,” siger Jørgen Carlsen.

Bidrag fra Birgit Kirkebæk

Doktor i pædagogik

Det individualiserede ansvar og "noget for noget" filosofien

Begreber som "ansvar for egen læring" og "egenomsorg" har det til fælles, at de oprindeligt er brugt som udtryk for individets ret til at være medbestemmende i forhold til autoriteter, der ville afgøre, hvad der læringsmæssigt og sundhedsmæssigt var bedst for den enkelte, men over tid er der sket en glidning af begrebsindholdet fra frihedssøgen til individuel pålæggelse af skyld. Lærer du ikke, hvad du skal, kan du ikke klare dig selv, drager du ikke omsorg for din egen udvikling og sundhed, så må du tage skade for hjemgæld, synes signalet at være. Samtidig fritages læreren og sygeplejersken, lægen og pædagogen for skyld. Ikke dårlig undervisning eller forfejlet omsorg, men egen efterladenhed og mangel på selvkontrol, viden og viljestyrke er det implicite budskab, når nøden i form af afhængighed af andres hjælp skal gøres op i timer og lønsatser til de professionelle. Det, der står frem, er, at hvis du ikke lever op til det individuelle ansvar, så vil samfundets interesse for dit ve og vel være begrænset. Du synes med et gammelt begreb at være blevet uværdig til omsorg, oplæring og undervisning.

En handicaphistorisk perspektivering

Handicaphistorisk ser vi – også inden for de institutioner, som var beregnet på mennesker med handicap – at det samme hierarki og den samme tankegang eksisterede. Blev du betragtet som uunderviselig og uarbejdsdygtig, var der kun asyl til tilbage. Netop nu arbejder jeg på et forskningsprojekt om asylet Karens Minde, der blev oprettet i København 1880 under Den Kellerske Aandssvageanstalt. Det eksisterede som institution frem til 1987. Går man arkivet igennem og læser optagelseskemaer og journaler, er det et broget billede, man møder. Det var mennesker med bevægelseshandicap, mennesker med hjerneskader af forskellig art og mennesker med kroniske lidelser, der var indlagt på asyl – både børn og voksne. Det fælles for de indlagte var, at de blev betragtet som uunderviselige og umulige at oplære til et arbejde. De blev skilt ud fra åndssvageanstaltens undervisnings- og arbejdsafdelinger for ikke at sinke arbejdet der. Asylet skulle med andre ord være et opbevaringssted for den, som blev skilt ud fra de afdelinger, hvor der fortsat var behandlingsoptimisme.

En del af de såkaldte asylister kunne læse og regne, en del kunne hjælpe til med rengøring eller med børnenes pleje. Dem kaldte man halvasylistere. Heller ikke de fik undervisning. De indlagtes journaler

er ganske tynde. Ofte er det kun et notat om året. Om dem, som man ikke regnede med kunne udvikles og undervises, var der ikke meget at skrive, synes rationalet at have været. Det samme forhold med de tynde journaler har en svensk forsker fundet i svensk sindssygeforsorg 1850-1970. Når det drejer sig om behandlingsopgavede, skriver Lars-Eric Jönsson i bogen "Det terapeutiska rummet. Rum och kropp i svensk sinnessjukvård".

Om kvinden Karin Marie K. skriver han:

"Det tog på nær nogle få dage 18 måneder for lægerne på Lunds Hospital at konstatere, at Karin Marie K. tilhørte den kategori patienter, hvis helbredelse synes helt uden for rækkevidde. Den 8. marts 1901 flyttes hun fra hospital til asyl. Det var en kort rejse. Kun på et par hundrede meter. Betydningen af den var imidlertid mere vidtrækkende. Asylet til hvilket man kom ved at krydse Höje å, var, til forskel fra hospitalet, beregnet for patienter, som ikke længere ansås for at være helbredelige. Hvis behandlingsindsatserne var begrænset på hospitalet, var de sjældne på asylet. Her indskrænkedes sygeplejen til pasning. De medicinske terapier tilhørte hospitalets verden, hvor håbet om helbredelighed endnu spirede" [...] "I samme øjeblik, som håbet om patientens helbredelighed, svandt komprimeredes den medicinske tid til et fåtal noteringer i journalen. Til forskel fra patientens biologiske tid, som på sygehuset kunne strække sig over årtier, blev den medicinske tid, patienternes psykiatriske historie, alt kortere og mere summarisk. Det skete reduceredes til et fåtal af optegninger." (Min oversættelse).

I udskillelsen af de uunderviselige og arbejdsudnyttelige er der ingen ydmyghed at spore hos stab og ledere. Der er ingen tilskyndelse til at tage ansvar på trods af diagnoser og habitus, intet ønske om at finde en pædagogisk vej, men derimod en skråsikker professionel bestemmelse af, hvem der kunne blive til noget, og hvem der bare skulle blive, til døden udfriede. "At stå ved åndens kilde, og ydmygt knæle ned" var for disse mennesker et overstået kapitel – noget, der var forbeholdt de, der endnu befandt sig i skoleafdeling eller arbejdsafdeling. Spørgsmålet er, om der ikke er noget bekendt ved tankegangen:

- hvis første skridt er at befri sig for dem, som trækker gennemsnittet ned, fordi de kræver mere tid og ny viden.
- og hvis næste skridt er at reducere alle tilbud, som ikke er akkurat livsopretholdende.

Min pointe er, at vi i Danmark i dag har mange "asylister" blandt unge og voksne, uden mulighed for udvikling, fordi de ikke kan få undervisning og oplæring. Og at vi med den nye strukturreform står i fare for at få flere, hvis kommunernes økonomiske rammeplaner skal holdes. Hvad det betyder for et menneske, er Egmont Højskolen et

fornemt bevis på, fordi skolen netop i respekt for ”åndens kilde” hos alle mennesker ”ydmygt knæler ned” og finder vej selv der, hvor alle muligheder for undervisning synes afprøvet.

Ellen Key og barnets århundrede

Den svenske socialdemokrat Ellen Key skrev år 1900 en bog, som skulle få stor betydning. Hun anses for at være skaber af reformpædagogikken. Bogen hed ”Barnets århundrede” og blev i 1902 oversat til dansk. I bogen gør Ellen Key ud fra et naturvidenskabeligt udgangspunkt op med tidens normer og syn på opdragelse og undervisning, men samtidig udskiller hun en gruppe børn, som hun kalder de usunde. Hvad betød disse ord i praksis for Ellen Key? Hvad var det for nye tider, hun lagde op til? Læser man hendes bog igennem, er den egentlig delt i to: *I. Den er et ”evangelium” tilegnet de ”sunde” børn, som angår deres opvækst, opdragelse og læring – alt betragtet ud fra en forestilling om, at barnet repræsenterede det genetisk set nye, som skulle have tid, plads, ro og rum til at udvikle sig til et ANDET stade end det, forældrene befandt sig på. Moderens livsopgave skulle koncentreres om barnets opdragelse. Barnets opdragelse skulle understøtte dannelse af det nye menneske. Keys tekst er et pædagogisk opgør med ”den sorte skole” og dens opdragelsesmæssige principper. Hovedkritikken gik på, at ”den sorte skoles” ideologi angik tilpasning til noget, der allerede var udviklet i menneskeheden, men at den ikke skabte rum for ny evolutionær udvikling af det enkelte individ.*

II. Men den er også et ”evangelium” tilegnet de ”usunde børn”, som angår deres eliminering. Kvinden skulle bibringes en ”ny Andagt for sig selv som Kønsvæsen” (s. 11) – vel at mærke et kønsvæsen, som skulle producere sundt og stærkt afkom. En ny etik skulle opstå, som gjorde det uetisk at sætte usunde børn i verden – eller at man skulle hellige sig andre pligter end moderpligten, hvis man ikke kunne føde sunde og værdifulde børn.

Med hensyn til, hvordan opdragelse af det sunde barn skal foregå, har Ellen Key en række forestillinger, der pointerer:

- At barnet skal opfattes som vor lige og ikke som vor undersåt
- At barnets eget væsen skal forædles frem for at undertrykkes
- At barnet ikke skal mødes med list, men med dets egen alvor og ærlighed
- At barnet skal gives rum for sit eget udviklingsprojekt
- At forældrenes opgave er at overvinde det onde hos barnet med det gode
- At forældrene skal opmuntre barnet til selvstændighed

Det, man kan konkludere i relation til de to spor, Key lægger ud i forhold til henholdsvis ”sunde” og ”usunde” børn, er, at de usunde ikke

henregnes til kategorien ”mennesker”, som der skal skabes en menneskelig tilværelse for. Keys ønske om at eliminere børn med medfødte lidelser føjer sig ind i hendes tids eugeniske og socialdarwinistiske strømninger.

En særlig pointe set i forhold til nutidens Danmark er, at hvor der i stigende grad politisk set bliver lagt afstand til reformpædagogikkens forestillinger om læring hos det sunde barn, så bliver Keys opfattelse af samfundets pligt til at eliminere de usunde fremsat med større og større styrke. For mig er det ikke de reformpædagogiske tanker, der vækker modvilje, men derimod det, at de alene synes forbeholdt de perfekte. Det kollektive ansvar for alles gode liv, helse, udvikling og læring bliver derved sat i parentes. Solidariteten gælder alene de, der kan leve op til et pædagogisk slagord som ”ansvar for egen læring”, hvor det professionelle og samfundsmæssige slagord burde være ”ansvar for alles læring”.

Pædagogiske slagord og menneskers virkelighed

I avisen ”Hus forbi”, som udgives af de hjemløse, skrev Hanne Reintoft for nylig en lille artikel, som havde overskriften *”En ny chance til alle”*. Hun indledte således: *”Denne overskrift er et typisk eksempel på det ’indpakningsprog’, nutidens politikere anvender, når nye og katastrofale nedskæringer skal gennemføres. Bag den flotte titel gemmer sig nemlig den kendsgerning, at landets dårligst stillede indbyggere endnu engang skal have kontanthjælpen beskåret og deres borgerrettigheder begrænset.”* På samme måde som Hanne Reintoft mener jeg, der er belæg for at påstå, at begreber som ”ansvar for egen læring” og ”egenomsorg” er blevet ”indpakningsbegreber”, som signalerer vigende kollektivt ansvar for de, som har brug for professionel bistand og menneskelig solidaritet for at få del i ”det gode liv”. Et pædagogisk begreb som ”ansvar for egen læring” følges typisk op af begreberne ”inklusion” og ”differentieret undervisning”, som i sig selv er uangribelige, men som i dagens Danmark får et forløjet skær, fordi flere og flere udskilles, og færre og færre får undervisning på det specialiserede vidensniveau, som de har krav på.

Bidrag fra Lone Barsøe

Socialrådgiver, konsulent

Højskolen....

mellem fortid og fremtid, individ og fællesskab

At lære er at famle
i mørket, blind og stum
at sprænge eller samle
sit eget verdensrum
at vække det, der sover
og gøre tanken fri
at se en himmel over
hver drøm, man lever i

*Halfdan Rasmussen
25 året for AOF, 1949
Fra "At lære er at ville"*

At lære er at famle

Igennem de mange år jeg er kommet på Egmont Højskolen som en del af skolens sommerkultur har fællessangen haft en helt særlig betydning for mig.

I de første mange år førte denne lidenskab en skabsorienteret tilværelse. Men på et tidspunkt i begyndelsen af 90'erne tumlede jeg ind i Halfdan Rasmussens tekst "At lære er at ville" og sprang ud af skabet med en rusten stemme.

Indtil da havde jeg aldrig forholdt mig til begrebet ærbødighed som andet end udtryk for en undertrykkende magtrelation. Men i "At lære er at ville" blev jeg ramt af den form for ærbødighed, som opstår, når "verdens centrum" både er inde i og udenfor en selv samtidig, både er et spørgsmål om mig og de andre.

I teksten spejlede jeg min egen famlen, som under fællesskabets himmel og forenet med en øget viden havde udviklet mig til den, jeg var. Og samtidig forstod jeg, at jeg selv havde et afgørende ansvar for min egen læring, brugen heraf og dermed en virkeliggørelse af den drøm, jeg levede i.... En ganske omfattende erkendelse ud fra en enkelt strofe.

Halfdan Rasmussens tekst "At lære er at ville" sætter ikke blot ord på min generations erfaring omkring læring, men bygger bro mellem mere end et helt århundrede, og afspejler perspektiver i læringsprocesser

fra N. F. S. Grundtvig til verdenen af i dag. Den verden, som Halfdan Rasmussen selv forlod i 2003.

Teksten afspejler i al sin enkelthed læringsperspektivet i spændingsfeltet mellem individ og fællesskab, men med en erkendelse af, at helheden fortolkes ud fra en individuel synsvinkel.

En spinddoktors indspark

På Egmont Højskolen indgår bjerget som symbol på det, at alle mennesker til alle tider har måttet bestige bjerge som en væsentlig del af læringsprocessen. Der er tale om en udfordring, hvor vi investerer og prøver kræfter med os selv, med den verden der omgiver os, og i det fællesskab vi indgår i.

For mig vil BJERGET i såvel gråtonerne fra min ungdom til farverne i mit voksenliv altid forblive et stærkt symbol på vilkårene for at vokse og udvikle sig som menneske, uanset om vi fokuserer på de personlige og sociale kompetencer eller faglige kompetencer.

Bjerget har som symbol på læring en langtidsholdbar værdi, fordi det rummer den individuelle tilgang i en større helhed.

Egmont Højskolens sproglige værdibegreber har ikke umiddelbart samme langtidsholdbare værdi. Uagtet deres indiskutable væsentlighed, vil en spinddoktor uden tvivl anbefale skolen til en ”kritisk revision” ud fra den kendsgerning, at vi i dag har et langt mere individualiseret samfund.

Vi identificerer os ikke længere med en ”mølædthed”, der gnider sig op af fortidens mangefacetteret **solidaritetsbegreb** eller ordbogstunge forskelle mellem **myndighed** og **værdighed**.

Læringsperspektivet i dag griber os oftest dér, hvor vi bliver mødt i vores personlige fokus, som enkeltindivider, som individualister, og hvor vi samtidig får garantier for, at vi i traditionel forstand bliver klogere på et specifikt fagligt område eller evt. arbejder med vores personlige grænser i jagten på nye oplevelser. Vi har ikke ”tid til at spille tiden”.

Sulten efter fællesskab

Danskerne taler sammen med det politiske flertal i dag et langt mere rationelt sprog, hvor ”afskaffelse af fjumreår” og ”noget-for-noget” tankegangen fylder meget i debatten og de politiske reformer. Fokus ligger i stigende grad på de faglige kompetencer i modsætning til de sociale kompetencer.

Og spørgsmålet er så, hvor solidariteten med dem der har brug for ”noget-for-ingen” skal komme fra i et samfund med en voksende individualistisk og rationel tilgang. Og spørgsmålet er dernæst, om denne udvikling ligesom fastfood kun giver en umiddelbar og hurtig mæthedsfølelse, mens den i det lange løb i bogstaveligste forstand efterlader os stadig sultne.

Sulten kunne meget vel opstå, fordi vi alle er afhængige af fællesskabet, som rammen om vores individuelle læringsproces, idet vi herigennem får afdækket de nuancer, der giver krydderi til vores indsigt, og dermed gør os i stand til at operationalisere denne. Den konkrete faglige viden kan indhentes ved et opslag i en bog eller ved få valg på tastaturet, mens resten er et spørgsmål om at have redskaber til at bruge viden med værdighed og myndighed i et solidarisk fællesskab.

Læring giver set i et overordnet perspektiv således kun mening i et fællesskab, både fordi vi som udgangspunkt lærer i kraft de sociale sammenhænge vi indgår i, men også fordi sammenhængskraften i vores moderne velfærdssamfund bygger på indsigten i fællesskabets nødvendighed.

Kasper Graarup – forstander på Vrå højskole – udtrykker det sådan her i en kronik i Information d. 24. marts 2006:

”Vi behøver ikke at lære vores elever at forfølge egne mål. Det kan de i forvejen. Det, de ikke har så godt styr på, er, at betingelsen for et godt samfund er, at man hjælper hinanden”.

I Egmont Højskolens sang ”Den hånd du rækker” lyder det med inspiration fra bl.a. teolog og filosof K. E. Løgstrup sådan:

Vi bindes ikke af de samme bånd
men vores fællesskab fortæller klart
Du holder skæbnen i den samme hånd
som den du rækker til din kammerat

Jesper Jensen

Egmont Højskolens 40 års jubilæum

Højskolerne har brug for andet og mere end tilpasning til de nye vinde. En fornyelse i ”markedsføringen”, retoriske ændringer af værdigrundlaget, nedsatte kursuspriser og ”kend dig selv-kurser” er kun overfladekrusninger, der i værste fald ikke virker, og i bedste fald forlænger den enkelte højskoles liv.

Der er derimod brug for en helt grundlæggende stillingtagen til et paradigmeskift, hvor individualiseringen ser ud til at tage over i forhold

til de dannesperspektiver, der har afsæt i dialogen, kulturmødet, fællesskabet, solidariteten.

Et tilbageblik

Igennem hele den danske højskoles historie har et gennemgående tema kredset omkring, hvilken himmel højskolen og dens ideologi var skabt under. Og centralt i denne sammenhæng har netop været forholdet mellem individ og fællesskab og den faglige videns rolle i den sammenhæng.

Således har Grundtvigs kristne, åndsvidenskabelige og nationalistiske indfaldsvinkel været i tilbagevendende dialog med Brandes mere naturvidenskabelige indfaldsvinkel. Sagt med nyere terminologier har temaet kredset omkring ideologier mellem kultur og naturvidenskab.

Højskolerne har med en af disse grundlæggende overbygninger udbudt en bred vifte af fag som supplement eller alternativ til de traditionelle fagligt kompetencegivende uddannelser. Et flertal af højskolerne har fungeret som et almindennende supplement til det fagligt kvalificerende uddannelsessystem, mens et mindretal har fungeret som enten et fagligt forberedende eller enkelte steder et direkte fagligt kvalificerende tilbud.

Højskolen har set i det lange historiske perspektiv haft relationer til både universitetsmiljøet, de landbrugsfaglige uddannelser og håndværkeruddannelserne. Men hovedvægten har været lagt på almindelsen – læring for livet.

I de seneste 50 år har de traditionelt fagligt kvalificerende uddannelses-tilbud i stigende grad adopteret højskolernes såkaldte almindennende perspektiv.

Og sådan har faglig viden og almindennelse gået hånd i hånd både på højskolerne og i det etablerede uddannelsessystem, men med forskellig vægtning.

Igennem mere end 150 år har højskolen arbejdet med et læringsperspektiv, der tager udgangspunkt i det hele menneske i et forpligtende fællesskab – en skoleform, Danmark er kendt og misundt for.

Udfordringen

Højskolen har som begreb igennem flere generationer været forud for sin tid. Men i dag synes den desperat for at følge med!? Den har tabt sine egne og oprindelige kvaliteter af syne. Den leder som dens elever og det politiske flertal i Danmark efter en målbar nytteværdi. Og den

er i vid udstrækning ukritisk hoppet på individualiseringens lyntog. Himlen over os er ikke længere fællesskabets himmel, men et privat kludetæppe.

Jeg har ingen løsning på højskolernes aktuelle krise. Men jeg tror, at vi skal starte med en mere eksplicit erkendelse af det paradigmeskift, vi står midt i. Og dernæst skal vi på den ene side række bagud efter højskolens oprindelige kvaliteter og på anden side fremad mod de toner, hvor kompetencebegrebet i bred betydning har en central placering.

Kasper Graarup skriver i tidligere omtalte artikel, at ”statsstøtten først er givet godt ud, når eleverne glemmer sig selv og får øje på hinanden”. Således læner han sig op af højskolernes historiske fundament omkring dialog, kulturmøde, fællesskab og solidaritet – og dermed de almen-dannende sociale kompetencer.

Dette perspektiv anser jeg for livsnødvendigt at fastholde.

Selvom regeringen i sit forslag til den nye højskolelov kun har leveret et par krykker til højskolerne, så kan der i almindelighed og for Egmont Højskolen i særdeleshed samtidig være fornuftige fremtidsperspektiver i at kombinere en del af højskolernes kurser med fagligt kompetence-givende uddannelser, fx til unge med særlige vanskeligheder eller til uge med interesse for at arbejde med særligt udsatte grupper.

Højskolen kan herigennem få en mulighed for at revitalisere et helheds-orienteret læringsperspektiv, hvor en konkret faglig kompetenceudvik-ling integreres med udvikling af personlige og sociale kompetencer.

Den hånd du rækker

Regeringen lægger vægt på, at vi erhverver faglige kompetencer hurtigst muligt og at vi løbende videreuddannes eller omskoles i overensstem-melse med samfundsudviklingen. Men samtidig kredser regeringen i sine målsætninger om begrebet sammenhængskraft, dansk kultur og globalt udsyn, og efterlyser personlige kompetencer som fx fleksibili-tet, omstillingsparathed, ansvarlighed.

Ingen af disse målsætninger har gode trivselsvilkår i en individualiseret ensidig fokusering på et fagligt slutprodukt, men indhentes i processer mellem mennesker – i fællesskabet.

Det er derfor nødvendigt, at regeringen forstår og støtter op om høj-skolerne som andet og mere end ”spild af tid” eller et tilbud kun til samfundets mest udsatte.

At stå ved åndens kilde og ydmygt knæle ned

Og det er nødvendigt, at højskolerne selv husker, at det først og fremmest er den i fællesskabet forankrede dannelse, at det individuelle udgangspunkt gives.

Der er brug for en fornyet bevidst om og tilgang til, at den enkelte holder en fælles skæbne i den hånd der rækkes ... eller ikke rækkes.

Idrætten – sjov og alvor

Der er stor fokus på kroppen i disse år. Idealerne fra reklamerne fortæller, at man skal være slank, muskuløs og se godt ud. Gennem de sidste tyve år er der skudt mange motionscentre og fitnesscentre frem. I tv kører der programmer om at tabe sig.

I modsætning til de nye tendenser om at dyrke kroppen har idrætten gennem det 20. århundrede givet mennesker et tilbud om at få sig rørt og samtidig have det morsomt. Mens motions- og fitnesscentrene fokuserer på at opnå individuelle resultater, så har idrætten altid haft fokus på konkurrence og fællesskab. Idrætten har i Danmark været forankret i folkelige bevægelser. Idrætsudøvere forbedrer sig fysisk, men det er sjældent det eneste mål med at dyrke idræt. Fællesskabet med andre mennesker er afgørende. Derfor har idræt haft en naturlig plads i højskolebevægelsen. Langt de fleste højskoler har idræt på skemaet. Nogle højskoler er specialiserede i idræt, mens andre har idræt som et blandt mange andre tilbud.

Hvad er idræt?

Ordet idræt er nordisk og findes ikke udenfor Norden. Oprindeligt blev der skelnet mellem idræt, sport og gymnastik. Idræt blev forstået som udøvelse af fysisk aktivitet, hvor den, der dyrkede idræt, var fysisk aktiv. Leg har haft en afgørende plads i idræt. Sport blev forstået som konkurrence. En del sport krævede fysisk aktivitet, men i modsætning til idræt blev eksempelvis skak og jagt også opfattet som sport. Endelig var det muligt at være passiv tilskuer til et sportsarrangement. Gymnastik blev forstået som planlagte øvelser, som udførtes gang på gang for at styrke fysikken. Gymnastik havde ikke idrættens leg. Da man dannede Dansk Idrætsforbund i 1896, valgte man at se bort fra den skelnen. Det betyder, at de fleste i dag opfatter idræt som et samlede begreb for sport og gymnastik. Samtidig er idræt stadig forbundet med leg og fællesskab.

Idrættens mange gevinster

Idræt giver en bedre fysik. På en sjov måde kan man bruge idræt til at holde sin krop i gang. Idræt er et fag i folkeskolen. Her har det netop den funktion at vedligeholde børnenes fysik i en alder, hvor kroppen udvikler sig. Men også for voksne er idræt en god mulighed for at holde sig fysisk i gang.

Idræt har med fællesskab at gøre. Mange idrætsgrene er holdsport, hvor holdfølelsen er vigtig. Men også individuelle sportsgrene giver fællesskab med den, du kæmper imod. Idræt er et godt middel til at knytte venskaber. Det er næppe tilfældigt, at idræt er blevet nævnt som et godt middel til at integrere borgere med anden etnisk baggrund end dansk. Det er et godt middel, fordi udgangspunktet for idrætten er, at mennesker mødes ligeværdigt.

Konkurrenceelementet i idræt betyder, at den enkelte idrætsudøver kan måle sin eller sit holds indsats. Idrætten kan derfor betyde, at en person lærer at sætte mål for sig selv og at opnå de mål, han eller hun stiller. Mange idrætsudøvere fortæller, at det har givet dem selvtillid at dyrke idræt. Det giver selvtillid til at turde stille mål for sig selv og endnu mere at opleve at nå de mål, man stiller. Den selvtillid griber ind i andre af livets forhold. Idrætten er altså med til at påvirke personens identitet, give ham en tro på sig selv, og at han tør sætte mål for sig selv.

De fleste idrætsgrene har konkurrence i sig. Den spænding, konkurrencen giver, er med til at give indhold. Det er godt at konkurrere. I idrætten foregår konkurrencen på mange forskellige planer. I eliteidræt kan det være levebrødet for den, der dyrker idræt. Men også mennesker, som dyrker idræt som motion, finder en tilfredsstillende tilfædsstilling i at konkurrere med andre.

Idræt for alle

Mennesker med handicap har særlige forudsætninger, når de skal dyrke idræt. Dansk Handicap Idræts-Forbund blev stiftet i 1971. Formålet med forbundet er at tilbyde idræt, som er tilrettelagt særligt efter de behov, en idrætsudøver med handicap har. Ligesom i anden idræt tilbyder Dansk Handicap Idræts-Forbund idræt på mange forskellige niveauer. Også her er der nogle, som dyrker idræt som motion, og andre, der dyrker den på eliteplan. Idrætsudøverne er ikke inddelt efter handicap men efter deres niveau og de særlige hensyn, der skal tages på grund af deres handicap. Dansk Handicap Idræts-Forbund har i dag 18.000 medlemmer og tilbyder mere end 35 forskellige idrætsgrene.

Idræt er identitets- og fællesskabsskabende. Mennesker med handicap kan gennem idræt få erfaringer om, at de kan overvinde deres handicap og gang på gang nå nye mål. Handicapidræt har givet mange en ny tilgang til dem selv og deres handicap, en tilgang, som også giver selvtillid og selvværd i andre af livets forhold. Derfor er tilbudet om handicapidræt en vigtig brik i livet for mange personer med handicap.

Handicapidræt og elitesport

Elitesportsfolk inden for handicapidrætten er naturligvis ikke i tvivl om, at de udøver elitesport på linje med andre sportsfolk. Også idrætsudøvere med handicap repræsenterer Danmark ved forskellige sportsbegivenheder. Der er en del danske idrætsudøvere med handicap med til de paralympiske lege og andre store sportsarrangementer.

Alligevel har der været en diskussion om, hvorvidt handicapidræt kan sidestilles med andre sportslige arrangementer. Diskussionen dukkede især op efter de paralympiske lege i Sydney. Flere fra Dansk Handicap Idræts-Forbund havde kritiseret, at der ikke blev bragt mere i medierne fra de paralympiske lege, end der gjorde.

Freelancejournalist og debattør Sørine Godtfredsen før i blækhuset. I en kommentar gav hun udtryk for, at handicapidræt er en udstilling af svagheder, som ingen andre end mennesker med handicap gider se på. Derfor burde der ikke vises indslag fra de paralympiske lege.

Efterfølgende var der mange, som tog til genmæle. Mange fremførte, at ubehaget mod at se på mennesker med handicap var et problem for den, der havde ubehaget, og ikke for mennesker med handicap. Ligestilling kræver tolerance, også i idrætssammenhæng. Handicapidræt er på linje med al anden idræt en konkurrence, som der er mennesker, der interesserer sig for. Idrætsudøvere med handicap, som er nået frem til at deltage i de paralympiske lege, har kæmpet lige så hårdt for det som andre idrætsudøvere, der deltager i andre internationale sportsarrangementer. Derfor bør der også vises tv-indslag fra de paralympiske lege.

Der er næppe en entydig konklusion på debatten. Men det er værd at bemærke, at mennesker, der dyrker handicapidræt, ser sig selv som sportsfolk mere end som mennesker med handicap. Vejen til at blive eliteidrætsudøver er lige så lang for mennesker med handicap som for alle andre idrætsudøvere.

Handicapidræt og rehabilitering

Der er mennesker med handicap, som først og fremmest dyrker idræt for at have det sjovt og for at forbedre deres fysik. En af de gevinster, som personer, der dyrker handicapidræt, kan få, er at de gennem idrætten får trænet forskellige funktioner. For nogle betyder det, at de opnår en større selvhjulpenhed og uafhængighed af andre. Idrætten er en vej til at overvinde deres handicap.

Under alle omstændigheder giver idrætten en bedre fysik. Mange med handicap ser idrætten som et godt supplement eller måske ligefrem alternativ til fysioterapi og anden behandling. Idrætten er, også for

mennesker med handicap, en mulighed for at holde fysikken ved lige på en sjov måde. Mange oplever den ofte passive fysioterapi som kedelig, derfor er idrætten et godt alternativ. Endelig kaster idrætten ofte sociale relationer af sig.

Idræt og Egmont Højskolen

En af linierne på Egmont Højskolen er idrætslinien. Eleverne lærer basale ting om idræt. Handicapidrætten er en del af det, eleverne på idrætslinien arbejder med, men man lærer også den almindelige idræt. Mange elever med handicap får mod på at dyrke idræt, efter at de har været på idrætslinien. Elever uden handicap lærer om handicapidræt, og nogle af dem får mod på at blive træner inden for handicapidræt, eller de bruger det, de har lært, i deres uddannelse som fysioterapeuter, ergoterapeuter, pædagoger eller lærere.

Egmont Højskolen tilstræber at være en skole for alle. Det gælder også, når det drejer sig om idræt. Skolens idrætsfaciliteter er bygget, så næsten alle kan dyrke idræt på egne præmisser. Inden for sejlads har Egmont Højskolen en række mini-12'ere, som er en-mands-sejlbåde, som selv mennesker med omfattende fysiske handicap kan sejle. Et af skolens ønsker er at bygge et varmtvandsbassin med tilhørende fitnessfaciliteter, som kan bruges af alle uanset handicap. Som på andre områder er det et mål for Egmont Højskolen at være et sted, hvor alle kan være med på egne præmisser. Desuden ønsker skolen at give inspiration og viden til, hvordan det kan blive muligt at lave idræt for alle.

Interview med Kurt Busk Jensen

Elitesport giver selvværd

Kurt Busk Jensen kom ud for en badeulykke i 1982, hvor han brækkede ryggen og blev tetraplegiker. Han er ansat i et job med løntilskud i Tingbjerg Fritidsklub, hvor han dels står for computerne og dels er sammen med de unge, som kommer i klubben. Desuden spiller Kurt Busk Jensen kørestolsrugby i Ballerup.

Som person med et fysisk handicap kan det være svært at have selvtillid. Der er mange ting, man skal hjælpes med. Især hvis man pludselig får et handicap, kan omvæltningerne være så store og den fysiske afhængighed så begrænsende, at man føler, man ikke kan noget. Så kan sporten være med til at sætte fokus på, at man stadig kan præstere noget.

”Min sport fylder meget, så det er det, jeg taler med andre folk om. Jeg er ikke bare en person med handicap. Jeg er elitesportsudøver, og det er en stor del af min selvopfattelse. Det betyder meget, når jeg skal tale med andre mennesker”, fortæller Kurt Busk Jensen.

Fylder meget

Allerede kort efter ulykken var Kurt Busk Jensen sikker på, at han skulle finde en handicapidrætsgren. I 1982 var mulighederne for tetraplegikere ikke så store. Så i første omgang faldt valget på bordtennis. ”I de år jeg spillede bordtennis, var det fordi, der ikke var andre muligheder. Hvis man var tetraplegiker, var der kun bordtennis og boccia, man kunne vælge, så jeg valgte det bedste af to onder”, siger Kurt Busk Jensen.

I dag er bordtennissporten skiftet ud med kørestolsrugby. Han træner to til tre gange om ugen, er med til stævner i ind- og udland og har gennem de sidste ti år været tilknyttet landsholdet i kørestolsrugby. Sporten fylder meget af hans tid.

En del af et hold

Kurt Busk Jensen spillede bordtennis ind til midten af 1990’erne. Han kunne godt lide sporten, men savnede en holdfølelse. ”Jeg er mest til holdsport og havde længe set mig om efter en. Bordtennis er meget individuelt, man skal nok være lidt tosset for at spille det. Da kørestolsrugby så blev indført i Danmark, kastede jeg mig over det. Det betød meget for mig at begynde på kørestolsrugby og at blive en del af et hold,” fastslår Kurt Busk Jensen.

En stor del af at være et hold er kampgejsten. Som elitesportsmand oplever han en tilfredsstillelse ved, at han er med på et hold, som vil frem. ”Det betyder meget for mit selvværd, at jeg er med til at dyrke elitesport. Det giver selvtillid at være med i en sport, hvor man er helt fremme og kæmpe om medaljerne. I de sidste par år har det danske kørestolsrugbyhold været med helt fremme ved europamesterskaberne”, siger Kurt Busk Jensen.

Det sociale element er vigtigt

Holdkammeraterne er også blevet en del af Kurt Busk Jensens omgangskreds. De mange aftener sammen om ugen betyder, at der også opstår venskaber holdkammeraterne imellem. ”Det sociale aspekt er meget vigtigt. Flere af dem, jeg spiller sammen med, er også mine private venner. Desværre har vi ikke et klubhus, hvor der er plads til de sociale aktiviteter. Havde vi det, tror jeg, at jeg ville bruge mange timer der,” fortæller Kurt Busk Jensen.

Er blevet mere selvhjulpen

Handicapidræt kan have andre sidegevinster. Den fysik, man får trænet i sport, kan bruges på at blive mere selvhjulpen i hverdagen. ”Før jeg begyndte på kørestolsrugby var jeg magelig. Jeg fik hjælp til at komme i tøjet og kunne stort set intet selv. Men da jeg begyndte på rugby, tabte jeg mig og kom i god form. Så kunne jeg pludselig meget mere selv. I dag er jeg stort set selvhjulpen. Det betyder meget for min selvtillid,” fortæller Kurt Busk Jensen.

Efter at han er blevet selvhjulpen, er der en masse ting, som er blevet lettere. Det er blevet lettere at tage af sted, for han er fri for at spekulere på, hvem der skal tage med som hans hjælper. Han er blevet fri for at spørge andre om hjælp. ”Det giver stor frihed at være selvhjulpen. Især når man er hjemmefra, betyder det meget, at jeg ikke er afhængig af andres hjælp. Jeg kan bare tage af sted uden at tænke på, hvordan jeg skal få hjælp,” siger Kurt Busk Jensen.

Bidrag fra Karl Vilhelm Nielsen

Formand for Dansk Handicap Idræts-Forbund

Idræt for alle

Her i starten af det 21. århundrede er det ikke længere nogen sensation, at handicappede dyrker idræt. Det er efterhånden almindelig anerkendt, at handicappede har et behov for fysisk udfoldelse på motions- eller konkurrenceplan nøjagtig som mange andre mennesker. Og mange har fået øjnene op for, at handicappede – det være sig blinde, døve, fysisk handicappede, udviklingshæmmede eller medicinsk handicappede – faktisk kan dyrke en lang række idrætsgrene. Nogle endda med stort talent.

Behovet for og glæden ved idræt er ikke anderledes for den handicappede end for alle andre mennesker: Idrætten skaber fælles oplevelser og sociale bånd og er derved med til at binde mennesker sammen. Idrætten giver den enkelte mulighed for at forbedre sig, at afprøve og bryde grænser – og opdage, at det, jeg ikke kunne i går, det kan jeg i dag. Og idrætten holder kroppen sund og frisk.

Disse ting er vigtige for os alle, men for mennesker med handicap kan de nogle gange være sværere at opnå. Fordi fællesskaberne kan være sværere at indgå i, når man bliver set på som anderledes, fordi man let kommer til at opleve en hverdag præget af begrænsninger og ting, ”man ikke kan”, og fordi kroppen kan være skrøbelig og ikke kan, hvad andre kroppe kan.

Derfor er det vigtigt, at der bliver arbejdet for at skabe idrætstilbud målrettet mod mennesker med handicap. Det gælder både på det overordnede politiske plan, hvor der til stadighed skal arbejdes for bedre tilgængelighed til idrætsfaciliteter og støtte, der kan imødekomme handicapidrættens særlige behov. Men det gælder også i det daglige arbejde ude i klubberne, hvor ildsjæle og idealister gør et stort stykke arbejde for handicapidrættens mangfoldighed.

Større accept

Gennem de sidste årtier har handicapidrættens kvalitet og omfang udviklet sig, og den er blevet så synlig, at idræt for handicappede er blevet løftestang for handicappolitiske spørgsmål. Handicapidrætten sætter fokus på det, den handicappede mestrer frem for at udstille noget, den handicappede ikke kan.

I Dansk Handicap Idræts-Forbund er vi overbeviste om, at handicapidrætten bidrager til større accept af handicappede, og at den på den måde er med til for eksempel at skaffe job til personer med handicap på det almindelige arbejdsmarked. Større accept af mennesker med handicap er en meget velkommen sidegevinst men får ikke Dansk Handicap Idræts-Forbund til at flytte sin kærlighed fra det, det her drejer sig om, nemlig idræt for idrættens egen skyld. I dag er det muligt for handicappede i de fleste egne af landet at finde et idrætstilbud, der passer til både deres temperament og deres handicap.

Samarbejdet med Egmont Højskolen

Et af de tilbud, vi i de senere år har været med til at etablere, er Sommerhøjskolen på Egmont. Her har handicappede med interesse i idræt de sidste seks år kunnet mødes en uge i sommerferien og få en både socialt og idrætsligt udviklende oplevelse.

Deltagerne har et hovedfag i en selvvalgt idrætsdisciplin, og derudover er der tilbud om debatter, foredrag og socialt samvær. I handicapidrætten er man ofte delt efter idrætsgrene eller handicap, og derfor er det vigtigt for os at kunne mødes på tværs og få nogle fælles oplevelser, som man netop gør det på sommerhøjskolen.

Et andet positivt tiltag, der har kendetegnet sommerhøjskolen, er, at man har oparbejdet en tradition med at tiltrække internationale kapaciteter som gæstelærere/trænere inden for de udbudte idrætsgrene. Både for erfarne og mindre erfarne idrætsudøvere har det friske, fremmede pust været med til at gøre sommerhøjskolen til en udbytterig oplevelse.

At vi har valgt at samarbejde med en højskole har været naturligt for os, bl.a. fordi vi føler, at idræts- og højskolebevægelserne har meget til fælles. De værdier, jeg nævnte før, fællesskab, personlig udvikling og sundhed (det være sig kropsligt som mentalt), gælder jo lige så vel for højskolebevægelsen som for den folkelige danske idrætsbevægelse.

Og at vi netop samarbejder med Egmont Højskolen, har to logiske grunde:

For det første har Egmont Højskolen ud over sin korte sommerhøjskole i handicapidræt også idræt og friluftsliv som liniefag på de lange kurser. Skolen ved noget om idræt – også handicapidræt.

Og for det andet har netop Egmont Højskolen været et forbillede, når det handler om tilgængelighed og rummelighed i forhold til men-

nesker med handicap. Skolen har sat en standard, som vi mener at mange både i idræts- og højskoleverdenen kunne lære meget af.

Dansk Handicap Idræts-Forbund ønsker jer tillykke med de første 50 år, og held og lykke med de næste.

Om Dansk Handicap Idræts-Forbund

Dansk Handicap Idræts-Forbund (DHIF) har ca. 380 medlemsklubber med tilsammen ca. 18.000 medlemmer. DHIF's klubber tilbyder aktiviteter inden for mere end 25 idrætsgrene. DHIF har medlemmer med alle slags handicap, inkl. blinde og svagtseende, alle former for fysisk handicappede og udviklingshæmmede.

Aktiviteter og idrætter

DHIF tilbyder aktiviteter inden for mere end 35 forskellige idrætsgrene, samt kombinerede aktiviteter for børn, unge, nyhandicappede og for alle på tværs af idræt og handicap. De fire mest udbredte idrætsgrene er svømning, boccia, halhockey/floorball og ridning.

DHIF organiserer nationale stævner, turneringer og forbundsmesterskaber samt deltagelse i internationale stævner og mesterskaber som EM, VM og de paralympiske lege, som DHIF har deltaget i siden 1968.

DHIF igangsætter og organiserer desuden en række aktiviteter på tværs af foreningerne, som f.eks. fællestræning for unge, sommerlejre og kurser for ledere og trænere.

Tilgængelighed

– en forudsætning for deltagelse

De fleste mennesker ønsker at være aktive. Det er en forudsætning for at være aktiv, at samfundet er tilgængeligt for den, der gerne vil være aktiv. I handicapverdenen betyder det, at der skal tages de hensyn, der er nødvendige, for at mennesker med handicap kan deltage. Den fysiske tilgængelighed er meget synlig og let at forstå. Kørestolsbrugere og personer, som går dårligt, skal kunne komme rundt. De seneste år er tilgængelighedsbegrebet blevet udvidet. Det handler ikke kun om ramper, elevatorer og dør-åbnere. Tilgængelighed handler også om tilgængelig kommunikation, tilgængelig information og det at kunne færdes og finde rundt på egen hånd. Forskellige handicapgrupper har hver deres behov, når samfundet skal gøres tilgængeligt. Det er vigtigt, at alles behov bliver taget i betragtning.

Da Egmont Højskolen blev oprettet, var tilgængelighed ikke sat på dagsordenen. I skolens første år var skolen ikke særlig fysisk tilgængelig. Egmont Højskolen blev oprettet i det gamle slot Holsatia. En stor bevilling fra Egmont H. Petersens Fond, gjorde det muligt at bygge en skole, som efter tidens standarder var yderst tilgængelig. Normerne for tilgængelighed har ændret sig. I de sidste tyve år er der sat fokus på tilgængelighed. Egmont Højskolen har udviklet sig i takt med det. Nye bygninger og ombygning betyder, at skolen stadig lever op til at være tilgængelig for mennesker med handicap.

Hvad er tilgængelighed

Mennesker med handicap har begrænsninger eller særlige behov, der skal tages hensyn til. Der kan tages hensyn på to måder. Den ene måde er at kompensere. Det betyder, at der skabes hjælpeforanstaltninger, som giver den enkelte med handicap den hjælp og støtte, som sidestiller ham eller hende med andre. Den anden måde at tage hensyn på er at indrette samfundet på en måde, så flest muligt kan bruge det. Det er at skabe tilgængelighed.

Der kan skelnes mellem en fysisk og en psykologisk tilgængelighed. Den fysiske tilgængelighed er ofte meget håndgribelig, mens den psykologiske er mere diffus. Den psykologiske tilgængelighed er ikke konkrete bud på en indretning. Den handler i højere grad om, hvordan der skabes et rum, hvor alle føler sig velkomne. Der er i højere grad tale

om en tilgængelighed, der skabes i etikken for fællesskabet og i ønsket om rummelighed.

Personer med fysisk handicap har behov for, at rammerne er indrettet på en måde, som tager hensyn til deres handicap. For kørestolsbrugere betyder det, at man skal kunne komme rundt i kørestol, komme ind af døre, og at andre fysiske forhindringer fjernes. Den blinde skal kunne orientere sig og finde rundt. For mange hørehæmmede er det afgørende, at der er teleslynge, så de kan følge med i en samtale. Mennesker med psykisk handicap eller kognitive problemer har brug for at kunne finde rundt på anden måde end ved at læse skilte. Alt dette handler om den fysiske tilgængelighed. Det er den tilgængelighed, der lovgives om. Det kan altid diskuteres, om lovene er gode nok, og om der gives for mange dispensationer fra kravene om at indtænke tilgængelighed, men der har gennem længere tid været politisk fokus på den fysiske tilgængelighed.

De seneste år er der kommet et nyt aspekt af den fysiske tilgængelighed. Der er fastsat arbejdsmiljømæssige regler, som betyder, at der også skal tages hensyn til det personale, som arbejder med mennesker med handicap. Hjemmehjælpere, hjælpere og sundhedspersonale skal kunne arbejde uden risiko for at blive skadet, fordi de løfter under forhold, der ikke er optimale. Det betyder, at indretning ikke blot skal tage hensyn til, om personen med handicap kan fungere. Tilgængeligheden skal i lige så høj grad tilgodese arbejdsforholdene for plejepersonalet og andre, som hjælper.

Den psykologiske tilgængelighed er svær at definere. Mens den fysiske tilgængelighed kan måles, så er den psykologiske umålbart. Den handler om, hvor rummeligt et fællesskab er. Den psykologiske tilgængelighed handler om, hvordan mennesker med handicap, eller for den sags skyld andre afvigelse, bliver modtaget. Den psykologiske tilgængelighed er svær at lovgive om. Der er forskellige antidiskriminationsparagraffer i den danske lovgivning, men de handler om, hvad det ikke er tilladt at sige. Det er ikke muligt at lovgive om, hvordan mennesker skal omgås andre mennesker. Men den psykologiske tilgængelighed er mindst lige så afgørende for, om mennesker med handicap bliver en naturlig del af samfundet.

Fuld tilgængelighed betyder, at de fysiske og de psykologiske barrierer bliver nedbrudt. Et tilgængeligt sted eller fællesskab er der, hvor mennesker med handicap kan deltage i alle aktiviteter. Et handicap kan godt betyde, at en person alligevel må kompenseres, men tilgængeligheden vil betyde, at han eller hun dog kan deltage på lige fod. Lige så

vigtigt er det, at fællesskabet er rummeligt. Det er vigtigt, at der er respekt og accept af, at nogle ser anderledes ud end flertallet. Selv om den fysiske tilgængelighed er i orden, kan de holdninger, mennesker med handicap møder i deres omgivelser, være en barriere. Tilgængelighed i et samfund betyder, at der er plads til forskelligheden.

Tilgængelighed er nøglen til deltagelse

Tidligere var det sjældent, at mennesker med handicap var med i aktiviteter, som ikke var tilrettelagt specielt for dem. Dels var der dårlige muligheder for at få den kompensation, der gjorde det muligt at deltage. Dels foregik mange ting på steder, der ikke var indrettet på en måde, så alle kunne bruge dem.

I takt med de store institutioners nedlæggelse er mennesker med handicap blevet en naturlig del af samfundet. Som borgere i samfundet har mennesker med handicap de samme behov som andre; indkøb, deltagelse i kulturlivet, arbejdslivet og alle andre dele af samfundet. Mennesker med handicap er blevet synlige i samfundet. Det betyder, at behovet for tilgængelighed er blevet synligt. Børn med handicap er ikke længere altid på specialskoler men går ofte i folkeskolen. Forældre med handicap skal til forældremøder og forældredage på skolen. Det er netop relationer mellem mennesker med handicap og mennesker uden handicap, som gør tilgængelighed til en sag, de fleste kan forholde sig til. Skal et barn med handicap være en naturlig del af klassen, må skolen være tilgængelig. På samme måde bliver kravet om tilgængelighed synligt, når borgere uden handicap møder borgere med handicap i arbejdslivet, på cafeer og i kulturlivet.

Der er stadig mange steder, som ikke er tilgængelige. I de fleste nye bygninger er der taget hensyn til mennesker med handicap, og det gør det muligt at deltage. I takt med den udvikling er behovet for og kravet til tilgængelighed vokset. Der er lavet regler om tilgængelighed. Når en bygning ombygges, skal den overholde fastsatte normer for tilgængelighed. Udviklingen gør det muligt, at stadig flere mennesker får mulighed for at deltage aktivt i samfundet. Når flere personer med handicap deltager aktivt, øges kravet om tilgængelighed.

Fra rebellers aktion til samarbejde

Det har været forskelligt gennem tiden, hvordan handicaporganisationer har arbejdet for tilgængelighed. Første gang tilgængelighed for alvor blev sat på dagsordenen, var i 1981. Dansk Handicap Forbunds ungdomskreds lavede en aktion. De fik produceret klistermærker med et kørestolssymbol, der var slået en rød streg over. Gennem et par

nætter besøgte de gågaden i de større byer, hvor de satte klistermærker på butiksvinduer til butikker, der ikke var tilgængelige. Det er ikke uvæsentligt i denne bog, at aktionen blev planlagt på et sommerkursus på Egmont Højskolen. Hovedstyrelsen i Dansk Handicap Forbund (dengang Landsforeningen af Vanføre) tog afstand fra aktionen og forsøgte at kalde de unge rebeller til orden.

Gennem firserne og halvfemserne havde handicaporganisationerne held med at få indført forskellige regler i lovgivningen. Tilgængelighed er blevet en del af de regler, som arkitekter og bygningsherrer skal tage højde for. Men lovene har givet mulighed for at søge dispensation, og det er tit blevet brugt. Handicaporganisationerne har påpeget, at en god lovgivning ikke nytter, hvis der gives dispensation i flæng. De seneste år har flere ministre indskærpet over for kommunerne, at der skal gives færre dispensationer. Alligevel er der stadig kommuner, som giver mange dispensationer, og som gør alt for at finde ”huller” i lovgivningen for at kunne give bygherrer dispensation fra kravet om at bygge tilgængeligt. Der er stadig kommuner, som ikke mener, tilgængelighed er vigtig.

På arkitektskolerne har der været en øget fokus på tilgængelighed. Eleverne får tilgængelighedskravene ind på rygraden. På sigt vil det være naturligt, at tilgængelighed er en del af de elementer, arkitekter tænker med i deres arbejde.

I mange kommuner har politikere, embedsmænd og handicaporganisationer haft et samarbejde om at skabe større tilgængelighed. I nogle kommuner har det givet en øget forståelse for, hvorfor tilgængelighed er nødvendig. Nogle handicaporganisationer har planlagt dage, hvor politikere og embedsfolk ser byen fra en kørestol eller med blindestok. I andre kommuner har handicaporganisationerne holdt hyppige møder med kommunen, hvor der er blevet lavet planer for tilgængelighed. Uanset hvilke strategier der er brugt, har politikere og embedsfolk fået en større forståelse for tilgængelighed i en del kommuner.

Samarbejdet mellem kommuner og handicaporganisationer har været mere eller mindre officielt og struktureret. Strukturreformen, som bliver gennemført i 2007, betyder, at der skal oprettes et handicapråd i alle kommuner. Handicaprådene bliver en formel samarbejdsrelation mellem kommunerne og handicaporganisationerne. Som noget nyt skal handicaprådene høres i alle sager, der har indflydelse på livet for mennesker med handicap. Sandsynligvis vil handicaprådene øge forståelsen og behovet for tilgængelighed i mange kommuner.

Tilgængelighed er et gode for alle

Tilgængelighed opfattes som et behov, mennesker med handicap har. Det har vist sig, at når bygninger og det offentlige rum indrettes, så mennesker med handicap kan bruge det, så bliver det også lettere at bruge for andre. Forældre med barnevogn kan lettere komme op i en bybus, hvis byens busser er indrettet til at tage kørestolsbrugere med. Det bliver lettere for ældre og for mennesker, som f.eks. har brækket et ben at komme rundt, hvis bygninger er indrettet hensigtsmæssigt og tilgængeligt. Det er derfor en fordel for mange andre end mennesker med handicap, at der tænkes på tilgængelighed. Økonomisk er det sjældent dyrere at bygge tilgængeligt, hvis det fra starten er tænkt med i planerne. Det bliver lettere for alle at komme rundt og at orientere sig. Tilgængelighed er ikke alene et handicappolitisk område, men den giver alle mulighed for at deltage ligeværdigt og ubesværet i det omgivende samfund.

Bidrag fra Helle Trap Friis

Tidligere direktør for Dansk Center for Tilgængelighed

På vej mod toppen

Bjerget danner centrum i Egmont Højskolens logo og symboliserer det uudforskede, det spændende og det, man skal strække sig for at nå. Det gør det samtidig til noget eftertragtet. Som bjergbestigeren George Mallory svarede, da han i 1923 blev spurgt, hvorfor han ville bestige Mount Everest: ”Fordi det er der.”

Bjerger er med andre ord til for at blive besteget, men nogle bjerge og forhindringer kan være uoverstigelige. Så er de pludselig ikke længere attraktive, men bliver i stedet grundlag for frustration og skuffelse over, at man ikke får chance for at prøve kræfter med de samme udfordringer og få de samme oplevelser som andre.

Tilgængelighed er for mange mennesker en forudsætning for at tage fat på livets udfordringer. Hvis der ikke findes indgange uden niveauspring, teleslynger, toiletfaciliteter og ledelinjer til personer med funktionsnedsættelse i de miljøer, hvor vi alle færdes, bliver mange udelukket fra at tage del i samfundet på lige fod og opleve den valgfrihed og selvstændighed, vi alle har brug for. En nedsat funktionsevne bliver først et handicap, når omgivelserne ikke er tilgængelige.

Tilgængelighed kan være smukt

Byggelovens første paragraf beskriver, at loven har til formål at fremme tilgængelig indretning og god arkitektur i byggeriet. Det er en vigtig pointe, at god arkitektur og tilgængelighed ikke udelukker hinanden. Argumentet imod tilgængelighed er ofte, at det skæmmer byggeriet og sætter begrænsninger for arkitekturen. Netop forståelsen for sammenhængen mellem tilgængelighed og arkitekturen er nødvendig for at opnå gode resultater.

Desværre ser vi i dag stadig eksempler på byggeprojekter, der afspejler den holdning, at tilgængelighed er ”i vejen” for arkitekturen. Det er typisk projekter, hvor tilgængelighed er blevet glemt eller ikke er integreret i den samlede vision. I de situationer ender man ofte med at skulle tilføje en lift, afmærke et trin eller tilføje ledelinjer til et færdigt projekt.

Når tilgængelighed bliver reduceret til en tilføjelse til et byggeprojekt, er det svært at opnå den arkitektoniske samhørighed og de æstetisk

smukke løsninger, som man ser, når tilgængeligheden er tænkt ind i projektet fra starten.

Samtidig er den slags hovsa-løsninger med til at fastholde og forstærke opfattelsen af, at tilgængelighed og ”handicapvenlighed” er lig med besværlige, fordyrende og grimme tilføjelser, som bliver klistret på ellers smukke bygninger.

Derfor er planlægning et helt centralt begreb i arbejdet med at sikre tilgængelighed i alle sammenhænge – fra ombygningen af et butiksløkal til fornyelsen af en hel bydel. Her kan resultatet af omtanke og planlægning være, at ledelinjerne i stedet bliver en del af torvets eller gadens arkitektoniske udtryk.

Helhedsorienterede løsninger

Der er heldigvis allerede en del eksempler på gennemtænkte, helhedsorienterede løsninger, som kan bruges som inspiration andre steder. Blandt dem er Århus Kommune, der siden 1999 har samarbejdet med blandt andet de lokale handlende og kommunens handicapråd om udviklingen af en samlet handlingsplan for tilgængelighed. Planen sigter for eksempel mod at forbedre tilgængeligheden til den kollektive busstrafik, kommunens skoler og kulturinstitutioner samt gader og torve i byen.

Et konkret resultat af handlingsplanen er et butiksstrøg, hvor der er skabt niveaufri adgang til langt de fleste butikker, og som har modtaget flere priser for den gode tilgængelighed. Samtidig har butikkernes ansatte og handlende – også dem uden en funktionsnedsættelse – fået øjnene op for fordelene ved god tilgængelighed, nemlig at det er nemmere for alle at færdes, også når gadeudstillingen skal flyttes ud, eller når barnevognen er med på indkøb.

Vi skal være pædagogiske

I Århus Kommune er der også satset på gennem en pædagogisk indsats at øge forståelsen for de mange fordele, tilgængeligheden fører med sig. Netop oplysning og undervisning er centrale elementer i arbejdet for at udvikle området, for manglende viden og erfaring er måske den største forhindring for tilgængeligheden i dag.

Et godt eksempel er de krav til tilgængelighed, der findes i bygningsreglementet, men som langt fra altid resulterer i løsninger, der er brugbare for alle. En af årsagerne er, at bestemmelserne er bygget op som funktionskrav. Det vil sige, at der er plads til fortolkning af, hvordan kravene til eksempelvis et handikaptoilet opfyldes. Det giver samtidig

en risiko for, at rummet bliver indrettet på en måde, så nogle af brugerne ikke kan benytte det – en fejl, som det senere kan koste dyrt at rette op på.

Der er stadig lang vej, før tilgængeligheden i Danmark når et niveau, som vi som samfund kan være stolte af. Mere entydige og strammere krav i lovgivningen vil uden tvivl føre til langt flere tilgængelige løsninger, for der mangler i dag en klar definition og fælles forståelse for den gode tilgængelighed og en plan for, hvordan den bliver virkelighed mange flere steder. Der er dog allerede grund til at glæde sig over, at opmærksomheden på området er blevet øget i de senere år. Den positive opmærksomhed skal udnyttes, for den kan blive det gode afsæt, der medvirker til at sikre, at de gode erfaringer bliver genbrugt andre steder, så vi på den måde hele tiden bygger ovenpå og udvikler området.

Udfordringen er stor, men ikke uoverkommelig, og blandt andet Egmont Højskolen har vist, at det med omtanke og engagement kan lade sig gøre at skabe omgivelser, som ikke udelukker mennesker på grund af deres forskellige forudsætninger, men som giver alle de samme muligheder for at være en del af samfundet. Der er brug for den slags projekter, som inspirerer andre, og som viser, at tilgængeligheden er til gavn for alle.

Med en tilbagevenden til bjergenes verden, så er det nærliggende at citere Dag Hammerskjöld i en opfordring til de arkitekter, planlæggere og alle andre, der stadig ser tilgængelighed som en helt uoverkommelig opgave:

”Mål aldrig højden på et bjerg, før du har nået toppen. Så vil du se, hvor lavt det er.”

Bidrag fra Poul Østergaard

Arkitekt og lærer på arkitektskolen i Århus

Hvad er tilgængelighed?

Dansk byggelovgivning stiller i dag krav til, at alt byggeri skal være tilgængeligt og imødekommende for enhver. Det har Folketinget besluttet for at efterleve De Forenede Nationers Standardregler om *Lige Muligheder for Handicappede*. Kravene om tilgængelighed findes i Bygningsreglement 1995. Reglementet er fulgt op af en række publikationer udgivet af myndigheder samt interesseorganisationer. Og flere ministerier har inden for de seneste år udgivet handlingsplaner, der skal øge indsatsen til forbedring af vilkårene for handicappedes deltagelse i samfundslivet. Der findes således utallige publikationer, som arkitekter og andre af byggeriets parter skal overholde i byggeprojekter.

Handicap er ikke knyttet til bestemte personer men til konkrete situationer!

Der findes i landet mange eksempler på, at arkitekter har tilgodeset tilgængelighedskravene. Flere byer er i dag gjort tilgængelige for alle, og mange af byernes offentlige bygninger har niveaufri adgang og er også indendørs fremkommelige for bevægelseshæmmede. Som eksempler på byer kan nævnes Aabenraa (1) og Køge, som for nogle år siden fik gadenettet omlagt, så det nu er fremkommeligt for alle. Og Århus vandt i 2002 Nordisk Handicappolitiske Råds konkurrence "Byplanlægning for Alle".

Nr. 1

Nr. 2

Kulturministeriet har med "Tilgængelighedsprisen", bidraget til at øge arkitekters bevidsthed om, at tilgængelighed og arkitektur kan forenes til arkitektoniske helheder af høj kvalitet. Prisen blev over en treårig periode uddelt til ombygninger og nye byggerier. I 2001 fik Hillerød Bibliotek (2) (et ombygget svineslagteri) prisen, og i 2002 gik prisen til Det Kongelige Teaters renovering af "Stærekassen". I 2003 valgte dommerkomiteen at nominere ni kulturbygninger til prisen. Den

tildeltes det nyopførte fritidscenter ”Cuben” i Christiansfeld. Blandt de nominerede var ”Biffen” i Odder. De nævnte bygninger opfylder tilgængelighedskravene, således som de er beskrevet i Dansk Standard, DS 3028.

Der kan også nævnes andre offentlige bygninger, som er imødekomende for enhver. Kunstmuseet Louisiana (3) har under den mangeårige byggeperiode valgt at give tilgængelighed høj prioritet. Ligeledes giver Trapholt Museum (4) i Kolding adgang for alle. Museet modtog i 1994 ”Heliosprisen” og året efter fik det Kolding Kommunes belønning for indsatsen for at opfylde kravene om tilgængelighed. Andre markante byggerier, der de seneste år er opført som tilgængelige, er Scleroseforeningens ”Dronningens Ferieby” i Grenaa og Muskelsvindfondens ”Musholm Bugt Feriecenter” (5) i Korsør. Århus fik for et år siden kunstmuseet ARoS, (6) der i væsentlige detaljer tager hensyn til alle gæster. I programmet for den forudgående internationale arkitektkonkurrence om museet blev tilgængelighedskravene nøje beskrevet og er i stort omfang tilgodeset.

Nr. 3

Nr. 4

Nr. 5

Nr. 6

Adskillige industrielle designere har også vist engagement i at skabe og udvikle redskaber, der bidrager til at gøre hverdagen lettere for folk med førlighedsbegrænsninger. Flere tegnestuer har skabt hjælpemidler, hvor både funktion og æstetik er prioriteret højt, og nogle af landets designere er i internationale konkurrencer belønnet for deres visioner om at udvikle hverdagens produkter til morgendagens brugere. Det

kan være hjælpemidler til børn og voksne, som via produkterne får en lettere hverdag i hjemmet, eller redskaber, som kan indgå i hospitalers sygdomsbekæmpende foranstaltninger.

Blandt eksemplerne vil jeg fremhæve ”Det multifunktionelle køkken” (7) – en PH-d afhandling fra Arkitektskolen Aarhus – den internationale prisbelønnede kørestol (8) til børn, spisebestik (9) til mennesker med svage kræfter i hænder og arme samt en utraditionel trappelift (10), der tilgodeser såvel generel fremkommelighed som hensynet til interiøret.

Nr. 7

Nr. 8

Nr. 9

Nr. 10

Der er således på mange niveauer skabt større forståelse for humanismen i planlægningen af udformningen af de fysiske omgivelser og af de redskaber, som mennesker bruger i hverdagen.

Fungerer de regler, der er, efter hensigten?

Universel design, Design for alle og Barrierefri design er slogans, der benyttes som overskrifter på publikationer, nationale og internationale konferencer og seminarer om handicap. Filosofien bag overskrifterne er vel klar nok, men i praksis duer begreberne ikke. Universel design og Design for alle må betyde standardisering tilpasset flertallet, herved udelukkes store minoriteter. Og Barrierefri design er en tom floskel. De fysiske omgivelser består selvsagt af barrierer, og mange bygninger

er ikke ”barrierefrie”, men kan alligevel på én eller anden måde være tilgængelige.

Begrebet *Tilgængelighed* er mere dækkende for ønsket om at give flest mulige adgang til menneskeskabte produkter. Begrebet er rummeligt og giver de projekterende mulighed for at afveje, hvordan og på hvilken måde mennesker med handicap bedst kan få adgang til samfundets mangfoldige tilbud.

Men ”tilgængelighed” vedrører ikke kun byggeri. Det handler eksempelvis også om, at moderne kommunikationsformer skal være forståelige for flest mulige via tekst, lyd, symboler eller piktogrammer. *Tilgængelighed er komfort for de fleste, nødvendighed for de få.*

Tilgængelig arkitektur tager udgangspunkt i menneskets elementære behov for at kunne klare hverdagens gøremål ved egen hjælp. Begrebet udspringer af de særlige hensyn, der ved planlægning af de fysiske omgivelser og produkter skal tages til mennesker med nedsat førlighed. Dybest set handler emnet om, at arkitekter og designere kan skabe arkitektur og produkter, som beriger og engagerer den enkelte bruger. Men det forudsætter, at de projekterende har kendskab til menneskers fysiske kvalifikationer.

Hvis tilgængelighed vurderes ud fra *nuancerede kriterier*, ville det være muligt at prioritere kravene i en skala fra *afgørende over væsentlige til hensigtsmæssige*. Det er for eksempel afgørende for en person i manuel kørestol, at han eller hun kan overvinde niveauforskelle via ramper eller terrænregulering, der ikke har større stigning end 1:20. Men ramper behøver (strengt taget) ikke være ”lige” og bredere end 100 cm. (11) Det er væsentligt, at der er 50 cm friplads ved dørens grebsside, hvilket letter kørestolsbrugerens åbning af døren. Og det er hensigtsmæssigt, at der midt på dørfladen er et vandret greb, som gør det let for en person i kørestol at lukke døren.

Når det anerkendte internationale symbol for handicappede findes på døre til for eksempel offentlige toiletter, i brochurer om hoteller og trafikmidler, forventes det selvsagt, at folk med nedsat mobilitet har uhindret adgang til at kunne færdes uden at støde på forhindringer. Men sådan er realiteterne ikke i virkelighedens Danmark. Jeg har besøgt utallige offentlige toiletter med handicapsymbolet på døren. Besøgene afslørede, at det mere er undtagelsen end reglen, at toiletterne i alle detaljer er udformet efter kørestolsbrugeres behov. Det betyder, at symbolet er vildledende.

Derfor har jeg taget initiativ til at iværksætte et forskningsprojekt på Arkitektskolen Aarhus. Det har som mål at udvikle offentlige toiletter, der i helhed og detaljer er egnede for mennesker, som har behov for hjælpere ved toiletbesøg, hvilket det nuværende regelsæt ikke tager højde for.

Hvad kan gøres bedre, og er det overhovedet sandsynligt?

Hvorvidt vi vil få et samfund, der er fuldt tilgængeligt for alle, er et politisk spørgsmål. Flere handicaporganisationer har forsøgt at få Dansk Standards publikation *Tilgængelighed for alle* (DS 3028) gjort retsligt bindende i relation til Bygningsreglementet. Det er ikke lykkedes. I stedet henvises til ”de gode viljer” – som Poul Henningsen skrev i 1930’erne: *”Når arkitekturen ikke vil rette sig efter mennesket, må mennesket rette sig efter arkitekturen!”*

Det store og altafgørende problem er, at projekterende arkitekter og designere får tilstrækkelig viden om tilgængelighedskravene. Disse fagfolk kan mere end mange andre bidrage til afhjælpning af nedsat førlighed. En målrettet kampagne i massemedierne ville antagelig kunne give politikere, byggeriets parter, produktudviklere og den danske befolkning større forståelse for, at tilgængelig udformning af de fysiske omgivelser og af hverdagens almindelige produkter kan betyde en samfundsmæssig økonomisk gevinst.

For nogle år siden deltog jeg i en ”kørestolekskursion” i Odder arrangeret af Dansk Handicap Forbund. En af byens politikere afprøvede i kørestol adgangsforhold til byens forretninger og restauranter. Ved indgangen til disse, spurgte hun ejerne, om de ikke kunne gøre adgangsforholdene handicapegnede? Svaret var: *Jo, hvis du kan garantere, at vores udgifter til ændringerne medfører en tilsvarende større omsætning!* En anden afprøvet bygning var byens offentlige toilet. Den kvindelige politiker blev bedt om at forcere den stejle opkørsel til toilettet med risiko for at falde ud af kørestolen. 14 dage senere blev opkørslen gjort niveaufri!

Et af hverdagens problemer for det store flertal er emballager. For et par år siden afholdt Danmarks Designskole en workshop med fokus på fødevarer- og medicinemballage. Temaet var *Hvor svært kan det være?*

Workshoppen indledtes med følgende konstatering: *Tusindvis af mennesker kæmper hver dag med besværlig emballage. I 1996 måtte 2500 danskere behandles for skader efter forsøg på at åbne emballager. Problemet er ikke nyt, der findes rapporter fra 1970’erne om emnet, men hvorfor er*

der stadig så lang vej til gode forhold? Vanskelighederne er ikke forbeholdt handicappede og ældre.

Nr. 12

Men hvis denne brugergruppe er udgangspunktet for udvikling af fremtidens emballager, vil alle andre også få lettere ved at åbne tandbørstens indpakning, Råd & Dåds plastposer med søm og skruer og mange af Brugsens plastindpakkede dagligvarer. (12)

Efter min mening vil det danske samfund aldrig blive fuldt tilgængeligt for alle. Og det kan der i nogle tilfælde være gode begrundelser for. Som eksempel kan nævnes Ærøskøbing, der i 2002 fik tildelt Europa Nostra Pris for bevaring af det historiske bymiljø. Byen består af flere hundrede år gamle bygninger med smukke trapper og en gadebelægning med brosten, som er i arkitektonisk harmoni med gadernes bebyggelser. (13) Det ville være vandalisme, hvis gaderne blev asfalterede, og det ville betyde en stor økonomisk byrde for husenes ejere, hvis boliger og butikker skulle gøres tilgængelige såvel med indgangsforhold som med adgang til etager og badeværelser.

Nr. 13

Alligevel kan der henvises til historiske og fredede bygningsværker, som gennem omfattende renovering er blevet tilgængelige for det store flertal. Koldinghus og Kronborg Slot er fine eksempler på, at alle involverede har efterlevet ”det glade budskab”!

Den nødvendige hjælp i hverdagen

Et handicap betyder ofte, at personen med handicap har brug for hjælp. Hjælpen kan have forskellige former. Personer med fysiske handicap har brug for hjælp, som kompenserer for de fysiske funktioner, de ikke kan udføre. Personer med sensoriske handicap har brug for hjælp til at komme rundt eller til at kommunikere. Udviklingshæmmede kan have brug for hjælp til at strukturere hverdagen. I virkeligheden har mange personer med handicap brug for flere former for hjælp. I løbet af de sidste årtier er der skabt lovhjælp for mange forskellige former for hjælp. Det er tanken, at de forskellige former for hjælp skal supplere hinanden og kunne imødekomme de forskellige behov, mennesker med handicap har. Dermed skal alle uanset handicap kunne få den nødvendige hjælp i hverdagen.

Egmont Højskolen er involveret i den personlige og praktiske hjælp på flere måder. I hverdagen betyder det meget, hvilken hjælp de elever, der kommer på højskolen, har med. Livet på skolen er afhængig af, at eleverne fungerer godt, uanset hvilke handicap de har. De sidste 10 år har skolen udbudt et fag om hjælperordningen. En del af skolens elever ved, at de efter Egmont Højskolen skal ud i egen bolig med hjælperordning. Faget giver eleverne indsigt i de krav, brugerne af hjælperordningen skal leve op til. Andre elever overvejer at få en hjælperordning efter Egmont Højskolen. De bruger faget til at finde ud af, om de kan styre ordningen, og om den er noget for dem. Endelig er Egmont Højskolen påvirket af de beretninger, tidligere elever kommer med. Nogle tidligere elever har fået ordningen og kan med den få præcis det liv, de gerne vil have. Andre får ikke den nødvendige hjælp. De oplever begrænsninger og en indskrænkning af livet. Endelig er der tidligere elever, som fortæller om de problemer, de har haft med hjælperordningen. De mange indfaldsvinkler, skolen har til den praktiske og personlige hjælp, giver et godt overblik over, hvilke udfordringer brugerne af ordningerne, fagfolk og politikere står med. De består i at bevare og videreudvikle de forskellige former for hjælp, så flest mulig mennesker med handicap kan leve et liv på egne præmisser.

Fra formynderi og bedrevenhed til ansvar og selvbestemmelse

Før 1975 boede langt de fleste mennesker med handicap på institutioner. Det var personalet, som gav den hjælp, beboerne behøvede. Hjælpen tog ikke udgangspunkt i den enkelte beboers ønsker. Det var personalets faglige vurdering og ikke mindst et højt ideal om selvhjulpethed, der definerede, hvilken hjælp beboeren fik. Livet foregik inden for

institutionens rammer. Det var ikke almindeligt, at mennesker med handicap tog aktivt del i samfundet. De, der gjorde det, var enten afhængige af andres frivillige hjælp eller kunne klare sig selv så godt, at det var muligt at være aktiv.

Fra midten af 1970'erne opstod kravet om et selvstændigt liv på egne præmisser. En gruppe yngre personer med fysiske handicap flyttede ud fra Høskov-Kollegiet og Solbakken i Århus til egne boliger. Det var muligt, fordi Århus kommune gik med til, at de fik penge, så de kunne ansætte og aflønne egne hjælpere. Langsomt flyttede flere og flere mennesker med handicap ud fra institutionerne og fik deres egne hjælpere. I 1988 blev hjælperordningen en del af den sociale lovgivning. Ordningen kom til at gælde over hele landet.

I starten af 1990'erne påpegede Ungdomskredsen i Dansk Handicap Forbund, at der var mennesker, som ikke havde massiv brug for hjælp, men som havde svært ved at fungere uden for deres hjem uden hjælp. De var ikke omfattet af hjælperordningen, da en af betingelserne er, at personen har et massivt hjælpebehov. Socialministeriet lavede et projekt i fire forskellige byer. Her opstod ledsagerordningen. Denne ordning betød, at personer, der kun behøvede hjælp uden for deres hjem, kunne få det. Ordningen blev styret af kommunerne, som også ansatte og var arbejdsgivere for ledsageren. Med serviceloven i 1998 blev ledsagerordningen til en paragraf i serviceloven. Ledsagerordningen giver ret til 15 timers ledsagelse om måneden. Ledsagerordningen er blevet udviklet lidt siden da. I dag er det muligt at ansætte sine egne ledsagere. Der er indført kompensation for nogle af de udgifter, der er ved at have en ledsager.

Forskellige andre typer af hjælp er dukket frem. Selvansat hjemmehjælp, pædagogisk støtte og almindelig hjemmehjælp hører med til viften af ordninger. Det er generelt for udviklingen, at det er personen, der har brug for hjælp, som bestemmer over hjælpen. Et eksempel er, at en hjemmehjælpsmodtager har fået ret til at få udført en anden opgave end den, der er visiteret til. Selvbestemmelse giver borgere med handicap mulighed for at leve et liv på egne præmisser. Samtidig stiller selvbestemmelse krav om at kunne tage et ansvar og om at kunne varetage en arbejdsgeberolle.

At lære at få hjælp

Den øgede selvbestemmelse giver en efterspørgsel på kurser, hvor brugerne af de forskellige ordninger kan få redskaber til at styre ordningen. Forskellige firmaer og organisationer byder ind med kurser til brugerne. Egmont Højskolen er en af de mange udbydere på området. Men der

mangler et koncept for en uddannelse i at styre en hjælperordning. En af fremtidens udfordringer består i at udarbejde moduler, som kan ruste og videreudanne brugere. Det er aldrig blevet fastslået, hvem der har ansvaret for, at brugeren oplæres. Det er en af de udfordringer, som det er væsentligt at gøre noget ved i den nærmeste fremtid.

Der mangler stadig hjælp

Handicaporganisationer har flere gange fastslået, at selv om der er en bred vifte af ordninger, er der stadig grupper, som ikke får den nødvendige hjælp. For nogle gælder det, at de ikke får hjælpen, fordi kommunernes tolkning af loven står i vejen. Men der er også mennesker med handicap, som ikke passer ind i de ordninger, som eksisterer i dag. Endelig er der hele handicapgrupper, som ikke bliver tilgodeset.

Brugere af ledsagerordningen har ret til 15 timers ledsagelse om måneden. For en yngre person er 15 timer om måneden ikke ret meget. Personer med handicap, der klarer sig med hjemmehjælp, eller som bor i et botilbud må nøjes med at komme ud, når de kan få ledsagelse. Det er en politisk udfordring at skabe en ledsagerordning, der også tager hensyn til de grupper.

Hjælperordningen er en god ordning for mennesker, der har et massivt hjælpebehov. Der er en masse krav for at få ordningen. Brugere skal kunne være arbejdsgivere for hjælperne. Som ung med handicap eller som person med kognitive indlæringsproblemer kan det være svært at udfylde arbejdsgiverrollen. Et andet krav for at få hjælperordning er, at brugeren har eller kan formodes at få et højt aktivitetsniveau. Kravene for at få hjælperordning er aldrig blevet ændret. Det er de ikke, til trods for, at der de seneste år har vist sig flere grupper, som kunne have glæde af hjælperordningen, men ikke lever op til kravene. Fra en del brugere og organisationer er der et ønske om, at der ses kritisk på kravene. Ændringer af kravene vil betyde, at flere mennesker med handicap og behov for hjælp, kan få hjælperordning.

Der er grupper, som i øjeblikket falder uden for de ordninger, der eksisterer. Psykisk udviklingshæmmede og sindslidende har stadig svært ved at få den hjælp, der kan give dem et liv på egne præmisser. Nye ordninger eller ændringer af de eksisterende ordninger vil åbne op for, at endnu flere mennesker med handicap kan leve et selvstændigt og aktivt liv. Nytænkning er derfor en af fremtidens store udfordringer.

Hjælp på egne præmisser

De forskellige former for hjælp er af afgørende betydning for, at personer med handicap kan få hjælp på egne præmisser. Men rammerne

er ikke det eneste, som er afgørende for, om den enkelte får et selvstændigt liv, som han eller hun ønsker det. Forholdet til ”hjælperne” er mindst lige så vigtigt. Det er afgørende, hvordan ”hjælperne” opfatter sig selv og deres arbejde. Selv i de rammer, lovgivninger stiller op, kan dominerende hjælpere tage over og definere den hjælp, brugeren får. Erfaringsudveksling mellem brugerne er af stor betydning. Der opstår ofte følelser i et hjælper-bruger forhold, som kan være svære at håndtere. Mange føler et behov for at tale med andre i samme situation.

Overfor brugernes selvbestemmelse er der desuden kravet om ordnede og ordentlige arbejdsforhold for personalet. Det er vigtigt at ruste brugerne til at skabe et godt arbejdsmiljø. Der mangler information om og diskussion af, hvordan brugerne kan skabe et godt arbejdsmiljø og samtidig bevare fokus på, at hjælpen skal give dem mulighed for et liv på egne præmisser.

Hvor går hjælpen hen?

Der er sket meget, siden dengang det var normalt, at mennesker med handicap boede på institutioner. En af de vigtigste udviklinger er, at der er skabt ordninger, som giver brugerne mulighed for selvbestemmelse. Den nærmeste fremtid vil vise, om der er politisk vilje til at skabe nye alternativer til hjælperordningen. Der er brug for nye alternativer og for, at mennesker, der falder uden for de eksisterende ordninger, også kan få den hjælp, de har brug for. Egmont Højskolen vil gerne bidrage til, at de rigtige midler og metoder findes. Men målet kan kun være, at give mennesker med handicap de samme muligheder for et liv på egne præmisser som alle andre mennesker har.

Interview med Bjarne Bjelke Jensen

Videnscenter for Bevægelseshandicap

Verdens bedste hjælperordning mangler justeringer

De sidste år er der dukket en række ordninger op, som kan give mennesker med handicap personlig og praktisk hjælp. Den første af den slags ordninger var hjælperordningen. Selvom der er gode intentioner lagt i de andre ordninger, mener brugerne stadig, at hjælperordningen er den bedste ordning. Det viser en brugerundersøgelse, som er lavet af Videnscenter for Bevægelseshandicap. Undersøgelsen peger dog også på, at en del brugere gerne ser små justeringer af den måde, hjælperordningen fungerer på.

Gennem mere end 30 år har mennesker med fysiske handicap haft mulighed for at ansætte deres egne hjælpere. Det betyder, at mennesker med vidtgående handicap i høj grad kan leve et liv på egne præmisser. I 2005 blev der lavet endnu en undersøgelse af, hvad brugerne synes om hjælperordningen. En række interviews dannede baggrund for undersøgelsen.

”Brugerne af hjælperordningen taler først og fremmest om de gode ting ved ordningen. De taler om alt det, de kan med ordningen. De stiller det op mod de alternativer, der er til hjælperordningen, som ville give dem langt mindre frihed. Det er de gode ting, som fylder mest i det, brugerne siger om hjælperordningen,” fortæller Bjarne Bjelke Jensen.

Undersøgelsen blev lavet af projektmedarbejder ved Videnscenter for Bevægelseshandicap Bjarne Bjelke Jensen og stud. mag. art. Nicolai Evans. Den bygger på 28 interviews med brugere af hjælperordningen. Selvom der er stor tilfredshed med ordningen, peger interviewene på en række ting, hvor brugerne mener, at ordningen kan gøres bedre.

En tung byrde

”En del brugere føler sig alene som brugere om at skulle sætte sig ind i alle de regler, der er. De mangler opbakning. Der er ikke noget entydigt svar på, hvor opbakningen skal komme fra, men brugerne føler sig alene.” Det er særligt det administrative arbejde i hjælperordningen, som mange gerne vil være fri for. Der er mange regler og blanketter, en arbejdsgiver skal sætte sig ind i. Nogle brugere mener, at det er tåbeligt, at de skal bruge tid på det.

”Nogle peger på, at kommunen vil kunne klare det administrative arbejde meget let, så de ønsker ikke selv at stå for det. Men brugerne er

forskellige. Vi har også talt med brugere, som gerne vil stå for det administrative arbejde og oplever det som en begrænsning, hvis kommunen tager det administrative fra brugerne,” siger Bjarne Bjelke Jensen.

Magten og ansvaret

Det er i den danske udformning af hjælperordningen alene brugeren, som har arbejdsgiveransvaret. Intentionen med at give brugerne det fulde ansvar har været, at brugerne skal have størst mulig selvbestemmelse. Bjarne Bjelke Jensen påpeger, at selvbestemmelse godt kan bevares, selvom ansvaret deles.

”Der kunne laves en adskillelse af det at være arbejdsgiver og arbejdsleder. Alle brugere vil gerne kunne ansætte og afskedige hjælperne. De vil gerne lægge vagtplaner, og de vil gerne bestemme, hvad der skal gøres hvornår. Det er jo det, en arbejdsleder gør. Men mange vil gerne slippe for det administrative, som hører til arbejdsgiverrollen,” siger Bjarne Bjelke Jensen.

I Danmark vil en opdeling af arbejdsgiver- og arbejdslederrollen være ny. I de nordiske nabolande er ordningen med personlig assistance relativ ny. Her har man valgt, at brugeren kan vælge arbejdsgiverrollen fra.

”I Norge kan brugeren vælge at lade kommunen eller en organisation være arbejdsgiver, så de står for alt det administrative. Brugeren er så arbejdsleder. To tredjedele af brugerne vælger at lade kommunerne være arbejdsgiver, mens en tredjedel vælger ULOba, der er den brugerstyret organisation. Og ULObas andel vokser hurtigt. Jeg synes, vi i Danmark skal se på, hvordan Norge løser nogle af problemerne,” fortæller Bjarne Bjelke Jensen.

Brugernes ordening

Intentionen med hjælperordningen er, at det er brugernes ordening. Kommunerne står for bevilling af de økonomiske midler, men har ellers ikke noget med ordningen at gøre. Kommer kommunerne til at stå som arbejdsgivere, er der en risiko for, at brugernes selvbestemmelse bliver mindre.

”Jeg tror ikke nødvendigvis, det er kommunen, der skal tage det ansvar. Hvis kommunen styrer ordningen, så forsvinder brugerens fleksibilitet. Kommunen har en rolle, fordi det er den, der bevilger pengene. Den er interesseret i, at pengene bruges på en fornuftig måde. Det er brugerne også. Jeg tror, brugerne skal lave nogle foreninger eller sammenslutninger, hvor man bliver enige om spillereglerne for at køre

en hjælperordning, jf. eksempelvis ULOba. Det er brugerne selv, der skal bestemme. Vi har nogle stærke brugerorganisationer i Danmark. De må kunne tage et ansvar og også være interesserede i at medvirke,” mener Bjarne Bjelke Jensen.

En bredere ordning

Det er ikke kun brugerne af hjælperordningen, der gerne ser, at andre kan stå for det administrative arbejde. En stor gruppe mennesker med handicap kunne have glæde af en hjælperordning, men kan ikke honorere kravene om at fungere som arbejdsgiver.

”Hvis der bliver åbnet op for, at andre end brugerne kan have arbejdsgiveransvaret, så kan der være grupper, som i dag ikke er inde i målgruppen, der kommer det. Det tror jeg, kommunerne er nervøse for. Det vil åbne op for, at eksempelvis udviklingshæmmede kan få ordningen. I Norge og Sverige har de haft ordningen i langt kortere tid, alligevel er der mange flere, som kan få ordningen der. I Norge er man lige nu i gang med at udvide målgruppen. Det er et område, hvor ordningen kan udvikle sig i Danmark. At vi indser, at hjælperordningen ikke kun skal være for eliten af mennesker med handicap. Der er langt flere, som kan få glæde af ordningen. Jeg mener, at eksempelvis udviklingshæmmede og mennesker med multihandicap også har brug for og ret til den fleksibilitet og uafhængighed, som ordningen giver,” fastslår Bjarne Bjelke Jensen og nævner den svenske organisation JAG som eksempel. Her er der netop fokus på at give sådanne grupper personlig assistance.

Fra politisk side kan der være en frygt for, at hjælperordningen bliver for dyr, hvis man åbner op for nye grupper af brugere. Bjarne Bjelke Jensen påpeger, at en stor del af de mennesker, som gerne vil have hjælperordning, allerede har en eller anden form for hjælp:

”Det er svært at sige, hvor mange danskere, der kan have glæde af en hjælperordning. Begrebet personlig assistance i Sverige er langt bredere end den danske hjælperordning. Det dækker også over andre ordninger som hjemmehjælp og ledsagelse. Så man kan sige, at en del potentielle brugere allerede har en eller anden form for hjælp. Så det vil i mange tilfælde handle om, at den ene form for hjælp erstatter den anden. Det er ikke sikkert, at det vil blive dyrere.”

Opgradering er nødvendig.

”Der mangler kurser og efteruddannelse for brugerne. En arbejdsgiver for 7-8 ansatte skal hele tiden udvikle sig. Det er underligt, for udvikling er jo et nøgleord i mange andre sammenhænge. Men hos

kommunerne er der en manglende forståelse for, at mange brugere af hjælperordningen har brug for opgradering for at fungere optimalt som arbejdsgivere,” fastslår Bjarne Bjelke Jensen.

Bjarne Bjelke Jensen refererer fra undersøgelsen:

”Forholdet til hjælperen er ikke en simpel sag. Mange brugere fortæller, at de efter nogle år får nye ønsker til, hvordan forholdet skal være. Det udvikler sig. Der er en formidlende opgave for brugeren i at fortælle, hvordan han eller hun vil have det. Det er vigtigt at styrke brugernes evner til at kommunikere, hvordan de gerne vil have det. Det er også vigtigt at lære noget om konflikthåndtering. Hvornår skal man som bruger gå ind i en konflikt? Og hvornår skal man lade være? Når der er en konflikt, hvordan skal man så kommunikere, så den løser sig? Mange brugere fortæller, at de savner at tale med andre brugere. De bor måske i områder, hvor der ikke er ret mange brugere. Der mangler de at udveksle erfaringer med andre i samme situation.”

På lånt tid

En gang om året skal alle brugere have revurderet deres hjælperordning. En del af revurderingen består i, at det skal vurderes, om brugeren stadigvæk lever op til ordningens krav. Ud over at skulle kunne varetage arbejdsgiverrollen skal brugerne sandsynliggøre, at de har et højt aktivitetsniveau.

”En del brugere oplever kravet om et højt aktivitetsniveau som et pres. De tænker meget på, hvordan de skal argumentere for, at deres aktivitetsniveau er højt nok. De er bange for den årlige opfølgning med kommunen. En del brugere oplever, at kommunerne har strammet op på den årlige opfølgning. Men der er også brugere, som slet ikke oplever opfølgningen som et problem,” siger Bjarne Bjelke Jensen.

Det er en belastning, at brugerne hele tiden skal leve op til ordningens krav. Bjarne Bjelke Jensen mener, at lovgiverne bør overveje det rimelige i, at mennesker med væsentlige handicaps skal have et højt aktivitetsniveau for at få fleksibel hjælp. Det samme krav kendes ikke i Sverige og Norge.

Bedst til intim pleje

”Selvom det daglige samarbejde med hjælperne kan opleves hårdt, så beskriver brugerne det som den bedste løsning. Mange sammenligner det med hjemmehjælpen, hvor man ikke har indflydelse på, hvem der kommer, og hvor hjemmehjælperen skal løse opgaver, der er definerede på forhånd. Det intime samarbejde er bedst, når det drejer sig om meget personlig hjælp som hjælp til pleje,” fastslår Bjarne Bjelke Jensen.

Brugerundersøgelsen om den danske hjælperordning er et debatoplæg. Det er et oplæg til, hvordan det, som brugerne kalder verdens bedste hjælperordning, kan gøres endnu bedre. Der skal værnes om brugernes forskellighed og ret til selvbestemmelse. Samtidigt kan ordningen udvides, så en langt større gruppe kan få glæde af den. Det er nu op til politikerne at lave løsninger, så hjælperordningen fortsat vil være kendt som den ordning, der giver mennesker med handicap et værdigt liv på egne præmisser.

Bidrag fra Jørgen Lenger

Socialpolitisk konsulent i Muskelsvindfonden

Brugerne må åbne op for nye brugere

Af alle små og store forbedringer gennem de seneste tre årtier er jeg ikke i tvivl om, at hjælperordningen er den, der isoleret set har betydet allermest, når man har en funktionsnedsættelse. Det er nemlig hjælperordningen, der gør forskellen på, om man kan leve et selvstændigt liv på linje med andre mennesker, eller om man ikke kan.

Hjælperordningen var det første udtryk for det princip om handicap-kompensation, som ellers måtte vente i 25 år, før det blev til officiel dansk handicappolitik i forbindelse med førtidspensionsreformen og reglerne om dækning af merudgifter. I den forstand pegede hjælperordningen fremad.

For mit indre øje står fortsat billedet af de lune sensommeraftener i Skolegade under Århus Festuge i slutningen af 70'erne, som dengang var selve midtpunktet i festugen. Det ene år så man stort set ikke en kørestol. Det næste år var der masser af kørestole. I det forgangne år havde Århus Kommune nemlig bevilget omkring 30 hjælperordninger. Den massive synlighed i Århus Festuge dét år står for mig stadig som den mest effektfulde evaluering af hjælperordningen, som aldrig er overgået af de nymodens konsulentfirmaer, som for en formue påtager sig at undersøge alverdens banaliteter.

Pilen peger fremad

I årenes løb er antallet af brugere med en hjælperordning nået op på 1.100 på landsplan. Reglerne om hjælperordningen står i selve loven, og der er langt mellem de politikere, der anfægter hjælperordningens eksistens. Faktisk kan jeg kun nævne to. Den ene er allerede stærkt forhenværende. Den anden bliver det forhåbentlig snart.

Ikke desto mindre møder jeg oftere spørgsmålet: "Er der forringelser på vej?" end spørgsmålet "Er der forbedringer på vej?" Det undrer mig lidt. Vi har haft 30 år med stadige forbedringer på det ene og det andet handicappolitiske område. Ganske vist har der været enkelte tilbageslag undervejs; men generelt er forholdene blevet bedre og bedre, og alligevel lyder spørgsmålet: "Er der forringelser på vej?"

Også i fremtiden vil vi helt sikkert opleve nogle tilbageslag her og der, og dem må vi så håndtere. Men jeg har ingen grund til at tro andet,

end at pilen også i fremtiden peger fremad. Chancerne er der; men det er op til os selv at gribe dem.

Forbedringer forudsætter, at man koncentrerer sig om at få øje på dem. Hvis man alene fokuserer på risikoen for forringelser, får man også kun øje på mulige forringelser, og det fører altså ingen vegne hen. Så bliver vi i bedste fald stående, hvor vi står lige nu. Det er måske også godt nok, sammenlignet med situationen for 30 år siden, men der er fortsat brug for forbedringer.

Hjælperordningen er ikke ideel for alle

Hjælperordningen er på alle måder en god ordning; men vi skal også have mod til at sige lige ud, at den ikke er en ideel ordning for alle. Nogle har slet ikke lyst til at påtage sig arbejdsgiverrollen og oplever den faktisk som en belastning. Andre er måske ikke berettiget til den, fordi deres aktivitetsniveau er mindre end forudsat i reglerne. I begge situationer ender vi ofte med at slås for en hjælperordning, fordi det nu en gang er den mulighed der er, for at få den fornødne hjælp. Som regel lykkes det også; men løsningen er ikke altid optimal. I den samlede vifte af muligheder for praktisk hjælp mangler den fleksibilitet, der ville gøre det muligt at skræddersy den praktiske hjælp helt individuelt efter den enkeltes ønsker og behov.

Både Folketinget og socialministeren fastholder stædigt, at det kan man allerede nu, og samtlige partier i Folketinget har på den baggrund, for et års tid siden, enstemmigt udtalt, at man altid har krav på at få den hjælp, man har brug for. I forbindelse med Folketingets vedtagelse af den servicelov, der skal gælde fra 1. januar 2007, har socialministeren svaret klart ja på direkte spørgsmål fra Folketinget om, hvorvidt man kan få hjælp efter behov, selv om man ikke har et tilstrækkeligt aktivitetsniveau, og selv om man ikke kan eller vil påtage sig arbejdsgiverrollen. Vi har nu et år til at få socialministerens tilkendegivelser udmøntet i konkrete regler, der øger fleksibiliteten i den praktiske hjælp.

Brugerne bør vise mod

Men spørgsmålet vender også indad mod os selv. Jeg har desværre oplevet brugere med en ganske almindelig hjælperordning efter servicelovens § 77, som er særdeles vrangvillige over for nye typer af hjælperordninger, fordi de frygter, at deres egen hjælperordning så kan blive forringet.

For det første synes jeg ikke, det er fair over for andre med et behov for hjælp, hvis man møder modstand fra dem, der allerede har sikret sig selv med en hjælperordning. For det andet undrer jeg mig altid, når

jeg møder udtrykket: ”Vi frygter ...”, for gennem 30 år er det stort set kun gået fremad, og i den store sammenhæng er de enkeltstående forringelser, der er sket, kun små krusninger på overfladen, som vi må finde en løsning på, når de ind imellem opstår.

Hjælperordningen efter servicelovens § 77 er faktisk ”kongeordningen”. Men den har den svaghed, at den er for de velfungerende, der er i stand til at være arbejdsgivere og samtidig har et højt aktivitetsniveau.

Der findes mennesker med et tilsvarende behov for hjælp, som ikke er i stand til at fungere som arbejdsgivere eller som ikke har et højt aktivitetsniveau. De har faktisk brug for solidaritet og konkret hjælp fra de velfungerende brugere af ”kongeordningen”, for de har ikke selv forudsætningerne for at kæmpe en hjælperordning igennem, som tager udgangspunkt i det specielle behov og den specielle situation, som de befinder sig i.

Derfor må jeg indrømme, at jeg også forarges lidt, når man ud fra en efter min mening ubegrundet frygt for, at det kan koste én selv noget, etablerer sig selv som brugergruppens overklasse, der slår sig til tåls med, at man nu har sit på det tørre, og så må andre klare sig, som de nu bedst kan.

Hvis vi skal nå frem til, at alle også i praksis kan få dækket deres behov for praktisk hjælp, uanset om de kan fungere som arbejdsgivere, og uanset om de ikke har et højt aktivitetsniveau, er der behov for, at vi alle viser det samme mod, som de første pionerer, der i slutningen af 70'erne forlod især Høskov-Kollegiet og Solbakken og for første gang flyttede i egen bolig.

Ganske vist havde de hjælpere med; men det var alligevel et spring ud på meget dybt vand, for ingen kendte fremtiden, og hjælperordningen var ikke engang lovlig. En væsentlig grund til at de blev pionerer var, at de **følte** sig som pionerer!

Uden deres mod og vilje til at leve livet var hjælperordningen heller aldrig blevet til lov i Danmark; men det blev den altså, selv om der skulle gå næsten 20 år.

Det er naturligvis let for mig at sige, at frygten i alt væsentligt er ubegrundet; men som nævnt har jeg kun hørt to – TO! – politikere i hele landet gå til angreb på hjælperordningen. Jeg har fået refereret, at der findes en tredje; men så længe de er så få, at vi både kan tælle dem og nævne dem med navn, bør problemet være overskueligt.

Ingen angriber hjælperordningen

Men lad os alligevel tænke den tanke til ende, at nogen vil angribe og nedlægge hjælperordningen. Så vil der pludselig sidde 1.100 mennesker rundt omkring i landet i egen bolig uden hjælp. Deres eneste mulighed ville være en institutionsplads. Men hvor står der nu lige 1.100 institutionspladser, klar til indflytning? Og hvor kan man nu lige bygge 1.100 institutionspladser inden for en overskuelig årrække? Og hvad ville det koste? Og hvor meget ville man så egentlig spare, for der skal jo også være personale i en institution?

For slet ikke at tale om den helt uoverskuelige politiske skandale, det ville være, når pressen trak politikerne gennem sølet for at fjerne hjælpen fra 1.100 mennesker. Jeg er helt overbevist om, at det tør ingen politikere, og jeg er i øvrigt også helt sikker på, at ingen politikere tør angribe hjælperordningen for alvor, lige bortset fra de omtalte to stemmer fra fortiden samt en enkelt fra Fyn.

Kommunerne kan blive restriktive

Hvis jeg alligevel skal prøve at forudse, hvor der i de kommende år kan opstå problemer for hjælperordningen, så kan jeg få øje på to områder:

For det første er der en tendens til, at nogle kommuner har iført sig sko, der er to numre for små. Disse kommuner går i stigende grad op i to timer her og 30 minutter der, også selv om det er en hjælperordning på mere end 100 timer om ugen. På en visitationskonference i Århus Kommune faldt bemærkningen: ”Vi har ikke skåret ned, vi er bare blevet mere omhyggelige med udmålingen!”, og netop Århus Kommune har de seneste år haft en forkærlighed for skostørrelser, der giver plads til flere mennesker i bussen.

Det vil være for vidtgående at tale om et angreb på hjælperordningen fra Århus Kommunes side. Men alligevel skal de små nålestik imødegås, for flere og flere brugere føler sig dårligt behandlet, også over tonen på visitationskonferencerne. Derfor er det nødvendigt, at handicaporganisationerne har et beredskab, så vi kan svare igen med politiske initiativer og med ankesager, når det er nødvendigt. Handicaporganisationerne skal have ekspertisen og argumenterne i orden, så vi sagligt kan sætte de mest genstridige kommuner på plads. Vi skal simpelt hen være mere kvalificerede end kommunerne ved, at det er os, der er eksperter i reglerne og i ankepraksis.

For det andet indebærer kommunalreformen, at kommunerne fra 1. januar 2007 selv skal betale en større del af den enkelte hjælperordning.

På grund af grundtakstmodellen har en kommune indtil nu kun betalt de første ca. 325.000 kr. af en hjælperordning, mens amtet har betalt resten. Med kommunalreformen skal kommunen selv betale de første 800.000 kr. Af de næste 700.000 kr. skal kommunen betale 75 %. Af udgifter over 1,5 mio. kr. skal kommunen betale 50 %.

Det vil med andre ord føles mere i kommunekassen, hvis de bevilger en hjælperordning, og heri **kan** ligge et incitament til en mere restriktiv holdning, altså dét, som på århusiansk hedder at være ”mere omhyggelige med udmålingen”. Det vil ganske vist være dybt usagligt, hvis kommunerne bliver mere restriktive af den grund, for de penge, som amtet hidtil har bidraget med til hjælperordninger vil fra 1. januar 2007 blive tilført kommunekassen, så strengt taget er der lige så mange penge til hjælperordninger, som der hidtil har været. Men jeg vil alligevel ikke udelukke, at kommunerne bliver mere restriktive, og også derfor skal handicaporganisationerne opbygge det nødvendige beredskab og imødegå denne mulige udvikling.

Forbedringer er nødvendige

Men selv om vi skal være på vagt, også i fremtiden, vil jeg advare mod at bruge al koncentration på mulige nedskæringer. Det svækker koncentrationen om de mulige forbedringer, og vort mål må fortsat være, at der skal ske forbedringer. Ambitionsniveauet bliver for lavt, hvis vi bare vil forsvare os mod forringelser.

Og mulighederne er der. Generelt er politikerne uhyre velvillige.

Som nævnt skal vi sørge for, at man også får den fornødne hjælp, selv om man ikke kan fungere som arbejdsgiver, og selv om man ikke har et højt aktivitetsniveau.

Den tid nærmer sig også, hvor de første pionerer, der fik en hjælperordning for snart 30 år siden, skal til at være folkepensionister, og med alderen falder somme tider også aktivitetsniveauet. Hjælperordningen var oprindelig især for unge mennesker med et højt aktivitetsniveau, og sådan er det til en vis grad fortsat. Reglen er også, at man kan beholde sin hjælperordning, når man bliver folkepensionist, så længe man opfylder betingelserne; men med til betingelserne hører altså det høje aktivitetsniveau, og det kan man ikke nødvendigvis opretholde.

Også derfor er det vigtigt, at vi får indført nogle mere fleksible ordninger, hvor man kan få dækket sit behov for praktisk hjælp fuldt ud, selv om man ikke opfylder betingelserne for at få selve ”kongeordeiningen”.

Vil flytte sammen

Jeg ved, at nogle brugere også overvejer som en mulighed, at de i deres otium vil flytte sammen i bofællesskaber, hvor de måske kan være fælles om hjælpen eller fælles om handicapbilen, fordi de forudser, at de kan få vanskeligt ved selv at få en handicapbil på deres gamle dage eller måske ikke har råd til at betale for at have den.

Da Folketinget for nogle måneder siden behandlede lovforslaget om ny servicelov, blev socialministeren spurgt, om der er hjemmel til den form for bofællesskaber i den gældende eller den nye lov, og hertil svarede hun nej. Men en sådan hjemmel kan vi jo få, hvis vi arbejder for det, og hvis vi ved, hvad vi vil.

Personligt er jeg lidt uforstående over for, hvorfor det skulle være attraktivt, at man på sine gamle dage flytter sammen med andre, der har haft en funktionsnedsættelse gennem hele livet. **Dels** fordi selve idéen med hjælperordningen har været at leve et liv på lige fod med andre og dermed også knytte venskaber ud fra fælles interesser og ikke kun ud fra fælles funktionsnedsættelse. **Dels** fordi et fællesskab, hvor alle har en funktionsnedsættelse, til forveksling ligner en institution.

Derfor vil jeg håbe, at nogle vil påtage sig at beskrive idéen om fællesskaber lidt nærmere. Så er jeg ikke i tvivl om, at vi kan få både socialministerens og Folketingets tilslutning, så den også kan realiseres. Men jeg kan også godt se for mig, at der opstår en frygt, der i denne sammenhæng går ud på, at hvis der åbnes op for bofællesskaber, så bliver alle tvunget til at flytte i bofællesskab, fordi det er billigere. Ikke desto mindre er jeg sikker på, at også denne frygt er ubegrundet, og i den positive tænkning, som altid er den, der fører os længst, vil nogle brugeres ønske om frivillige billigere ordninger være med til at cementere andre brugeres dyrere ordninger, fordi der herved alt andet lige vil blive et mindre økonomisk pres på kommunerne.

Små aktuelle udfordringer

Fleksibilitet og valgfrihed bør efter min mening være selve kernen i enhver tale om praktisk hjælp. Netop fleksibiliteten og valgfriheden er efter min mening den største mangel i den samlede vifte af muligheder for praktisk hjælp.

Det handler om at sikre hjælperne bedre løn- og arbejdsvilkår, så de finder det attraktivt at forblive i deres job. Eller at få forbedret Udlandsbekendtgørelsen, så man har en ubetinget ret til at rejse til udlandet, når man vil, og samtidig få dækket de merudgifter, som man nødvendigvis har, når man skal have en eller flere hjælpere med.

Brugerne skal kunne indgå aftale med hjælperne om arbejdstider, uden at kommunen i tide og utide kommer og blander sig.

Jeg har aldrig været i tvivl om, at æren for den hjælperordning, som vi kender i dag, tilkommer omkring 30 mennesker, som i slutningen af 70'erne var noget yngre, end de er i dag. Vi var fælles om et projekt, som for alt i Verden skulle lykkes, for det var selve retten til at leve et liv som andre, der stod på spil. Det var entusiasmen og selve livsviljen, der drev værket. Ingen kraft er stærkere, og med den kraft kan vi ikke blot hindre nedskæringer, men også opnå yderligere forbedringer nu og i fremtiden.

Handicappolitik – en del af en vigtig udvikling

I oplysningstiden vandt en ny tankegang frem, hvor det enkelte menneske blev tildelt værdi og kom i centrum for tænkningen. Hvor det tidligere havde været fællesskabets eller samfundets behov, der var i centrum, så blev det nu individets behov. Et individ med værdi har nogle rettigheder. Først og fremmest har et individ rettigheden til at kunne skabe sig et godt liv.

Der har altid været nogle, som tog sig af mennesker med særlige behov. Klostre og hospitaler har taget sig af mennesker, der ikke kunne tage vare på sig selv. Familier har taget sig af familiemedlemmer, der havde brug for hjælp. Men motiverne for at hjælpe var ikke begrundet i personens ret til hjælp. Tankegangen var snarere, at det at hjælpe var at gøre gode gerninger, og at man så ville blive frelst. Oplysningstiden førte til en tankegang, hvor mennesket, som har brug for hjælp, er målet. Filosofen Emanuel Kant slog fast, at et menneske aldrig må betragtes som et middel, men altid er et mål i sig selv.

Den handicappolitiske udvikling bygger på den tanke, at en person med handicap har samme ret til et værdigt liv som personer uden handicap. For at kunne opnå samme liv, må personen med handicap kompenseres for de begrænsninger, hans handicap giver.

Rettighederne for mennesker med handicap stammer ikke fra oplysningstiden, men er af langt nyere dato. De danske handicaporganisationer har arbejdet handicappolitisk de sidste 80 år. Der er blevet vundet mange små sejre gennem tiden. K.K. Steinckes socialreformer fra 1933 var med til at sikre mennesker med handicap et uafhængigt økonomisk grundlag i form af invaliderenten, som senere blev invalidepension og i dag kaldes førtidspension. Den økonomiske sikring var et vigtigt skridt på vejen. Alligevel er det først de sidste 25-30 år, der for alvor er sket handicappolitiske landvindinger. Landvindinger, som betyder, at mennesker med handicap kan deltage i samfundslivet på mange områder. Men der er stadig nye udfordringer at tage op, hvis mennesker med handicap skal sikres en ligeværdig plads i samfundet.

Handicappolitikken og samfundet

De handicappolitiske målsætninger er ikke stationære. Udviklingen i samfundet skaber hele tiden nye udfordringer og mål. Handicappolitiske mål skabes i en proces, hvor målene hele tiden må holdes op imod,

hvordan man sikrer, at mennesker med handicap får samme muligheder som andre under de givne vilkår.

Vores forhold til hinanden forandrer sig. Siden 1980'erne er der blevet talt meget om, at vi er blevet mere egoistiske. Mennesker sætter sig selv i centrum. Det betyder, at solidariteten og viljen til at hæfte solidarisk bliver mindre. Menneskers forståelse af sig selv og andre har indflydelse på socialpolitikken. De politiske ideologier har en afgørende rolle for den støtte, borgerne kan få. I et demokratisk land afspejler de politiske ideologier de medmenneskelige tendenser, som er herskende i samfundet. Er det en udbredt tanke, at man må klare sig selv, smitter det af på viljen til at organisere støtte. Mennesker med handicap er afhængige af, at der i samfundet er nogle medmenneskelige værdier, der betyder villighed til at støtte mennesker, som har særlige behov.

Udviklingen medfører, at det, som mange tager som en selvfølge, forandrer sig. I takt med at noget bliver muligt, bliver det også med tiden almindeligt og dermed en selvfølge. Et eksempel er mobilitet. Borgere i Danmark kan med offentlig transport bevæge sig rundt i landet i langt højere grad end tidligere. Skal mennesker med handicap have samme mulighed, må der skabes en offentlig transport, der kan benyttes af borgere med handicap. Når det ikke kan lade sig gøre, må samfundet kompensere ved at tilbyde individuelle transportordninger eller støtte til køb af bil. I et samfund, hvor mobilitet ikke er en selvfølgerlighed for mennesker uden handicap, ville det være vanskeligt at argumentere for, at mennesker med handicap havde krav på stor mobilitet.

Den økonomiske udvikling i samfundet er vigtig. Forsørgelsesgrundlaget for mennesker med handicap bør svare til det forsørgelsesgrundlag, andre har. Det betyder, at overførselsindkomsterne og lønnen for fleksjob må følge lønudviklingen. Sker det ikke, giver det ulige muligheder. Mennesker med handicap har desuden nogle udgifter, som er afledt af deres handicap. Skal man derfor have samme økonomiske grundlag som andre, må der kompenseres for den merudgift, nogle mennesker har på grund af deres handicap.

Den teknologiske udvikling går stærkt i disse år. Mennesker med handicap har stort udbytte af denne udvikling. Der udvikles hjælpemidler, som gør det lettere at fungere i hverdagen. Der udvikles informationsteknologi, som letter kommunikationen med omverdenen. Endelig udvikles der helt almindelige forbrugsgoder, som kan vise sig at kompensere for et handicap. Den teknologiske udvikling rummer imidlertid også farer, som det er vigtigt at være opmærksom på. Et eksempel kan være den nye informationsteknologi. Der udvikles software, som

skal hjælpe blinde og svagtseende. Den udvikles ikke i samme tempo som den almindelige informationsteknologi. Det betyder, at det er svært for mennesker med synshandicap at fungere på lige fod med kollegaerne. Derfor er det afgørende, at de teknologiske hjælpemidler udvikles i samme tempo som den øvrige teknologi. Ellers kan et generelt teknologisk fremskridt betyde tilbageskridt i muligheden for at deltage på lige fod for mennesker med handicap.

Vigtige begreber i dansk handicappolitik

Den handicappolitiske historie er spændende at beskæftige sig med, men vil ikke blive beskrevet her. Derimod er der en række begreber, som er vigtige, når man prøver at forstå den nutidige lovgivning på handicapområdet. Begreberne, deres betydning og konsekvenser for handicappolitikken vil her blive beskrevet kort.

Begrebet ”mennesker med handicap” har været afgørende siden FN’s vedtagelse af standardregler for ligebehandling af mennesker med handicap i 1993. Det er afgørende, at man ikke længere taler om ”handicappede”, men netop om mennesker, som har et handicap. Dermed siges det klart, at handicappet ikke kan bruges som definerende for, hvem og hvordan du er. Handicappet er med til at påvirke identiteten, men det er ikke identiteten. Mennesker med handicap er først og fremmest mennesker på lige fod med andre mennesker. Den engelske handicappolitik taler om, at et menneske får et handicap, når det møder samfundsskabte forhindringer. Handicappet kan altså ikke ses isoleret som noget, man har erhvervet sig. Det må ses som et samfundspøblem, så der må kompenseres for de samfundsskabte barrierer, som giver et handicap.

”Medindflydelse”, ”inddragelse af borgeren” og ”retten over egen sag” er andre afgørende begreber. De begreber blev fastslået første gang i serviceloven fra 1998. Borgerens egne ønsker og vurdering af behov skal tages i betragtning. Hjælpen, som gives efter serviceloven, skal defineres og fastsættes i et samarbejde mellem borgeren og kommunen eller amtet. Det er et skridt bort fra den tid, hvor den professionelle socialrådgiver alene afgjorde, hvilken støtte der var brug for.

Førtidspensionsreformen i 2003 førte til, at retten til at modtage førtidspension bliver vurderet ud fra hvad borgeren kan og ikke, hvad borgeren ikke kan. Nye begreber som funktionsevnevurdering og resourceprofil er blevet afgørende instrumenter inden for sagsbehandlingen. Der er et ønske om at få flere mennesker med handicap ud på arbejdsmarkedet. Fra politisk side er der blevet talt meget om, at samfundet er gået fra en passiv til en aktiv socialpolitik. En aktiv

socialpolitik, der på samme tid ønsker at sikre svage grupper et forsørgelsesgrundlag og ønsker at lave et rummeligt arbejdsmarked, hvor der også er plads til grupper med særlige behov. Job med løntilskud og flexjob er ordninger, som skal gøre det muligt for mennesker med handicap at få fodfæste på arbejdsmarkedet. Job med løntilskud er et job, hvor den ansatte modtager pension og samtidig arbejder nogle få timer om ugen. Han eller hun får ud over sin førtidspension udbetalt en tredjedel løn for de timer, han eller hun arbejder. Medarbejderen kan godt aftale en højere løn med arbejdsgiveren, men tilskuddet fra kommunen, som er halvdelen af en tredjedel løn, bliver ikke større af den grund. I et fleksjob får lønmodtageren en løn svarende til en fuldtidsstilling. Arbejdsgiveren kan få tilskud til lønnen, således at der kompenseres for den ansattes begrænsninger i forhold til arbejdet. Det kan for eksempel være, at et handicap betyder, at man ikke kan arbejde 37 timer om ugen. Muligheden for arbejdspladsindretning og ansættelse af person assistance for mennesker med handicap i erhverv er med til at ligestille ansatte med handicap med andre ansatte. Trods de fine intentioner og muligheder for compensation for et handicap, har det dog været svært at finde et tilstrækkeligt antal arbejdspladser til mennesker med handicap.

Kommunalreformen, som føres ud i livet i 2007, får konsekvenser for mennesker med handicap. Kommunerne får fra 2007 det fulde ansvar for den støtte, der skal gives. Det betyder, at der kun er én instans, der skal vurdere borgerens behov. Bag kommunalreformen ligger der et politisk ønske om, at beslutningerne skal træffes tæt på borgeren, og at han eller hun kun har én indgang til det offentlige system. Det skal gøre det lettere at placere ansvaret, hvis borgeren ikke får den rigtige hjælp. De højt specialiserede tilbud til mennesker med handicap kan blive drevet af regionerne, men det bliver den kommune, borgeren bor i, som får ansvaret for, at det er det rigtige tilbud, han eller hun får. Det er også kommunen, som skal finansiere tilbuddet, hvad enten det ligger i eller uden for kommunen. Der har været mange bud på, hvilken indflydelse kommunalreformen vil få for de liv, mennesker med handicap kan føre. Det er for tidligt at sige noget endegyldigt om dette endnu. Det er dog sandsynligt, at den større kompetence i kommunerne på godt og ondt vil få stor betydning for fremtidens handicappolitik.

Handicappolitik og Egmont Højskolen

Egmont Højskolen har ingen direkte indflydelse på dansk handicappolitik. Alligevel er Egmont Højskolen afhængig af den handicappolitik,

som bliver ført og er også på forskellige måder med til at sætte den handicappolitiske dagsorden.

Mange af de elever, som kommer på Egmont Højskolen, er afhængige af det sociale system. De modtager hjælp, også mens de går på Egmont Højskolen. Det spiller ind på højskolens hverdag, hvilken hjælperordning, ledsagerordning og økonomisk bistand fra kommunen, den enkelte elev har med sig. For overhovedet at komme på Egmont Højskolen er det nødvendigt, at den enkelte elev kan få aftaler igennem med sin kommune. Aftaler, som gør det muligt for ham eller hende at være højskoleelev på lige fod med de øvrige elever.

Egmont Højskolen har som andre højskoler i Danmark en vejledningsforpligtigelse overfor eleverne. Gennem undervisning og personlig samtale søger Egmont Højskolen at tegne et billede af den fremtid, der venter den enkelte elev. For eleverne med handicap er det fremtidsbillede påvirket af den handicappolitik, der er gældende i samfundet. Den enkelte elevs muligheder afhænger af, hvilken støtte han eller hun kan få. Som en skole med mange elever med handicap opnår højskolen en stor føling med, hvordan den førte handicappolitik konkret påvirker mennesker med handicap. Med den viden forsøger Egmont Højskolen at sætte den handicappolitiske dagsorden. På det formelle plan kan højskolen være med til at fremføre nogle problematikker, som skolens elever står med. En god kontakt til beslutningstagerne er med til at få elevernes problemer sat på den politiske dagsorden. Skolens bagland består af en række handicaporganisationer. Gennem samarbejdet med organisationerne er Egmont Højskolen i berøring med, hvad der sker i handicapbevægelsen. På det uformelle plan sker det, at eleverne fra Egmont Højskolen laver aktioner eller andre markeringer, som kan få handicappolitisk betydning. Endelig bliver en del af skolens tidligere elever enten aktive i handicappolitiske organisationer eller får arbejde inden for det sociale område. Skolens normer påvirker det arbejde, tidligere elever gør.

Den handicappolitiske udvikling er en konstant proces. Som højskole med et særligt ansvar over for mennesker med handicap vil Egmont Højskolen følge samfundsudviklingen og dens betydning for handicappolitikken. Eleverne vil komme med nye problematikker, som højskolen må forholde sig til. Selvom Egmont Højskolen ikke direkte er en handicappolitisk aktør, så er udviklingen i handicappolitikken vigtig for skolens elever og ansatte, tidligere elever og skolens bagland, for fagfolk, politikere og alle andre, der er optaget af, hvordan mennesker med handicap får mulighed for at opnå et ligeværdigt liv på egne præmisser.

Interview med Stig Langvad

Formand for DSI

Handicaporganisationerne står sammen

Der er sket meget på det handicappolitiske område de seneste år. Der har været mange sejre, og der er opnået en bred enighed i samfundet om, hvordan handicappolitikken skal være. Sammenholdet i handicaporganisationerne betyder, at der er stor enighed om principperne for, hvordan mennesker med handicap skal inkluderes i samfundet.

”Vi har nogle politikere, som på lokalplan, landsplan og internationalt i EU og FN sætter handicapsspørgsmålet på dagsordenen. Bevidstheden blandt politikere om handicapsspørgsmålet er meget høj. Det giver grund til at tro, at vi befinder os på et sted nu, hvor vi kan komme langt. Vi er på den rette vej,” siger formand for De Samvirkende Invalideorganisationer (DSI), Stig Langvad.

Bevidstheden i handicaporganisationerne betyder, at organisationerne går i samme retning. De enkelte organisationer i DSI har deres særlige problemer, de kæmper for. Men enigheden betyder, at det er muligt for DSI at kæmpe ud fra nogle overordnede principper, som der er bred enighed om.

Enighed kan være farlig

Det er enigheden, som danner grundlag for den handicappolitik, der bliver ført. Men med en bred enighed lurer den fare, at der ikke er plads til kritik, modsigelse og nytænkning. ”Det er en stor udfordring at komme fra enighed om de rigtige principper til at komme ud af starthullerne og handle. Der mangler dynamik, fordi alle er enige. Dynamikken er nødvendig for at få tingene til at flytte sig,” fastslår Stig Langvad.

For handicaporganisationerne er det nødvendigt at have kontakt til medlemmerne. Handicappolitikken skal afspejle medlemmernes konkrete ønsker og behov. Enigheden i organisationerne må ikke bremse den dynamik, der kan ligge i, at medlemmernes ønsker og behov tænkes ind i den enkelte organisations politik.

Spydspidser er nødvendige

Forbedringerne på handicapområdet sker ikke på én gang. Forskellige grupper oplever perioder, hvor der sker mange forbedringer for deres gruppe. ”Jeg tror ikke, det er muligt at få et samlet løft for alle handicapgrupper. Det vil være så store forandringer, at der vil være en

psykologisk barriere hos politikerne i Folketinget og byrådene. Det vil de ikke turde gøre på en gang,” fastslår Stig Langvad.

Når der sker forbedringer på et enkelt område, er det ofte, fordi en lille gruppe går i brechen og kæmper for en sag. ”Der har altid været nogle grupper, som har været spydspidser og fået nogle gode forhold igennem. Der er også grupper, som har et markant efterslæb i at få gode forhold igennem. Men jeg mener, at det er på enkelte områder, de halter bagud,” siger Stig Langvad.

Forbedringer for en gruppe af mennesker med handicap kan føre til, at der skabes nye behov hos andre grupper. Ved at se at et problem kan løses på en bestemt måde, kan grupper, der har lignende problemer, hente inspiration til at kæmpe for en løsning på deres område. ”Et eksempel kan være, at hjælperordningen sikrede folk med fysisk handicap, at de kunne deltage i det sociale liv helt tilbage fra 70’erne. Den ordning smitter nu af. Døve kan få tolke med til familiefester og andre sociale aktiviteter. Man kan sige, at det, som en lille gruppe med fysiske handicap fik mulighed for i 70’erne, nu også bliver en realitet for de døve,” fortæller Stig Langvad

Der sker også tilbageskridt

Der sker også tilbageskridt i disse år. Udlægningen af særfor sorgen i 80’erne betød, at mange flyttede fra de store institutioner til mindre boenheder. Det er et område, hvor der i disse år er en modsatrettet tendens.

”Københavns kommune har nyligt bygget et handicaphus med 40-50 pladser til personer med forskellige handicap. Det er et tilbageskridt, at vi får større enheder, hvor fokus er arbejdspladsen frem for bopladsen”, mener Stig Langvad.

Hjemmehjælpernes travle hverdag betyder, at der ikke er tid til, at borgere selv kan være med til at udføre de opgaver, som de skal hjælpes med. Det kan betyde, at personen, der har brug for hjælp, mister nogle færdigheder. Andre tilbageskridt sker, fordi ny teknologi kan gøre det svært for en bestemt handicapgruppe at følge med, hvis den særlige teknologi, der udvikles til denne gruppe, ikke følger med i samme tempo.

”Det er blevet sværere at være på arbejdsmarkedet som blind. Du har godt nok fået en masse nye kommunikationsmuligheder, men samfundet er eksploderet i kommunikationsmuligheder. Når teknologierne til blinde ikke har fulgt samme tempo, så er det svært at bestride et arbejde,” siger Stig Langvad

Mange af handicaporganisationerne kan godt bruge flere medlemmer. Skal de rekruttere medlemmer, er det vigtigt, at de forstår at kæmpe for de sager, medlemmerne finder vigtige. Det er eksempelvis at kæmpe mod de tilbageskridt, medlemmerne oplever. Stig Langvad mener, at en del handicaporganisationer kan blive bedre til at formidle deres politiske sejre til medlemmerne. Selv om mange kampe i dag kæmpes i fællesskabets navn af DSI, så er det vigtigt, at DSI's medlemsorganisationer formår at tage medejerskab i sejren. DSI består af medlemsorganisationer og har ikke det samme behov for at rekruttere medlemmer som de enkelte organisationer.

En afgørende kamp

Da FN i 1993 vedtog standardreglerne for mennesker med handicap, var et af virkemidlerne, at de enkelte sektorer skulle være ansvarlige for deres område. Et eksempel på, at det ikke er lykkedes i Danmark, er undervisningssektoren, hvor der mangler meget, før mennesker med handicap kan deltage på lige fod. ”Det er svært for undervisningssektoren at sikre de nødvendige hensyn i uddannelsessystemet fra folkeskolen og så gennem hele livet. Det er et problem, når vi tænker på uddannelse som livslang læring. Man kan ikke få tilstrækkelig kompensation, hvis man vælger at tage et almindeligt aftenskolekursus. Som blind kan man ikke få læst de bøger ind, der skal bruges. Man kan ikke få transport til og fra kurset. Er man kørestolsbruger, kan man måske ikke komme ind i lokalet, fordi det ikke er tilgængeligt,” fortæller Stig Langvad. Tager de enkelte sektorer ikke ansvaret på deres område, udbliver forbedringer på handicapområdet. Handicaporganisationerne må stå sammen om at kræve sektoransvarlighed. ”Vi har aldrig rigtig fået realiseret den sektoransvarlighed, som standardreglerne fastslog. Uden sektoransvarlighed tror jeg ikke, vi får det brede løft, der er brug for på handicapområdet,” siger Stig Langvad.

Interview med Eva Kjer Hansen

Socialminister

Vi tager nye initiativer

Kommunalreformen har fyldt meget i den socialpolitiske debat. Regeringen tager en lang række initiativer, der får stor betydning for mennesker med handicap. Eva Kjer Hansen peger på, at der skabes en øget retssikkerhed, som vil betyde, at mennesker med handicap i højere grad kan gennemskue den støtte, de modtager.

Sammenlægningen af kommuner og nedlæggelse af amter har fyldt meget i den socialpolitiske diskussion. Men der tages også initiativer, som vil forbedre forholdene for mennesker med handicap. På et overordnet plan handler det om at sikre borgere med handicap den nødvendige hjælp.

”Jeg har i mit arbejde set på hele retssikkerheden for personer med handicap. Jeg synes, at vi kan gøre en bedre indsats i forhold til at få formuleret begrundelserne for den afgørelse, kommunerne træffer i forhold til selve sagsbehandlingen. I dag kan man i en afgørelse nøjes med at henvise til en bestemt paragraf,” fastslår socialminister Eva Kjer Hansen.

Den øgede retssikkerhed er afgørende for at sikre mennesker med handicap ordentlige forhold. Socialminister Eva Kjer Hansen har taget initiativ til et lovforslag, som vil øge retssikkerheden. Mens den store kommunalreform ikke flytter ved størrelsen på den udmålte hjælp, vil en øget retssikkerhed sikre, at hver enkelt borger får den støtte, som loven foreskriver.

Borgerne skal høres

Socialpolitik handler om meget andet end størrelsen på ydelser. Den handler om medinddragelse i egen sag. Regeringen mener, at det er afgørende, at borgere med handicap bliver hørt.

”Jeg har startet et arbejde, som går ud på at undersøge, hvordan mennesker med handicap oplever hjælpen og støtten fra det offentlige system. Vi ser ikke på selve ydelserne men på borgerens samspil med det offentlige, og hvordan mødet med det offentlige er. Bliver man som borger inddraget godt nok? Jeg har haft et møde med 10 personer med forskellige handicaps, som fortalte mig om deres erfaringer med det møde,” fortæller Eva Kjer Hansen.

Arbejdet har resulteret i et debatoplæg. Ud over regeringens debatoplæg var der hen over efteråret 2005 mulighed for at komme med idéer til, hvordan samarbejdet mellem borgere og kommuner kan forbedres – det var på socialministeriets hjemmeside. Det er et arbejde, som Eva Kjer Hansen forventer, vil få stor betydning. ”Jeg er indstillet på, at jeg skal se på, hvad der kommer af forslag, derefter vil vi lave nogle forsøg eller lovændringer. Jeg forventer mig meget af det arbejde, hvor vi lader handicappede selv komme med deres erfaringer og være med til at diskutere, hvordan vi kan gøre det bedre”, siger Eva Kjer Hansen.

Klare afgørelser

”Jeg ønsker, at kommunerne fremover i afgørelserne skal skrive, hvilke behov personen med handicap har. Derefter skal de argumentere for, hvorfor de så har valgt at give afslag eller valgt lige nøjagtig den aktuelle løsning. Personens behov og den nødvendige indsats vil blive mere gennemskuelige i sådanne afgørelser. Hvis vi eksempelvis taler om et botilbud, vil det også blive mere klart, om botilbuddet kan levere det, som personen har brug for. Det er en markant styrkelse af retssikkerheden for personer med handicap,” siger Eva Kjer Hansen.

”Personen selv, de pårørende og andre skal tydeligere kunne se, hvad der er personens behov, og hvad der sættes ind med af hjælp. Det betyder, at man bedre kan diskutere tilbuddet, og det gør det lettere at klage over afgørelsen. Det sociale nævn kan så bedre vurdere, om der er sammenhæng mellem behovet og den indsats, der er bevilget,” fastslår Eva Kjer Hansen

Det fulde ansvar

Handicapområdet har tidligere været delt mellem kommunerne og amterne. Med kommunalreformen får kommunerne det fulde ansvar. Filosofien bag den tanke er, at det fulde ansvar også vil medføre en samlet indsats. ”Det er vigtigt, at kommunerne ser samlet på den person, der har brug for hjælp. Derfor er det vigtigt, at kommunerne bliver bedre til at arbejde på tværs af de forskellige sektorer. Det er også derfor, kommunerne nu får hele ansvaret for mennesker, der har brug for en særlig støtte. Så kan de ikke bare skubbe ansvaret fra sig,” mener Eva Kjer Hansen.

De kommunale handicapråd får en central rolle i fremtidens handicappolitik. Handicaporganisationerne får en direkte mulighed for at præge den indsats, der gøres.

”I handicaprådene har de lokale repræsentanter fra de forskellige handicapgrupper mulighed for at rejse debatten om det kommunale

serviceniveau. Handicaprådene vil være med til at synliggøre gruppen af handicappede som en gruppe, der har nogle særlige behov. Men de vil også kunne gå ind og sætte fokus på, om serviceniveauet i kommunen er ordentligt beskrevet, og om det er et rimeligt serviceniveau,” fastslår Eva Kjer Hansen.

Koordination er vigtig

Som menneske med handicap er man ofte afhængig af hjælp til mange forskellige områder af livet. Det kan være svært at gennemskue, hvor man skal henvende sig med et specifikt behov for hjælp.

”Det er vigtigt, at der sker en koordinering i sagsbehandlingen på tværs af sektorerne. På det møde, jeg havde med 10 mennesker med forskellige handicaps, blev der fremhævet flere projekter, hvor borgeren havde en tovholder, der koordinerede indsatsen. Kommunerne skal blive bedre til at tænke i en helhedsløsning for den enkelte borger”, siger Eva Kjer Hansen.

I sagsbehandlingen er viden vigtig. Kommunerne får ansvaret for de personer med væsentlige handicap, der tidligere har hørt under amterne. Eva Kjer Hansen påpeger, at der er taget et nyt initiativ, som skal sikre, at kommunerne har adgang til den nødvendige viden. ”VISO (videns- og specialrådgivnings-organisation) sikrer, at vi får opbygget et netværk af eksperter med viden på specialområdet. Det kan alle gøre brug af. Det betyder, at det ikke længere er afhængigt af, hvor du bor. Det netværk af eksperter, der bliver lavet i VISO, må alt andet lige være et løft,” fastslår Eva Kjer Hansen.

Mulighed for medborgerskab

Socialpolitikens sigte er at give borgere med særlige behov mulighed for at tage aktiv del i samfundet. Det er vigtigt, at personer med handicap får mulighed for at deltage i undervisning. Undervisningen åbner tit andre døre. ”Folkeoplysning på en højskole er lige så vigtig for mennesker med handicap som for alle andre. Der arbejder man med de emner, man synes er spændende at arbejde med. Det kan så bane vej for beskæftigelsesmuligheder. Men også for deltagelse i andre sammenhænge. Vi skal give nogle udfordringer, som gør, at man er aktiv i samfundet,” siger Eva Kjer Hansen.

Mulighed for uddannelse vil give det enkelte menneske kompetencer, der kan bruges. For det omgivende samfund ligger der en udfordring i at få øje for de kompetencer, den enkelte har. Det er regeringens politik, at flere mennesker med handicap skal have mulighed for at bruge deres stærke sider. ”På arbejdsmarkedsområdet skal vi blive bedre til at se på,

hvad man kan i stedet for, hvad man ikke kan. Beskæftigelsesministeren og jeg har lavet en handleplan, som jeg tror, vil betyde, at vi vil skabe flere jobs for mennesker med handicap,” fortæller Eva Kjer Hansen.

Efterskrift

Af Ole Lauth

50 år og hvad så....?

Med denne bog har Michael Pedersen gjort status. I et samtidsbillede gives der bud på, hvordan de værdier, vi på Egmont Højskolen arbejder med i det daglige, vurderes ude i den virkelige verden. Hvordan ser vilkårene ud for en folkehøjskole, der fra sin start skulle være for alle? En skole, som skulle kunne rumme alle mennesker, uanset de særlige behov et handicap kan betyde. I sin mangfoldighed giver bogen også nogle bud på fremtiden – både for mennesker med handicap, men også for det inkluderende samfund.

I Leif Hjernøes jubilæumsskrift – ”Fra første færd og frem”, udgivet i anledning af skolens 40 års jubilæum – er et væsentligt citat taget med. Før jeg vil afsløre citatet kommer en gammel fortælling om stedets tilblivelse. Fortællingen er direkte affødt af det beslutningsforslag om sikring af en ungdomsuddannelse til alle, som Folketinget netop har vedtaget. Fortællinger eller cases, som det hedder på nudansk, er det stof, som skaber refleksion og udvikling. Derfor er fortællingen afgørende for vores egen forståelse af vores eget liv og dets muligheder.

Uddannelse til alle!

Efter statsministerens nytårstale i år lød det prompte fra oppositionens politikere og andre kendte: Hvor var de svage? Selv hæftede jeg mig positivt ved følgende passus i Anders Fogh Rasmussens tale til nationen ”Alle skal med. En god uddannelse til alle er den vigtigste forudsætning for, at vi kan opretholde et samfund uden store økonomiske og sociale skel. Et samfund, der hænger sammen... Uddannelse til alle unge. Voksen- og efteruddannelse.” Det lød flot, rigtigt og velment. Men betyder alle ALLE? Er alle også dem, som på grund af funktionsnedsættelse har været holdt udenfor ungdomsuddannelsessystemet? Meget tyder på, at alle betyder ALLE.

Den 14. december sidste år fremsatte medlem af Folketinget for Dansk Folkeparti, Tina Pedersen, som ordfører *Forslag til folketingsbeslutning. Dansk Folkeparti opfordrer regeringen til at fremsætte lovforslag samt forberede de administrative ændringer, som er nødvendige for at sikre, at udviklingshæmmede og andre unge med særlige behov, der på grund af deres handicap ikke kan gennemgå det traditionelle ungdomsuddannelsessystem,*

fra og med skoleåret 2007 får et lovfæstet krav på en treårig ungdomsuddannelse efter endt grundskole, uanset hvor i landet de har bopæl. Dette forslag blev vedtaget lige før Folketinget gik på sommerferie.

Sådan et forslag påvirker en årgang 1948. Ikke mindst fordi jeg har været tæt på spørgsmålet om det gode liv for mennesker med funktionsnedsættelse, siden jeg blev født. Først hed det segregering, senere kom det til at hedde integration, og de seneste år er vi begyndt at tale om inkludering. Begreberne dækker over en udvikling, som har gjort mulighederne langt bedre for mennesker med handicap. Øvelsen går ud på at give flest mulige i et samfund størst mulig frihed til at skabe det gode liv.

Der bliver lavet udredninger og rapporter. Alt bliver evalueret og rapporteret, for at vi kan se om ressourcerne bliver brugt rigtigt, og for at se om rettigheder, regler og konventioner overholdes. I ethvert liv med handicap indgår mange aktører. Uanset om man fødes med et handicap, eller man pådrager sig det i løbet af livet, er der en følelsesmæssig del og en del som er bundet op på den samfundsstruktur, vi har skabt. Der er en idealtilstand, og så er der de reelle samfundsforhold. Vores analyse og vores forslag til løsning er betinget af vores måde at iagttage på. Vores måde at fortælle vores eget liv på.

Hvorfor højskole i Hou?

For 50 år siden blev et forslag om højskole for unge med særlige behov realiseret. Ungdomsuddannelsesgaranti blev det ikke, men det blev et ungdomsuddannelses tilbud på en højskole. Et uddannelses tilbud til unge vanføre. Senere da revalideringsloven kom til, blev det en skole, hvor mange revalideringsforløb blev startet med noget så ukendt for højskolen som eksamen, men altså eksamen hvor der blev kompenseret for den enkeltes handicap. Det var retten til at prøve sig selv af på normalsamfundets vilkår. Baggrunden for skolens etablering og det kommende citat var min fars historie.

Han blev født i 1923 i Varde. Min bedstefar var købmand og handlede med trikotage. Min bedstemor stod for husholdningen. Det unge par var lykkelige for den nyfødte, selvom det havde været en meget besværlig og kompliceret fødsel. Helt naturligt opstod de sædvanlige diskussioner om opdragelsesprincipper. Hvilke krav skal stilles, og hvilke forventninger kan man have til det nyfødte barn? Dette gav naturligvis konflikter, for mine bedsteforældre opfattede ikke verden på samme måde. Forholdet er vel tydeligt illustreret i de nationale ikoner. Var der enighed mellem Mads og Ingeborg i Matador? Eller hvad med Kaj Holger og Karin i Krøniken?

Vi har altså et uskyldigt og intetanende barn, som skal opfylde alle forældrenes drømme og forventninger til gavn for slægtens videreførelse. I min fars første leveår kommer lægerne på banen – neurologerne i København. Når barnets præstationer ikke står mål med forældrenes forventninger, må der være en systemfejl. Mine bedsteforældre fik en diagnose: Lille Oluf led af Morbus Little med cerebral parese. De blev nærmest stolte over, at deres barn kunne fejle noget så fint, som de aldrig tidligere havde hørt om. Ingen andre i familien kunne fremvise en lignende diagnose.

Hjemme i Varde igen blev stoltheden vendt til forfærdelse. Den lokale sygekasselæge kunne udlægge teksten kontant og præcist: I har fået et åndssvagt, spastisk barn, og det er bedst, at I hurtigst muligt får det afleveret til åndssvageforsorgen, så I kan koncentrere jer om at få nogle velfungerende børn. Denne udmelding gav for alvor konflikt ikke bare i det lille hjem, men også i den øvrige familie og vennekredsen. Dels var der sorg og krise, men det blev også et spørgsmål om lægernes troværdighed. Min bedstemor var stiltfærdigt og intuitivt imod autoriteter. Hun troede mere på sine egne iagttagelser end på lægernes diagnoser og prognoser. Hun havde fået et barn med en funktionsnedsættelse – måske både fysisk og intellektuelt, men ansvaret for drengens opdragelse og udvikling ville hun selv påtage sig. At afslå tilbudet om forsorg fra statens side betød dengang også fravalg af støtte fra det offentlige.

Min far voksede op som invalid men ikke mere sær og kognitivt skadet, end mennesker er flest. Insisteren fra min bedstemors side gav ham adgang til den lokale folke- og realskoleskole. På forhånd fralagde skolen sig ethvert ansvar for hans udvikling og indlæring, men han måtte godt befinde sig i klassen. Borgerskabet i provinsbyen anså ham for at være svag i ånden, diagnosen var spredt i hele den lille provinsby. Skole- og legekammeraterne så helt anderledes på ham.

Han fik på trods af sin diagnose lov til at fortsætte i realskolen og kunne i 1938 fremvise et eksamensbevis med ug i alle fag. Var det af medlidenhed, man havde givet ham den bedste karakter, eller kunne han alt til ug? I hvert fald lykkedes det ham ikke at få læreplads eller job. År senere, da han var indlagt på ortopædisk hospital, blev det konkluderet, at ”al erfaring har vist, at spastikere er ude af stand til at gennemføre uddannelse og fastholde et job. Patienten indstilles til invaliderente.” Min far forsøgte selvmord. I det psykiatriske system fik de pumpet så meget livsmod i ham, at han affandt sig med det stempel, pensionen var et udtryk for.

Senere kom han på Askov Højskole, hvor han gennem undervisning, samvær og samtale, nåede frem til en erkendelse af et værd, som lå betydeligt over lægernes diagnose. Så meget, at han fik en kæreste, der senere blev min mor. I slutningen af 1940'erne var begreber som revalidering og deltagelse for alle på vej ind i den politiske tænkning. Der blev lavet et system, hvor man enten kunne supplere sin pension på et beskyttet værksted, eller også kunne man få tilkendt en lotterikollektion, en pølsevogn eller en kiosk. Min far fik en kiosk i Troense og hutlede sig igennem uden større succes. Det ensomme liv i den lille kiosk gav ingen mening.

Da han havde deltaget i illegalt arbejde under krigen, fik han i lighed med andre unge frihedskæmpere et uddannelseslegat, som bl.a. blev brugt til et ophold på Fana folkehøjskole uden for Bergen. Opholdet på Askov lige efter krigen og opholdet i Norge gav ham idéen om, at de folkelige fællesskaber var for snævre: Hvor var invaliderne? Idéen om en skole for invalider tog form.

På Askov havde han haft en lærer, Jørgen Bøgh, som besøgte ham på sygehuset efter nedturen med kiosken. Bøgh, som var blevet forstander på det forholdsvist nystartede seminarium for de frie skoler i Ollerup, tilbød ham jobbet som forretningsfører. I det job skabte min far sig stor respekt for sin indsats, ligesom han – autodidakt som han var – begyndte at undervise mere og mere ved siden af jobbet som forretningsfører. Det var hverken et skåne- eller flexjob. Det var eleverne, der valgte ham. I de år formede han idéen om at skabe en folkehøjskole for vanføre – mennesker med fysiske handicap.

Han skriver – og her kommer citatet: *En skole, der skulle gå i gang med denne opgave, måtte arbejde ud fra et postulat om, at ingen er fysisk så dårlig eller psykisk så langt nede, at han ikke kan hjælpes. Påstanden bygger først og fremmest på, at menneskelig virksomhed er så mangfoldig, at der under et flere måneders højskoleophold ved samtaler med den enkelte kan findes frem til, hvad vedkommende har lyst til at prøve og forudsætninger for at kunne klare. Undervisningen bliver på denne måde mangesidig, men med den fælles hensigt at sætte i gang. Endvidere ligger det i selve højskolens idé, at den fører ud over den enkelte og viser ind i fællesskabet. Helt anderledes end hvilehjem og nervesanatorier, som kun opfordrer til yderligere selvfordybning og selvmedlidenhed, kan skolens selvaktivering af den enkelte og dens forkyndelse af et fællesskab, der ikke kender skellet mellem invalid og ikke-invalid, give styrke til livet i den hverdag, hvor også den invalide har sin plads.*

Baggrunden for skolens tilblivelse kan læses dels i Leif Hjernøes bog fra 1996 og Hanne Klitgaards krønike udgivet i anledning af skolens 50 års jubilæum. Men på den baggrund blev Egmont Højskolen til.

Min egen fortælling

Jeg selv blev færdiguddannet lærer i 1972. Vel mest på grund af min opvækst på en højskole for invalider og en far i kørestol valgte jeg specialundervisning som liniefag. Og tog samtidig speciallæreruddannelsen på Lærerhøjskolen uden reelt at blive bibragt den nødvendige forståelse af forskellen på normal undervisning og specialundervisning. Da jeg fremdeles gav læreren problemer i forhold til min fatteevne, blev jeg sendt på feltarbejde. På en række udvalgte folkeskoler skulle jeg iagttage den specialundervisning, som blev udøvet. Jeg var ikke imponeret over de resultater, jeg så, og min ungdommelige konklusion var, at specialundervisning på små hold eller én lærer til én elev stort set var iværksat, for at uduelige og trætte lærere ikke skulle skade alt for mange børn i normalklasserne. Senere har jeg måttet erkende, at megen læring kun kan ske mellem én (dygtig) lærer og én elev, hvis særlige behov ikke kan tilgodeses i gruppeundervisning.

Naturligvis rakte mit skudsmål fra seminariet ikke til et job i folkeskolen endsige på en specialskole, derfor blev jeg handelslærer – altså ansat på en handelsskole. I begyndelsen af 1970'erne var forsøgsloven om de erhvervsfaglige uddannelser vedtaget. Lovgiverne havde dengang besluttet, at de Erhvervs-Faglige Grunduddannelser skulle være for alle. Derfor var adgangskravet, at man var lovligt udskrevet af folkeskolen. Optagelseskriterierne betød altså, at alle, også elever, som i folkeskolen havde været omfattet af vidtgående specialundervisning på specialskoler eller i specialklasser, kunne komme ind på en handelsskole eller en teknisk skole.

EFG-loven omfattede en specialundervisningsparagraf: ”Til elever med særlige forudsætninger gives der specialundervisning eller anden specialpædagogisk bistand. Ministeren giver særlige regler herfor.” Da disse regler skulle udformes, blev de forskellige skoleformer bedt om at udpege medlemmer til de udvalg og råd, som skulle ikklæde reglerne kød og blod. Da min far, efter han var sluttet som højskoleforstander, ofte gjorde sig ret bemærket i aviser, radio og tv, kunne man regne ud, at jeg måtte have en vis tilknytning til hele handicapsagen. Derfor blev jeg af skolerne opfordret til at gå med i udredningsarbejdet, selvom jeg jo altså havde papir på, at mine evner indenfor det specialpædagogiske område lod noget tilbage at ønske.

Under udvalgsarbejdet lykkedes det at fastholde, at erhvervsuddannelserne var for alle, at skolerne, det vil sige ledelsen og lærerne, havde ansvaret for iværksættelse af den specialpædagogiske støtte. De kunne ikke aflevere indsatsen til andre. Et andet hovedprincip var fastholdelse af sektoransvarlighedsprincippet. Uddannelse er ikke et socialt problem, derfor skal det sociale system ikke bruges til at løse undervisningsmæssige opgaver. Myndighedsansvar og bevillingsansvar blev placeret i undervisningsministeriet. Det var der mange der havde svært ved at forstå i både det administrative system, i forældreforeninger og handicaporganisationerne.

EFG-loven blev vedtaget og trådte i kraft i slutningen af 1970erne. I 1981 blev jeg ansat som konsulent i Undervisningsministeriet med et arbejdsområde, som bl.a. omfattede elever med handicap. Der var stor frygt for, at erhvervsskolerne ville blive oversvømmet af psykisk udviklingshæmmede, kørestolsbrugere, døve og blinde. De første år blev der behandlet ca. 1.000 ansøgninger fra tekniske skoler og handelsskoler om året.

Nogle var mere spektakulære end andre, men mange krævede skolebesøg og fastholdelse i forhold til retssikkerheden. I Vejen var en ung synshandicappet mand startet på handelsskole. I planlægningsfasen deltog jeg i de første møder, hvor synskonsulent og sagsbehandler og repræsentanter fra skolen var med. Først ville jeg vide, om den unge mand havde synsrest. Prompte hev han sine proteser ud af øjenhulerne og rakte dem over i mod mig og sagde: ”Her er glasøjnene, nu kan du selv se efter, om der er synsrest”. Lad os for nemheds skyld kalde ham Jan.

Jan startede på handelsskolen. Punktbøger, altså bøger på braille, båndbøger og alle nødvendige hjælpemidler var blevet fremskaffet, ligesom der var blevet givet bevilling til ekstra timer i regnskabslære mm. Efter en måned blev jeg kontaktet af lærerne, som var frustrerede. De havde jo aldrig undervist en blind elev før, og Jan var aldrig forberedt, fordi hans materialer ikke duede, og det edb-udstyr han havde fået, duede heller ikke. Jeg måtte en tur til Vejen og bede Jan om at vise mig eksempler på punkt og båndmateriale, der ikke duede. Stort set alt var i den skønneste orden, men det reelle problem var, at Jan overhovedet ikke var interesseret i HK-området. Helst ville han være langturschauffør, men med to proteser i øjenhulerne blev det jo nok ikke så nemt. Den anden drøm, han havde, var at blive mekaniker. Lærerne slog korsets tegn for sig. De skulle ikke have deres bil repareret af en blind mekaniker. Jeg måtte oplyse Jan om, at det var

hans ret at skifte til Kolding Tekniske Skole og melde sig ind på jern og metallinien.

Han gjorde det. Han skiftede til det område, der interesserede ham. Skolens ledelse blev gjort klart, at Jan havde et retskrav på at starte på uddannelsen. Mange mente, at dette forehavende var ganske urealistisk. En blind automekaniker – helt ude i skoven. En betingelse for, at uddannelsesmålet kunne nås, var, at der blev udviklet en række handicapkompensatoriske hjælpemidler. Taktile (følbare instrumenter) og hørbare instrumenter. En mekaniker skal kunne måle CO₂, omdrejninger, se farven på forskellige ledninger, moment osv. I kraft af forskellige EF-projekter, kunne vi hente erfaringer i Birmingham, men vi skulle ud og hente tilbud på computerbaserede hjælpemidler til Jan. Da udstyret nok ikke ville være særligt billigt, skulle det i offentlig licitation.

Vi udarbejdede kravspecifikationer og fik tilbud hjem fra forskellige unge edb firmaer. Nogle af de ældre og mere etablerede gav tilbud, men deres pris for en samlet løsning var på godt 4 millioner. Et lille firma med 4 unge nørdere fik ordren til godt 1,5 millioner. På et tidspunkt var Jans tålmodighed ved at være brugt op. Han kunne ikke forstå, at han ikke snart fik det nødvendige udstyr og klagede til sin sagsbehandler på socialkontoret. Hun ringede mig op og forklarede, at hvis vi ikke snart kom i gang, kunne han jo ikke gennemføre sin revalideringsplan på den afsatte tid. Hvis det var et økonomisk problem, ville de gerne betale. Jeg ville høre, hvad hun forestillede sig, at udstyr til denne uddannelse ville koste. Hun mente, at det ville koste i mellem 15 og 20.000 kr.

Da jeg oplyste hende om den afholdte licitation, lagde hun lige så stille telefonrøret på. Naturligvis skulle der skrives mange notater og redegørelser. Ministeren, som var den samme som nu, skulle jo nødig hænges ud. Jan fik sit udstyr. Jan fik læreplads på BMW værkstedet i Kolding og fik efter 4 år sit svendebrev som automekaniker. Historien kom på forsiden af alle landets aviser. Formanden for Dansk Metal og arbejdsgiverne var med til afslutningen på et noget specielt uddannelsesforløb. De erfaringer og den viden, som blev opsamlet, er siden hen kommet mange blinde i Europa til gode. Ligesom elektronisk værktøj til måling af bilers funktion fik et gevaldigt løft. Ud fra en kortsigtet vurdering var det en voldsom investering for en blind elev. I det lange perspektiv gav det en række sideeffekter.

Også tegnsprogsbrugende unge gav os problemer i forhold til ”drenge” i budgetdepartementet og rigsrevisionen. De kunne ikke forstå,

hvorfor 4 døve elever på Ålborg tekniske skole ikke kunne dele en tegnsprogstolk. Hvorfor skulle de have hver sin? Tjah, det var jo altså, fordi de havde valgt hver sin uddannelse. En ville være murer, en snedker, en køkkenassistent, og den sidste ville være laborant. Vi ville have forklaret, hvordan disse unge mennesker skulle kunne dele en tolk. Henstillingen fra de økonomiske forvaltere var, at vi måtte indskrænke deres valgmuligheder. Vi kunne for eksempel sige, at hvis man ville have en uddannelse som døv i Ålborg, var der kun mulighed for at blive køkkenassistent. Retssikkerhed, kompensation og ligebehandling var nogen af de elementer, der indgik i et nyt notat til regnedrengene.

I årene fra 1981 fik erhvervsskolerne en del elever med fysiske-, kognitive- og sensoriske handicap. Variationerne var mangfoldige, og man kunne ikke lave nogle enkle og klare spilleregler i forhold til elevens diagnose. En elev med Asbergers syndrom på jern- og metallinien i Odense har ikke nødvendigvis mange lighedspunkter med en elev med tilsvarende diagnose i Næstved. Det var derfor, vi lagde vægt på, at ansøgningen skulle udarbejdes af eleven og elevens lærere i forening. En ansøgning skrevet med helt almindelige ord om de problemer, eleven havde i forhold til den teoretiske og faglige undervisning, eleven skulle modtage. Mange elever med særlige behov kom igennem basisåret, og mange fortsatte på HHX eller HTX, men da problemet med at få praktikplads eller arbejde voksede, dalede interessen for en erhvervsuddannelse.

Et kompliceret samfund kræver dyre uddannelser. Et kompliceret samfund kræver meget dyre uddannelser for mennesker med særlige behov. Egmont Højskolen er en skole for alle og har været det i de 50 år, den har eksisteret. Min far døde i 1990 efter et godt liv.

Tilbage til udgangspunktet

I 1991 skiftede jeg fra jobbet på handelsskolen og Undervisningsministeriet til det job, min far forlod i 1972. Det var et valg, som var bestemt af de fortællinger, jeg var vokset op i, men også af de fortællinger, jeg havde været vidne til i mit job som konsulent og lærer. Egmont Højskolen er ud fra en nøgtern betragtning en velfungerende bygningsmasse beliggende på en utrolig attraktiv grund ud til Kattegat. Men skolens eksistens kræver fortællinger – både dem der danner soklen, men også dem der skabes i den daglige undervisning og det daglige samvær.

Skolens fremtid er betinget af, at der skabes gode fortællinger om ligeværdighed, altså reel inklusion. Om ægte deltagelse. Om undervisning

og samvær, som sikrer eleverne valgstrategier i en verden overfyldt med muligheder.

Fremtiden

Når min morfar havde hørt den daglige radioavis, sagde han altid: ”Ak, ak, ak, hvad skal det hele dog blive til? Der er kun ulykker, død og elendighed i verden!”. I hans virkelige liv havde der været alt muligt andet end ulykker og elendighed. Han var en fremragende smed og havde skabt en god og kendt forretning. Med baggrund i sit højskoleophold på Vallekilde før 1. verdenskrig fik han indsigt i de folkelige bevægelser og kunne senere leve et godt og aktivt liv. En stor familie fik han. Mange venner fra højskolen dannede det netværk, som han brugte politisk og i arbejdet for frimenigheden i Ryslinge.

Som dreng fattede jeg ikke hans negative analyse – ”hvad skal det hele dog blive til”. Hvis han som en vital ældre herre brugte sin egen fortælling (og det gjorde han også) i forhold til det, han havde givet videre og den succes, han havde haft i livet, var det svært at forstå, at pressens radioavis i den grad kunne slå ham ud.

Der er stadig ulykker, død og elendighed i verden, men der er – heldigvis og på trods af et handicap – mulighed for et godt og aktivt liv. Men håndtering af liv skal læres. Forfra hele tiden. Ikke på den eksamensrettede facon men mere i det rum, hvor der stilles flere spørgsmål end svar. I det rum, hvor der reflekteres over spørgsmålet: Hvad er et menneske?

Egmont Højskolen skal tiltrække kursister og elever i kraft af ordentlige fysiske vilkår for indkvartering og undervisning. Men Egmont Højskolen skal også indholdsmæssigt være en skole, der kan omfatte ALLE. For at citere Oluf Lauth igen: *”Ingen er fysisk så dårlig eller psykisk så langt nede, at han ikke kan hjælpes.”* Og her menes altså hjælp til selvhjælp. Hjælp til at sikre, at hver elev/kursist danner sin egen forestilling om tilværelsens mening. Som andre højskoler kan Egmont Højskolen blive kvalt af sin egen succes i bureaukrati, dårlige vaner og selvtilfredshed. Dette kan efter min ringe mening kun undgås, hvis vi forstår at fastholde, at vi **ikke** ved, hvad der er bedst for eleven, men fastholder det solidariske miljø, hvor den enkeltes myndighed styrkes i et værdigt fællesskab.

Efter 50 år med Egmont Højskolen gør bogen status. Bogens hovedmål er at se fremad. En række kendte danskere, blandt andet undervisningsminister Bertel Haarder og socialminister Eva Kjer Hansen, giver deres bud på, hvordan samfundet i fremtiden giver mennesker med handicap mulighed for fuld deltagelse i uddannelsessystemet – livslang læring, på arbejdsmarkedet og i fritidslivet.

Om Michael Pedersen

Michael Pedersen er 39 år, og ansat som lærer og informationsmedarbejder på Egmont Højskolen.

Er uddannet Cand.theol. på Århus Universitet, og har siden taget en diplomuddannelse i journalistik på Danmarks Journalist Højskole. Michael Pedersen har været aktiv i Dansk Handicap Forbund og andre handicappolitiske organisationer siden 1986. Han er født spastiker og administrerer i dag en hjælperordning.